

SULEQATIGIISSITAT

IMMIKKUT ILISIMASALLIT

NALUNAARUSIAAT

September 1998

Imarisai

Imaqarniliaq 4

Imm. I

Angallannerup killiffia	11
1.1 Suliassarititaasut katitigaanerilu	11
1.2 Angallanneq pillugu isumasioqatigiinnermit inerniliussat.....	12
1.3 Siusinnerusukkut angallanneq pillugu nalunaarusiat	16
1.4 Angallasserit pingajuat/avammut angallaviit/unammilleqatigiilernissamik isumaqatigiissut.....	21
1.5 Mittarfiit nutaat	25
1.6 KNI-p allanngortiterneqarnera - Arctic Umiq Line/ Umiarsuit/ nunap immikkoortuini angallatit.....	25
1.7 Timmisartutigit umiarsuartigullu angallannermi akit	27
1.8 Angallannermi tapiissuteqartarneq suliffeqarfiullu ilumini tapiisarneri	29
1.9 Kalaallit Nunaanni angallavinni ataasiakkaani ilaasartut.....	30
1.10 Sullissinissamik isumaqatigiissutit.....	33
1.11 Inerniliussaq	35

Imm. II

Unammilleqatigiilersitsineq ataatsimullu aaqqissuussineq	37
2.1 Silaannakkut angallanneq pillugu inatsisit.....	37
2.2 Imarsiorneq pillugu inatsisit.....	39
2.3 Tjenestemandit	40
2.4 Suliffeqarfiup iluani tapiiffigeqatigiittarneq assigiimmillu akeqartitsineq	42
2.5 Niuerfiit annertussusaat kiisalu pilersitsinermut aningaasartuutit.....	45
2.6 Periutsit misilikkallu	45
2.7 Inerniliussaq	48

Imm. III

Angallannerup ineriartornera	51
3.1 Timmisartut niuerfinnit pissarsiarineqarsinnaasut	51
3.1.1 Imarpik qulaallugu timmisartorneq	51
3.1.2 Angallavinnut piusunut timmisartut	52
3.1.3 Qulimiguullit.....	53
3.1.4 Timmisartuaqqat	55
3.2 Mittarfiit timmisartuussiffiqeqartarneri.....	56
3.2.1 Mittarfik 1199 meterinut tallisaq atorlugu Nuummi Mittarfiup timmisartuussiffiqeqarnera	58
3.2.2 Ilulissani mittarfiup 1199 meterinut tallisap timmisartuussiffiqeqarnera	59

3.2.3	Aasianni mittarfiup 1199 meterinut tallisap timmisartuussiffigineqarnera	59
3.3	Mittarfiit pioreersut tallineqarneri	59
3.4	Mittarfiit ujaraarallit 650 meteriusut pilersaarusiorneqarneri.....	60
3.4	1997-2008 ilaasartut amerlassusaasa allanngoriartorneri	62
3.5	Illuliortiternerni aningaasatigut ilaasullu eqqarsaatigalugit pisariitsumik ingerlatsineq.....	64
3.5.1	Mittarfiit 1199 meterinut tallineqarneri	64
3.5.2	Ujararaalinnik mittarfiliorneq.....	64
3.5.3	Qaqortumi imarpik qulaallugu timmisartunut mittarfiliorneq	68
3.6	Umiarsuartigut ineriartorneq.....	72
3.7	Timmisartut umiarsuillu ataatsimut aaqqissuunneqarnissaannut periarfissat ...	73
3.8	Inerniliussaq	74

Imm. IV

Angallannerup aaqqissuunneqarnera	77
4.1 Atortunik nutaanik pisariaqartitsineq	77
4.2 Nutaanik sanaartornissamik pisariaqartitsineq.....	78
4.3 Ataatsimut aaqqissuussinissamik pisariaqartitsineq	79
4.4 Suliariumannittussarsiuussisarneq namminersortunullu ingerlatassanngortitsineq	80
4.5 Angallannermik aqutsisoqarfik	81

Angallannermi atortorissaarutigineqartut, aaqqissusaaneq aningaasanullu tunngassuteqartut naliliivigineqarnissaat angallanneq pillugu immikkut ilisimasallinnik suleqatigiissitaliat Naalakkersuisunit pilersinneqartut suliasaraat. Suleqatigiissitat sulinerminni tunngavissaat tassaapput inatsisitigut maanna atugassarititaasut, tassunga ilanngullugu nunap immikkoortuini timmisartunut mittarfiliortiterneq pillugu Inatsisartut inatsissaat, kiisalu pisortat angallannermut tapiissutigisartagaasa minnerpaamik ullumikkut amerlatigitiinnarneqarnissaat, ajornanngippallu siunissami ikilisinneqarnissaat.

Immikkut ilisimasallit suleqatigiissitat nalunaarusiakku matumuuna angallannerup tamarmiusup sanaartornermut ingerlatsinermullu tunngasortaasa naleqqussarneqarnerini ajornartorsiutaasussat ersersinneqarnissaat kissaatigaat, kiisalu aamma pisortat aningaasaataat angallannermut atugassaritaasut qanoq atorluarneqarnerpaasinnaanerat pillugu kaammattuuteqarusupput. Angallassisut, pingaartumik Grønlandsfly A/S-ip misissueqqissaarneri ingerlanneqartut ilanngunneqarnissaat suleqatigiissitat sulinerminnut angallanneq pillugu immikkut ilisimasallinnik suleqatigiissitaliap Naalakkersuisunit pilersinneqartup aallaavigissallugit naatsorsuugitaluarpaat. Taamaattorli misissueqqissaarnermut atortut, qarasaasiani programmit il.il. naammassivissorneqarsimanngillat, taamaammallu angallannerit ingerlanneqarnerinut tunngasortaat suleqatigiissitanit kissaatigineqaraluartutut sukumiitigisumik eqqartorneqanngillat. Angallannernik piusuusaartitsinerit taamaattut tapiiffigineqarnissamik pisariaqartitsinernik, angallavissanik pilersaarutit ataqatigiissaarneqarnerinik, sullissinikkut periarfissanik allanik, kiisalu tamakku angallavinnut akinullu aalajangersimasunut sunniutigisartagaannik ersarissititsissagaluarpot. Tamanna pissutigalugu suleqatigiissitat aalajangerput angallannerup ataqatigiiffii samminiartugit, pisariaqarneralu naapertorlugu nunat allat angallannernik pilersaarusiornikkut misilittagaat pissarsiariniartassallugit suleqatigiissitat inerniliussaannut ikorfartuutissatut.

Angallannerup ataatsimut aaqqissuunneqarnera

Angallassinermi sillimanissamut atortorissaarutitigullu piumasaqaatinik angallassisartooq naammassinippat inatsini, apeqqutaatinnagu Danmarkimi Kalaallillu Nunaanni oqartussanit tamakku atuutinneqarnerisut, angallassisartunngornissamut aporfissaqanngitsoq suleqatigiissitanit paasineqarpoq. Illuatungaatiigullu suleqatigiissitanit paasineqarpoq angallassassat amerlassusaasa killeqarneri, angallassassat avinngarusimaneri kiisalu nuna tamakkerlugu ukiorlu naallugu angallassinerup isumannaatsuunissaanik pisortat soqutigisaqarnerujussui pissutigalugit angallanneq killissaqartinneqartoq.

Killilersugaagani angallasseqataalersinnaaneq Namminersornerullutik Oqartussat pisortat sulif-feqarfiutaasa ilusaannik ineriartortitsilernerinit ikorfartorneqarpoq. Ikittuinnaat taamaanngitsut eqqaasanngikkaanni suliffeqarfiit taakku inatsisitigut aningaasaqarnermikkullu namminersorlutik ingerlasuupput aktiaateqarluni ingerlatseqatigiiffiullutik naligiissumik allanik unammilleqateqarlutik namminneq suliaqarfimminni pingaarnermi pitsaasumik iluanaaruteqarlutillu ingerlanissaminnik anguniagaqartut. Pisortanit nalunaarutigineqarpoq angallassisartut unammilleqatigiilernissaat kajungernartutut isigineqartoq, taamatullu isumaqarneq nunap immikkkoortuini umiarsuartigut angallannermi illoqarfiillu qanigisaanni timmisartuussinermi namminersortut peqataatilerneqarnerisigut timitalerneqarpoq.

Taamaammat angallannermi ineriartorneq unammilleqatigiikkiartornermut ingerlavoq, tamannalu eqqarsaatigalugu ineriartorneq soorlu Europami unammilleqatigiilluinnaalersitsinermut as-sersuunneqarsinnaalluni.

Taamaattorli angallanneq tamaat eqqarsaatigalugu ilaasorineqarsinnaasut nunanut allanut naleqqiullugit ikittuaraannanguupput, tamannalu imaatigut silaannakkullu angallannermi atuuppoq. Naak ukiuni kingullerni ilaasartut amerliartulaaralutut taamaattuassaaq, kiisalu tunngavissatut taaneqartut tunngavigalugit umiarsuit timmisartullu ataatsimoortillugit angallasseriaatsit nutaat atorineqaleraluarpata aamma taamaattuassalluni, kiisalu takornariat amerliartuaaginnarnerat siunissami ilaasorineqarsinnaasut amerlanerulernerinik kinguneqaraluarpalluuniit taamaattuassaaq. Angallassisartut arlaliusut unammilleqatigiillutik ataatsimut isigalugu ingerlataminnik pitsaasumik tunngavissaqalernissaannut angallassinert atorumaneqarneri sunnuteqarnaviannigillat. Taamaammat ullumikkut angallassisuusut saniatigut angallassisarfimmik pilersitsisinissamut kajuminnartoqanngilaq naak pilersitsisinissamut inatsisitigut aporfissaqanngikkaluaq.

Angallassivissat avinngarussimasuuneri aamma killeqartitsisarput. Angallassisussanik pilersaarinermut aamma angallassivissat tikikkuminassusii, takissusii, angallassisartunngornermullu aningaasartuutigineqartariaqartut, kiisalu aningaasaliinikkut iluanaarutigineqartussat apeqqutaasarput.

Angallannermi ilisarnaataasarput sumiiffiit imminnut ungasinnerujussui, ilaasorineqarsinnaasullu killeqarneri ilannguteriaraanni angallassinermi aningaasartuutit qaffasissorujussuusarput. Tamakkununnгалu ilanngullugit silap pissusaa pissutigalugu angallassisartunngortut immikkut atortorissaarutinut akiliisinnaasariaqartarput kiisalu pissutsit tamakku pissutigalugit sillimanissakkut ingerlatsinikkullu piumasaqaatit naammassisinnaajumallugit aaqqissuussinikkut piginnaasatigullu aamma

anigaasaliisariaqarlutik. Kiisalu allaffissornermut atortulersorluni aallaaviliornissamik angallassisartut pisariaqartitsisarput. Kiisalu silaannakkut angallanneq eqqarsaatigalugu mittarfiit, inissiisarfiit aammalu iluarsaassisarfiit pilersinneqartariaqarput.

Taaneqareersut tunngavigalugit tikkuarneqarsinnaavoq suliffeqarfiit Namminersornerullutik Oqartussanit maanna tamakkiisumik ilaannakortumilluuniit pigineqartut oqaluttuarisaanikkut ineriartorsimaneri pissutaallutik atortut ilarpassui pisortat anigaasaliiffigisimasaat suliffeqarfinnut pigisassanngorlugit tunniunneqarsimammata. Silaannakkut angallanneq eqqarsaatigalugu timmisartunik inissiisarfiit ilarpassui Grønlandsfly A/S-mit pigineqarput, taamaammallu nuna tamakkerlugu attaveqarnermut pilersuinernullu atortunut isumaqatigiissuteqarnikkut Namminersornerullutik Oqartussanit angallassisartunut piffissami sivikitsumi sivilunerusumilluuniit atugassaritissinnaasaannut ilanngunneqarsinnaannatik. Tamakku pissutigalugit nunami maani angallassisartunngorusuttut anigaasaleerujussuarnissartik naatsorsuutigisariaqarpaat. Anigaasaliinerit iluanaaruteqaataassappata ilaasorineqarsinnaasut ilarpassuunik ilaasoqarsinnaalernissartik qularnaarsimasutut misigisariaqarpaat. Taama qularnaarisoeqarsinnaanngilaq, taamalu angallassilerusuttut amerlinissaannut pissutaaqataagani.

Tamakku saniatigut atuisut naammaginartumik akiliillutik ukioq naallugu nunalu tamakkerlugu angallanneqarnissaannik pisortat soqutigisaat annertoqisut angallassisartut naammattuugassaraat. Tamanna erserpoq maanna akigitinneqartartutigit tapiissuteqartarnikkullu pisortat angallannermik pilersaarusiordermi atortagaasigut.

Assigiimmik akeqartitsinikkut angallavinni assigiinngitsuni angallassinert assigiinngissutaanit atuisut ataasiakkaat sunnerneqannginnissaat qularnaarneqartarpoq. Tassa silaannakkut imaatigulluuniit angallannerugaluarpas. Atuisut angallassinermi anigaasartuutiviusunut naapertuuttumik ilaanermut akiliineq ajorput, kisiannili isumaginninnikkut agguassinikkullu ingerlatsineq eqqarsaatigalugu akiusussatut aalajangiunneqartut taamaaqataat akiliutigisarlugit. Taamaaliortarneq angallassisartunut ataasiakkaanut pisortat akiliuteqartarnerisigut naammatsinneqartarpoq kiisalu suliffeqarfiit ataasiakkaat iluini suliaqarfinni assigiinngitsuni imminnut assut tapiiffigeqatigiittarnikkut. Taama suliffeqarfiup iluani tapiiffigeqatigiittarnermut assersuutissaalluarnerpaaq tassaavoq Nuup Kangerlussuullu akornanni timmisartukut angallavimmiit qulimiguullit atorlugit angallannermut tapiisoqartarnera.

Tamakku pissutigalugit angallanneq tamarmiusoq ullumikkut ataqatigiilluinnartuuvoq, angallannerullu ilaani allanngortitsisoqarpat sumi arlaanni tamanna kingunerlussinnaasarluni. Taamaammatt killeqanngitsunik unammilleqatigiittoqalissappat

ataatsimut aningaasalersuisarnikkut angallassisartut pisortallu imminnut
ataqatigiilluinnarnerat angallassinertit ataasiakkaat ersarissuunissaannik
aningaasartuutinullu naleqquttunik akeqarfiunissaannik, kiisalu angallassisartut
ataasiakkaat suliaat apeqqutaatinnaagit pisortat tapiissutigisartagaasa
ersarissuunissaannik taarserneqartariaqassaaq.

Suleqatigiissitat immikkut ilisimasallit isumaqarput naak angallasseqataalernissamut
aporfissaqaanngikkaluq tamatuma suli sakkortusarnerunissaa Namminersornerullutik
Oqartussanut naleqqunnavianngitsoq. Angallasseriaatsit allat inuit siammasiffiini
atorneqartussat assigalugit angallassinikkut nakkutigisamik unammilleqatigiittoqarnissaa
kaammattuutigisariaqassaaq. Nuna tamakkerlugu ukiorlu naallugu angallassinissap
eqqarsaatigineqarnissaa pingaaruteqarlunnassaaq. Taamaammat suleqatigiissitat
isumaqarput tamat soqutigisaat eqqarsaatigalugit angallasseqataasinnaanermut
periarfissat, kiisalu angallaviit, akit, tapiissutillu akuersissutigineqartarnerisigut pisortat
angallassisunut aqutseriaasiisa pitsanngorsarneqarnerinik ilallugit angallannikkut
malittarisassaritinnissaat pitsaanerpaajussasut. Taamaaliornikkut angallassinernup
eqqarsaatigisariaqarnera pisortanit isumagineqarnissaa qularnaarneqarsinnaassaaq,
kiisalu angallanermut pisortat aningaasaliussaasa pitsaanerpaamik atorneqarnissaat
pillugit qaqugukkulluuniit angallassisartuusut unammilleqatigiissinnaajuarnissaat
qularnaarneqassaaq.

Angallannerup aaqqissuussaana

Suleqatigiissitat immikkut ilisimasallit isumaqarput angallannerup timmisartutigut
angallanneq qiterpiarigaa. Angallasseriaaseq taanna nunami siammarsimanerpaavoq,
ataatsimullu isigalugu ilaasunik amerlanerpaanik angallassiviusarluni, kiisalu ukioq
naallugu atorneqartarluni. Umiarsuartigut angallanneq angallanermut
ikorfartuutaalluarterpoq, kiisalu pingaartumik aasaanerani najukkani nunallu
immikkoortuini angallannernik ataqatigiisitsisartut pingaaruteqarlunnarluni. Umiarsuit
ukioq naallugu atorneqarsinnaanngillat taamaalu suleqatigiissitat isumaat malillugit nuna
tamakkerlugu timmisartutigut angallanermut taarsiunneqarsinnaannani.

Taamaammat angallasseriaatsit taakku ataatsimut aaqqissuunneqarnissaat
pingaarutilipilorujussuuvoq angallannermi tamarmiusumi ilaasoqarsinnaassutsip
atorneqarnera pitsaanerulersinneqassappat. Taakkunungalu ilanngullugu
angallassinermut pisortat aningaasaliissutigisartagaat tapiissutaallu aatsaat ullumikkutut
amerlatigitiinnarneqarsinnaapput siunissamiluuniit ikilisinneqarsinnaallutik pisortat
aningaasaliuttagaasa tulleriaarneqarneri, atorneqarneri ataqatigiissaarneqarnerilu
ullumikkornit ersarinnerulersinneqarpata siunertaqarnerulersinneqarpatalu.

Suleqatigiissitat immikkut ilisimasallit isumaqarput taama ersarissaaneq angallannikkut

ingerlatsinermi anguniagassiornikkut pissasoq, kiisalu pisortat tapiissutaat atorlugit angallannerit qanoq ittut Namminersornerullutik Oqartussanit kissaatigineqarnersut pitsaanerusumik nassuiarneqarnerisigut. Angalanerit akulikissusaat, angallassinert assigiinngiaarneri aamma ornikkanut sapinngisamik amerlanerpaanut ilaanerit akikitsut angallannermut aningaasaliunniakkanut sanilliullugit naalakkersuinikkut oqimaalutarneqartariaqarput.

Sanaartornermut ataasiartumik aningaasaliuttakkatigut ukiumullu ingerlatsinermut tapiissuteqartarnikkut pisortat angallannermut aningaasaliissutigisartagaat ikigisassaangillat, taamaaattorli paasineqartariaqarpoq nuna tamakkerlugu angallassineq ornikkanut tamanut assigiimmik akeqartitsiviusoq maanna aningaasat atugassaritinneqartut iluini naammassineqarsinnaanngilluinnarmat.

Aaqqissuussinikkut naalakkersuineri qanoq anguniagassiortoqarnissaa qanorlu taakku iluarsaanneqartarnissaat suleqatigiinnernut Naalakkersuisut Inatsisartullu salliutikkusutaannut attuumassuteqarlunnaartut suleqatigiissitat isumaqarput.

Ullumikkut ingerlaatsimi aningaasaliissuteqartarnermut, angallavinnik angalanissanillu pilersaarutini kiisalu akinik akuersissutiginnittarnermut piginnaatitaaffiit aalajangersarneqareersut suleqatigiissitat isumaqarput. Naalakkersuinikkut piginnaatitaaneq tamanna atuisartunit, soqutigisaqatigiinnit, ataatsimiititalianit siunnersuisartuusunit imaluuniit angallaneq pillugu ataatsimiititalianit siunnersuisartuusunit siunnersorteqarnermik aalajangeeqataasartoqarnermilluuniit ilaneqassanersoq suleqatigiissitanit isummerfigineqarsinnaanngilaq tunngavissaqannginneq pis-sutigalugu.

Taamaattorli angallannermik ingerlatsinermik tullerijaaarineq anguniagassiornerlu pisortat angallassisartunit angallassinernik pisinerisa pilersaarusiorneqarnissaannut ataqatigiissaarneqarnissaanullu tunngavissiiinnaasariaqarput. Tamatumunnga tunngatillugu suleqatigiissitat isumaqarput tamakku suliat pitsaasumik suliarineqarnissaannut apeqqutaassaasoq pisortat ingerlatsisunut aaqqissuussinikkut, pilersaarusiornikkut teknikkikkullu nallersuussinnaassanersut. Suleqatigiissitat isumaqarput tamanna pitsaanerpaamik pisinnaassasoq pisortat aaqqissuussisarfeqa-lerpata aqutsiveqalerlutillu pisortat angallassinertisa tamarmiusut pitsaanerpaamik ingerlanneqarnissaannut akisussaaffinnik ataatsimut eqiterisussamik. Suliaqarfiup taassuma angallannermut naalakkersuinikut anguniagassiat aningaasallu atugassiissutit ingerlanneqarnerinut allaffissornikkullu aqunneqarnerinut akisussaassaaq. Suleqatigiissitat isumaqarput iluassasoq suliaqarfik taanna ullumikkutut pisortaqaarfinniinngippat, tassanimi oqartussatut ingerlatsisutullu suliaassat akulersuunneqartarmata.

Angallannermik suliaqarfik angallannerup ingerlaasissaanik siunnersuusiortassaaq angallassisartunut aallaavigitikkusutamik. Kiisalu suliaqarfiup qularnaassavaa aningaasat atugassaritinneqartut iluini isumaqatigiissutitigut anguneqarsinnaasut pitsaanerpaamik anguneqarnissaat. Aamma angallassisartut ingerlatsinerminnik pitsaanerpaajutitsinissaminnut akikinnerpaajutitsinissaminnullu kajumissaaserneqartarnissaat, taamalu pisortat akiliuteqartarnerinik piumasaminnik annikillisitsinissaat suliaqarfiup isumagissavaa. Tassunga atatillugu aningaasartuutit, sulinerup pissarsiaqaataassusia, sullissinerup qaffasissusia, akit, pitsaassuseq allallu pillugit kisitsisit najoqqutassat angallassisunut assigiinngitsunut tunngassuteqartut ingerlaavartumik imminnut sanilliuissisinnaanissaq pingaaruteqarpoq. Taamaaliornikkut angallassisartut aningaasartuutininik, kiisalu angallassinermik sullissiinermillu ineriartorneranik eqqummaffiginittuinnarnissaminnik pisortanit piumasaqarfigineqarsinnaassapput.

Ilaasut amerlassusaat, usit annertussusaat, angallassisinnaassutsip atornerqarnera, pisortat angallassinermani aningaasartuutit assigisaallu pillugit tutsuuginartunik ingerlaavartumik paasissutissaateqartoqartarnissaanik pisariaqartitsisoqarluinnarnera, kiisalu angallassisartut tamakku pillu-git nalunaaruteqartussaataitaanissaata pisariaqarluinnarnera suleqatigiissitanit sakkortuumik tik-kuarneqassaaq. Paasissutissat taamaattut sullissineq, pitsaassuseq suliallu pissarsiaqaataanerit pillugit uuttuutininik ilallit atorlugit sullissinerit pisortat akiligaat eqqortumik akii aalajangerneqarsimanersut nakkutigineqarsinnaanerit pingaaruteqarput, aamma tamakkunuunatigut nakkutigineqarsinnaavoq pisortat sullissisussanik qinigassaqarpallaannginnerinik atorluaasoqannginnissaa.

Angallassinermut tunngasut erseqqinnerusumik qulaajarneqarnissaanik suliaq aallartinneqartup, ilaatigut Grønlandsfly A/S suleqatigalugu ingerlanneqartup malitseqartinneqarnissaa kiisalu angallassisartut allat allat ilanngullugit annertusineqarnissaa suleqatigiissitat kaammattuutigiiinnarsinnaavaat pilersaarutigineqaraluartutut nalunaarusiamut matumunnga ilanngunneqarsimann-gikkaluarpalluuniit.

Angallannermi atortorissaarutit

Pilersuinnermut attaveqarnermullu atortut kiisalu atortorissaarutitut tunngassuteqartut angallannermik ingerlatsineq pillugu oqallinnermi sammeneqarnerpaat, tassa annermik suluusalinnut mittarfiliortiterneq suleqatigiissitanit eqqartorneqarput, tassunga ilanngullugit avataaniit Kalaallit Nunaannut isaaviit amerlineqarnissaannik pisariaqartitsineq, kiisalu timmisartuussinnermi nunallu immikkoortuini umiarsuit atorlugit angallannermi atortunik nutaanik pisariaqartitsineq. Qaortumi avataaniit isaavimmik

mittarfiliortoqarnissaata qulaajarneqarnissaa suleqatigiissitat immikkut suliaminnut ilannguppaat tassami Qaqortup kommunia allakkatigut toqqaanartumillu suleqatigiissitanut saaffiginnissuteqarmat siunnersuummut tamatumunnga isummeqqullugit.

Naak minnikitsunut mittarfiit 799 meteriusut sananeqaraluartut, kiisalu Kangerlussuarmi Narsarsuarmilu avataniit isaaveqaraluartuq, kiisalu imaatigut silaannakkullu angallannerit imminnut ikorfartoqatigiinngitsoorsinnaanngikkaluartut angallannerup killeqarnera suleqatigiissitanit paasineqarpoq. Mittarfiit ujaraarallit 650 meteriusut pilersinneqarsinnaanerannik, avataaniit isaaviit 1199 meteriusut minnikitsunut miffissiat sananeqarsinnaanerinnik periarfissanik misissueqqissaarnitik aallaavigalugit suleqatigiissitat isumaqarput taama amerlatigisunik aningaasaliinissamut tunngavissaqanngitsoq. Taama inerniliineq aningaasaliinerit taamaattut pisortat aningaasaqarnerat tamarmiusoq eqqarsaatigalugu amerlalluinnartuusussat ilaasorineqarsinnaasut amerleriaatissat eqqarsaatigalugit pisariaqartussaanneginerit taamalu angallannerup tamakkerlugu atorneqarsinnaanngileriaataarnissaanit isigineqartariaqarpoq. Aningaasaliinerit ullumikkumut naleqqiullugit angallannermik aalaakaanerulersitsinikkut, angallassinerrulluuniit ingerlanneqarnerata akilersinnaanerulerneratigut angallassinermik annertuumik pitsanngoriartitsinaviann-gillat. Aamma takornariat amerleriarujussuaraluarpataluuniit mittarfiit amerlanerusut pilersinneqarnissaat pisariaqalernavianngilaaq. Taamaammat suleqatigiissitat kaammattuutigissavaat pilersuinnermut attaveqarnermullu aningaasaliinerit annertuut aatsaat eqqarsaatigineqaqqissasut ilaasorineqarsinnaasut amerlassussaasa annertuumik allannguuteqarnerisigut tunngaviusussat allannguuteqariarpata, kiisalu nunap immikkoortuini mittarfiit nutaat atorneqalernerisigut timmisartut atorlugit angallannerup allannguutaasa sunniutai ilisimaneqaleriarpata. Suleqatigiissitat isumaqarput aatsaat tamanna pisinnaassasoq maannamiit ukiut tallimaniit qulinut qaangiuppata.

Timmisartunut nutaanut aningaasaliineq, mittarfiit tallineqassagaluarpata tallineqassanngikkaluarpataluuniit apeqquataatinnagu, ingerlatsinerup aningaasaqarnerinnaanit isigalugu aatsaat akilersinnaalissapput maanna timmisartuutigineqartut piusinnaassusii naammatseriarpata. Aamma tamanna aatsaat ukiut arfineq pingasut - qulilluuniit qaangiuppata pisussatut naatsorsuutigineqarsinnaavoq. Taakkununngalu ilanngunneqassaaq maanna timmisartut pissarsiarineqarsinnaasut mittarfiit allilernerqaraluarpataluuniit - tassa qulimiguullit mittarfiinut taarsiullugit 650 meterinik mittarfiliortoqarpat imaluuniit 799 meterinut taarsiullugit 1199 meterinik mittarfiliortoqaraluarpat - angallassinerat pitsaanerpaalersinnaanngimmata. Taamaammat maanna periarfissarineqartut arlaannaalluuniit angallassinikkut, angallassinerrup aalaakaassusaatigut angallassi-

sinnaanerullu atorneqarneratigut siunissami akilersinnaanerulersitsinaviannngillat taamaammallu tamakkunuunatigut aningaasaleeqqittoqarnissaa suleqatigiissitanit kaammattuutigineqanngilaq.

Imaatigut angallannermut tunngatillugu suleqatigiissitat isumaqarput umiarsuit nunap immikkoortuini illoqarfiillu eqqaanni atorneqarnerusariaqartut sinersortinneqarnerininngarnit. Umiarsuit nutaaliaanerusut sukkanerusullu pissarsiarineqarpata, pingaartumik ilaasunik angallassinermi, angallattoqaleruttornerata nalaani pingaartumillu takornarianik angallassinert ineriartortinneqaranni qulimiguullit atorlugit timmitartuussinermut eqqaatsumik kiisalu sullissineq akillu eqqarsaatigialugu ilapittuutigineqarnissaannut umiarsuartigut angallassineq periarfissaqartitsillualissaaq. Taama ineriartortitsineq Kujataani Qeqertarsuullu tunuani soqutiginaateqarluartussatut suleqatigiissitanit isumaqarfigineqarpoq.

IMMIKKOORTOQ I

ANGALLANNERUP KILLIFFIA

1.1_ Suliassarititaasut katitigaanerilu

Kangerlussuarmi Angallannikkut Ingerlatsineq pillugu isumasioqatigiissitsinermut nangissutigalugu Naalakkersuisut immikkut ilisimasalinnik suleqatigiissitaliorput Naalakkersuisut angallannikkut ingerlatsinermi anguniagaanik suliaqarnermi Takornariaqarnermut, Angallannermut, Niuernermut Attaveqaatinullu Naalakkersuisoqarfimmut ikiortaasussamik.

Suleqatigiissitat tamatumani suliniutit allat assigalugit, soorlu Kalaallit Nunaanni silaannakkut angallanneq pillugu inatsisiliorneq pillugu suleqatigiissitat, 1998-imi Inatsisartut ukiakkut ataatsimiinnissaannut Naalakkersuisoqarfiup piareersarneranut ilaassapput nassuiaammik saq-qummiussaqaarnissaq siunertaralugu.

Naatsorsuutigineqarpoq angallanneq ataatsimut isigalugu saqqummiussaq 1998-imi august septemberip tunngaanut suleqatigiissitanit eqqartorneqassasoq oqaaseqaateqarfigineqassasorlu taamalu Takornariaqarnermut, Angallannermut, Niuernermut Attaveqaatinullu Naalakkersuisoqarfik Naalakkersuisunut inassuteqarsinnaanngorlugu makku pillugit:

- **Angallannerup ataatsimut aaqqissuunneqarnera,** taamalilluni naalakkersuinikkut anguniakkat pingaarnarpaatigut erseqqissumik suussusersineqarsinnaanngorlugit soorlu piumasaqaatit minnerpaaffissallu makkunuunatigut:
 - Angallanneq pillugu inatsisiliorneq piginnaatitaaffiillu
 - Sullissinermi anguniakkat aamma aningaasatigut atugassarisat
 - Niuerfinnut periarfissat niuerfinnullu malittarisassaqaartitsineq
 - Tapiisarnernut akinullu aalajangiisut
- **Angallannerup aaqqissuunneqarnera,** taamaalilluni naalakkersuinikkut, ingerlatsinikkut, sullissisut atuisullu akornanni attaveqarnerit makkununnga tunngatillugu aalajangerneqartillugit:
 - Angallanneq pillugu isumasioqatigiiliortoqarsinnaanera
 - Pisortaqaarfik
 - Angallanneq pillugu aqutsiviliortoqarsinnaanera
 - Angallanneq pillugu ingerlatseqatigiiffiliortoqarsinnaanera
- **Angallannermi atortorissaarutit,** taamaalilluni siunissami angallannerup

aaqqissuusaanerani angallannermut atortut angallannermilu pilersuviit attaveqaatillu ataatsimoortinneqarnerini periarfissat aporfissallu makkununga sanilliullugit misissoqqissaarneqartillugit:

- Avataaniit Kalaallit Nunaannut isaaviit
- Nunap iluani angallannerup ilusaata annertusarneqarnera pitsaanerulersinneqarneralu
- Atortunik ineriartortitsineq aningaasaliiffiginninnerlu (timmisartut/umiarsuit)
- Nunami angallaviit immikkoortuisa katitigaaneri

Suleqatigiissitat immikkut ilisimallit ukuupput:

Hans Jakob Helms	Pisortaq, Takornariaqarnermut, Angallannermut, Niuernermut Attaveqaatinullu Pisortaqarfik
Peter Beck	Pisortaq, Aningaasaqarnermut Pisortaqarfik
Jesper Christensen	Imm. pisortaq, Takornariaqarnermut, Angallannermut, Niuernermut Attaveqaatinullu Pisortaqarfik
Steffen Ulrich Lyng	Sanaartornermut pisortaq, Mittarfeqarfiit, Sanaartortitsivik
Kurt Lykstoft Larsen	Imm. pisortaq, Angallannermut Ministeriaqarfik
Johannes Sloth	Pisortaq, Hovedstadens Trafikselskab
Johanne Jørgensen	Aningaasaqarnermik ilisimasalik

Fuldmægtigi Jacob Juhl Jensen suleqatigiissitanut allattaavoq. Taakku saniatigut suleqatigiissitanut peqataatinneqarput:

Peter Fich	Pisortaaneq, Grønlandsfly A/S
Stig Bendtsen	Pisortaaneq, Arctic Umiaq Line A/S

Suleqatigiissitat sisamariarlutik ataatsimiipput, tassa 1998-imi martsip sisamaani, juunip arfernani, augustip 30-iani.

1.2 Angallanneq pillugu isumasioqatigiinnermit inerniliussat

1998-imi januarimi Namminersornerullutik Oqartussat Angallanneq pillugu Isumasioqatigiissitsipput, tassa siunertarineqarpoq angallannerup aaqqissuusaanerani sulii ineriartortinneqartumi, taakkunungalugu atasunik attaveqarnermut pilersuinernullu tunngasuni periarfissat aporfissallu oqallisigineqarnissaat.

Atuisut, sullissisut aalajangiisartullu ataatsimoornissaat isumasioqatigiinnikkut periarfissinneqarpoq. Neqeroorutit atuinerlu, kiisalu angallannerup aaqqissuusaanerani

atortutigut inatsisitigullu atugassarisaasut pillugit ataatsimoorluni ilisimatitseqatigiinnikkut peqataasut angallannerup aaqqissuusaanera ineriartorteqqinneqarneralu pillugit naatsorsuutigisaminnik eqqartuisinnaapput naatsorsuutigisatillu ataatsimut naleqqussarsinnaallugit.

Isumasioqatigiinnermi sammineqartut pingaarnerit makkununga tunngassuteqarput;

- *Angallannermi killilimmik ilaasoqarfiusartumi usinillu angallassiviusartumi angallassisinnaanerup atorineqarnera tamatumunnga neqeroorutit*

Ilumoorpoq Kalaallit Nunaanni angallassinermi ilaasorineqartartut usigineqartartullu nunanut allanut naleqqiullugit killeqarmata. Taamaammat paasineqartariaqarpoq niuernermut nalinginnaasumik aalajangiisuusartut inoqarfinni minnerusuni angallassinermik isumannaatsumik siam-masissumillu pilersitsinermik kinguneqarsinnaanngitsut. Atuineq tamarmiusoq sullissisunut ar-lalinnut niuernikkut atugassarititaasunik nalinginnaasunik atugaqarlutik allanut unammillerlutik angallannermik neqerooruteqartussanut niuernikkut tunngavissaqartitsinavianngilaq.

Aamma ilumoorpoq angallannerup tamarmiusup ilusaata aalajangersarneqarnerani pisortat inissisimanerat nunat tamakkerlugu angallassisoqartarneranut pingaaruteqarluinnarmat. Tamakku saniatigut pilersuinnermut attaveqarnermullu atortunut angallannerullu ingerlanneqarneranut pisortat annermik akiliisarput tapiissuteqartarlutillu atuisunummi akiliutigittinneqartartumit aningaasartuutit qaffasinnerungaatsiarmata. Niuerfinni unammilleqatigiittoqannginnera sullissisuijusut aningaasartuutiniq eqqumaffiginninngippallaalernerannik kinguneqarsinnaavoq taamaalillunilu pisortat angallannermut tapiissutigisartakkaminnik ikilisaasinnaanatik allannortitsisinnaanatiluuiniit.

Aamma atuisut angalanermi akinik ullumikkornit appasinnerusunik piumasarpur, taamaammallu atuisut naatsorsuutigisaat angallannermilu aningaasatigut atugassarisaasut iluanni ullumikkut neqeroorutaasartut imminnut ataqatigiigatik.

Isumasioqatigiittullu taamaalillutik angallassinermi tamarmiusumi ingerlatseriaatsit pisariaqartitat tikkuarpaat makkununga pissutaaqataasinnaasut;

- Angallassinert aalaakaasut
 - Angallassinert akulikitsut atuisunullu akikitsut
 - Sullissisut aningaasartuutikillisaanikkut ingerlatsilluarnikkullu unammilleqatigiissut
- *Angallassinermi atortut aamma tamatumunnga pilersuinikkut attaveqarnikkullu atortut*

Timmisartukkut angallassinermi pilersuinnermut attaveqarnermullu atortut maanna pigineqartut ilaatigut tamat angalanneqarnissaat eqqarsaatiginagu, nunat tamaat eqqarsaatiginagu angalanerulernissarlu tamaat ataatsimut isiginagu najukkani killinillimillu angalanissamik pisariaqartitat naammassinarlugit pilersinneqarsimapput. Tassa Kangerlussuarmi Narsarsuarmilu mittarfiit taamapput sakkutooqarnermut atugassatut pilersinneqarsimasut, aamma qulimiguullit mittarfii sa ilarpassui 60 -70-ikkunni pilersinneqarsimasut taamaapput.

Timmisartuutigineqartut aamma qulimiguulinnut timmisartunullu mittarfikitsunut atortut pigineqartut aallaavigalugit pissarsiarineqarsimapput, tassami S 61-it aamma DHC-7-it mittarfinni tamakkunani atorluarsinnaanerpaammata taamaammallu timmisartuutigineqartuni pingaarnepaalersimallutik. Timmisartut tamakku maanna pisoqalipput sanaartorneqarunnaarlutillu. Taamaammat naatsorsuutigineqartariaqarpoq ukiut tulliuttut 10-it 15-it ingerlanerini nutaanik taarserneqartariaqassasut. Taamaammat mittarfinnik allanillu sanaartornerni siunissami timmisartuutigineqartussanut tamakku naleqqussarneqarnissaat eqqarsaatigineqartariaqarpoq kiisalu illoqarfinnut qanittuni pilersinneqartariaqarlutik mittarfimmiit illoqarfimmut nunaqarfimmulluuniit angallassinissamik sulii pisariaqartitsisoqaleqqunagu.

Mittarfiit atortuulu eqqarsaatigalugit nunap immikkoortuini mittarfiliortiternerni tamakku eqqarsaatigineqarput, taamaammat timmisartutigit angallannermut tunngasutigit annertusaanermi aningaasaliinermilu timmisartut atortui nutaat, timmisartullu maanna timmisartuutigineqartunut taartaasinnaasut sammineqarnerupput.

Umiarsuit illoqarfinni annermi umiarsuliaviit eqqarsaatigalugit amerliartortinneqarput, kiisalu usinik ilaasunillu imarpikkut sinerissamilu angallassinermut aningaasaliissutit aamma eqqarsaatigineqarlutik. Umiarsuarnut aningaasaliinerni nunap immikkoortuini angallassinermi umiarsuit angallatit anginngitsut sukkasuut atorineqalernissaat pingaartumik eqqarsaatigineqarpoq.

Isumasioqatigiittut taamaalillutik siunissami angallannikkut atortunik ineriartortitsinerup aningaasaliisarnerillu makku eqqarsaatigalugit qulaajarneqarnissaat pisariaqartutut tikkuarpaat

- Kalaallit Nunaata avataaniit tikinneqartarneranut isaaffiit aalajangiunneqarnissaat
- nunap iluani angallannermi timmisartut nutaat atorineqalernissaata naleqqussarfigineqarnissaa
- nunap immikkoortuini angallannermi umiarsuit nutaat atorineqalernissaata

misissorneqarnissaa

- Angallannikkut pilersuinermit attaveqarnermilu atortunik ineriartortitsineq/pitsanngor-saaneq taamaalilluni aningaasatigut atugassarisaasut iluini ornigassat sapinngisamik amerlanerpaat tamanut angallassinermi ilanngunneqarsinnaanngorlugit

- *Angallannermit atortutigut, inatsisitigut aaqqissuusaanikkullu atugassarisaasut*

Angallanneq naalagaaffeqatigiinnermit oqartussaasut Namminersornerullutillu Oqartussat susas-saraat. Angallannerup inatsisitigut, malittarisassat atortinneqarnerisigut, isumannaallisaanermut aalajangersakkatigut, ilinniartitaanikkut allatigullu isumagineqarnera qallunaat ministeriaqarfiinit aqutsisoqarfiinillu, kiisalu Kalaallit Nunaanni oqartussaqaarfinit qassiinit ingerlanneqarpoq.

Namminersornerullutik Oqartussat Angallannermut Ministeriaqarfirmik Imarsiornermillu Aqutsisoqarfirmik suleqateqarlutik Kalaallit Nunaanni silaannakkut imaatigullu angallanneq pillugu inatsisitigut tunngaviit, inatsillu tamakku ulloq manna ingerlanneqarneri atortinneqarnerilu pillugit misissueqqissaartitsilerput.

Tamakku saniatigut angallannerup aaqqissusaanera, pingaartumik pisortat angallannermut ta-piisarnerit pillugit aalajangiisartutut inissisimaneri misissoqqissaarneqassapput. Angallasserit ataatsimut ataqatigiissaarneqarneri, kiisalu angallassinernut tamakkununga pisortat piumasaqaataat ullumikkut angallasseriaatsimi pitsaanerpaasimanngillat siunertaqarluarsimanatillu aningaasanik atorluaanissaq eqqarsaatigalugu.

Isumasioqatigiittut taamaalillutik makkunuunatigut qulaajaasoqartariaqarnera tikkuarpaat;

- I. Namminersornerullutik Oqartussat naalagaaffimmilu oqartussaasut inatsisiliornikkut piginnaatitaaffiisa agguataarneri
- II. nutaamik inatsisiliornikkut piginnaatitaaffiit allanngorteqarnerisa kingunerisinnaasaasa qulaajarneqarneri
- III. angallassinermut pisortat tapiissutigisartagaannik pitsaanagerusumik siunertaqarnerusumillu isumaginnittussamik angallanneq pillugu aaqqissuussiviliortoqarsinnaaneranik qulaajaaneq
- IV. angallannikkut ingerlatsinermi anguniakkat sullissisut pisortanit akilerneqarlutik angallassisuusartut sullissinikkut aalajangersimasuik piumasaqarfigineqarnerinik malitseqartinneqarnissaat

- *Angallannermi aningaasatigut atugassarisaasut*

Toqqaanartumik ingerlatsinermut tapiissutit sanaartugassanullu aningaasaliissutinngorlugit pisortat angallannermut tapiissutigisartagaat amerlaqaat. Pisortat aningaasaataat maanna periuserineqartumi Aningaasanut Inatsisikkut toqqaannartumik tapiissutitut imaluuniit suliffeqarfinni tamakkiisumik ilaannakortumilluuniit namminersornerullutik oqartussanit pigineqartuni angallassinerni suliffeqarfiup iluani tapiiffigineqatigiittarnertut tapiissutitut agguarneqartarput. Taama tapiisarneq angallannermi akit tamarmiusut paasiuminaannerannut pissutaaqqataasarpoq angallassinernilu ataasiakkani aningaasartuutiviusunit avissaarnermut patsisaasarluni.

Kiisalu angallannernut maanna ingerlanneqartunut tapiissutigineqartartut allannguuteqarsimanngikkunik amerliartorsimapput naak aningaasartuutikillisaaniartoqaraluartoq pitsaanerusumillu ingerlalersitsiniartoqaraluartoq. Taamaammat angallannerup tamarmiusup ima sunniuteqartup aningaasalersorneqarnissaanut periusisanik nassaartoqartariaqarnera isumasioqatigiittunit tikkuarneqarpoq;

- I. Pisortat angallannermut agguataareeriaasiat ersarinnerulissutigisaat
- II. aningaasartuutunik eqqumaffiginninneq pitsaanerusumillu ingerlatsineq kajungernarnerulertariaqarput taamalu pisortat tapiissutigisartagaat siunissami ikinnerpaalersinneqarlutik
- III. angallassisartut pisortat aningaasaataat atorlugit unammillernissaminnut taamalu inuiaqatigiit eqqarsaatigalugit angallannerup pitsaanerpaamik ingerlanneqarnissaanut akerliisumik ingerlatsisoqalernissaa kajuminnassanngitsoq
- IV. niuerfinni ilumoortumik unammilleqatigiiffiusuni akinut assersuuneqarsinnaasumik aningaasartuutit qaffasissuseqaleqqullugit angallassisartut akornini nakkutigisamik unammilleqatigilernissaa kajungernarsissaaq.

1.3 Siusinnerusukkut angallanneq pillugu nalunaarusiat

Kalaallit Nunaanni angallannerup ineriartornerani angallasseriaatsip annertusarneqarnissaanik aalajangiinerni nuna tamakkerlugu ilaasunik usinillu angallassinernup saniatigut allanik isiginiagaqartoqartarsimavoq, ilaatigullu angallanneq pillugu aalajangiinerit pingaaruteqartut Kalaallit Nunaata avataani pisarsimallutik.

Tamakku kingunerisaanik angallannerup ineriartortinneqarnera ukiut 30-it sinnerlugit matuma siorna tunngavigineqartunik aallaaveqarpoq.

Timmisartunik angallanneq mittarfeqarnerlu sorsuunnersuit aappaanni amerikkamiut sakkutuuisa timmisartortartut mittarfiliaat aallaavigalugit sanaartorneqarput ineriartortinneqarlutillu. Mit-tarfiit taakku sakkutooqarneq eqqarsaatigalugu illoqarfinnit ungavarlugit inissinneqarput, taamalu inoqarfinnut imaaliillaannaq pisoqarsinnaanani. Timmisartukkut angallannerup ineriartorneranut sunniuteqartut allat tassaapput naalagaaffiup suliffeqarfiutai, tassa KGH aamma GTO. Taakku nunap iluani timmisartornermik ingerlatsipput mittarfiliortiterlutillu, aallaqqaammut suliffeqarfiit namminneq pisariaqartitaat annermik isumaginiarlugit. Tamatuma kingunerisaanik angallasseriaatsit immikkuullarissut marluinngorput, nunap avammut attaveqarnermut nunallu iluanut, taakkulu atortutigut, angallassisinnaassutsip aaqqissuusaaneratigut atuisullu angallanneqarnerini akitigut assigiinngilluinnarlutik.

Nunap iluani angallanneq maanna atuuttoq 60-ikkut qeqqini ineriartulerpoq qulimiguulinnut mittarfiliortitertoqarluni qulimiguullillu S 61-it atorineqalerlutik, 80-ikkut aallartinnerini Nuummi Ilulissanilu mittarfiliortiternernik ilaneqarlutik, tamakkulu kingunerisaanik angallassisinnaassuseq annertusineqarpoq ilaatigullu timmisartukkut angallannerit inuit pisariaqartitaannut siornagornit sammisinneqarnerulerlutik. Taamanili qulimiguulinnut minnikitsunullu mittarfiliortiternerit kingunerisaanik timmisartuussisarnermi atortussatut qinerneqarsinnaasut suli killeqartuarput, kiisalu timmisartuussinermi atugassarisaasut pissutigalugit ingerlatsinermut aningaasartuutit amerlasaqalutik. Kiisalu nunap iluani timmisartuussinermi assigiimmik akeqartitsisoqarpoq naalagaaffiup suliffeqarfiutaannit tunngavilerneqartumik, timmisartumik qulimiguulimmilluuniit timmisartuussineq apeqqutaatinagu kilometerimut aalajangersimasumik assigiimmik akeqartitsisoqartarluni. Timmisartuni assigiinngitsuni taakkunani marlunnik timminermut aningaasartuutaasut assigiinngeqimmata taama akeqartitsineq ilaasorineqarsinnaasullu killeqarneri pissutigalugit ilaatigut qulimiguullit atorlugit timmisartuussineq akisunerusoq timmisartunit suluusalinnit tapiiffigineqartariaqartarpoq, ilaatigullu ilaasunut akiliutigitinneqartartut timmisartuussinermilu aningaasartuutiviusut imminnut naapertuukkunnaarlutik.

Umiarsuartigut angallanneq KGH-imit aamma pinngorfeqarpoq. Umiarsuartigut angallanneq ilaasut tungaasigut 60-ikkut qeqqani ilaasortaateeqqat sinersortaatillu atorineqalerneraniilli allannguuteqangaanngilaq. Ullumikkut ilaasunik angallassisarneq sivisuumik angalaffiusarpoq ilaasoqarsinnaassuserlu allanngunngikkaluaq illoqarfiit amerlaqatigiinngitsunik ilaasoqarfiusinnaasut aqqusaartorneqartarlutik ilaasoqarsinnaassutsip tamakkiisumik atorineqartannginneranik kinguneqartumik aammalu umiarsuartigut angallannermi tamarmiusumi aningaasartuutininik

qaffatsitsisaqaluni. Usinik angallassinermi umiarsuartigut angallanneq ukiuni kingullerni allanngortiterneqangaatsiarpoq nutaamik aaqqissuunneqarluni kiisalu containerersortoqalerluni usinik angallassinermut aningaasartuutit apparnerisigut nunamut usinik angallassineq pitsaanerulersinniarlugu.

Taaneqareersut pissutigalugit ullumikkut angallanneq pileqqaarnerminilli ilaasoqarsinnaassutsit pitsaanerpaalersinneqarnissaannik angallannerit tamarmiusut pitsaasumik ataatsimootinneqarsinnaanerani killeqartitsisumik atugassa qarfiuvoq. Taamaammat angallanneq tamaat ataatsimut isigalugu pitsanngorsarniarlugu taamalu pisortat aningaasartuutigisartagaat atorluarneqarnerulersinniarlugit angallannermut tunngasut qasseeriaqaluni nassuiaasiorneqartarput, misissoqqissaarneqartarlutik tamanna pillugu kaammattuuteqartoqartarluni. Ataatsimut isigalugit angallanneq pillugu iliuutsit nassuiaatillu makkununga tunngasuupput;

- I. Nunap iluani ilaasunik angallassineq, aamma angallassinerni umiarsuarnut timmisartunullu agguataarneqarnera
- II. Timmisartunut mittarfiliortiterneq
- III. Usinik angallassineq
- IV. Avammut ilaasunut angallassineq

Angallannermi ajornartorsiutaasut pillugit naalakkersuinikkut aalajangiinissat siunertarlugit tamakkuninnga nassuiaasiortoqartarpoq. Angallannerni tunngavilerneqarneranut aallaaviusut taaneqareersut aamma nassuiaasiorneqartarput, angallannerullu pitsaanerpaamik aaqqissuuneqarnissaannik tamarmik inerneqartarput naak piffissani assigiinngitsuni suliarineqartaralutik paasissutissanillu assigiinngissitertunik tunngaveqartinneqartaralutik

70-ikkut naajartornerisa tungaannut angallanneq pillugu eqqarsaatersuutit Kalaallit Nunaat pil-lugu 1950-imi, 1960-imi, 1970-imilu ataatsimut pilersaarusiornermut ilaatinneqartarput. Tamannalu umiarsuit angallavigilersimasaanni timmisartuussisalernerup eqqukkiartuaarneqarnerani kinguneqarpoq.

1977-imi Kalaallit Nunaannut ministeriaqarfik ilaasunik angallassineq ersarinnerusumik qulaajarniarlugu angallannermut ataatsimiititaliorpoq. Ataatsimiititaliaq timmisartunut minnikitsunut amerlanerusunik mittarfiliortoqartariaqarnerani kiisalu sinersortaatit angallaviisa atorunnaarsittariaqarnerini kaammattuuteqarpoq.

Suliaq tamanna 1983-imi Inatsisartut kissaateqarnerisigut suleqatigiissitani nangeqqinneqarpoq, tassanilu inerniliunneqarpoq sinersortaatini angallanneq ikinnerpaamik ukiuni 10 - 15-inik umiarsuit pigineqartut atorlugit

ingerlateqqinneqarsinnaassasoq kiisalu Nuummi Ilulissanilu mittarfiliorneq angallannikkut aningaasaqarneq eqqarsaatigalugu tunngavissaqarluartumik pisi-masoq, kisiannili ukiuni tullerni 10 - 15-inik mittarfiit amerlisarneqarnissaannut tunngavissaqanngitsoq. Ilaasunik angallassinerup umiarsuit timmisartullu assigiinnik tikitaqartartut atorlugit ingerlanneqartup, marloqiusamik angallannerup, piffissap sivisuup ingerlanerani ilusissavini ativaa.

1986-imi KGH-p allannngortiterneqarnerani nunap iluani angallanneq Namminersornerullutik Oqartussat naalagaaffimmit tiguaat, tamatumalu kingunerisaanik kaammattuutigineqarpoq Sisimiuni, Paamiuni Maniitsumilu mittarfiliassat pilersaarusiorneqalissasut, kiisalu Inatsisartut amerlanerussuteqartut akuersissutigaat siunissami angallanneq timmisartut atorlugit ingerlanneqalissasoq. Taamaattorli sinersortaait siunissami periarfissaat aningaasaqarnerilu pillugit KNI-p nassuiaatissaa utaqqimaarniarneqarpoq. Nassuiaat taanna 1988-imi saqqummerpoq nunallu immikkoortuini ilaasortaatinik pingasunik pisinermik kinguneqarluni, taamalu marloqiusamik ilaasunik angallassineq ingerlateqqiinarneqarluni.

1991-imi Inatsisartut Ukiakkut ataatsimiinnerini Naalakkersuisut "Kalaallit Nunaanni siunissami angallannerup ilusissaa pillugu isumaliutissiisummik" saqqummiussipput. Nassuiaammi tassani kaammattuutit ukiuni tullerni qulini angallannerup qanoq pilersaarusiorneqarnissaanut tunngasuupput, pingaarnertullu sammineqarput sanaartornissat atortunik pissarsinissat, aaqqissuussineq kiisalu aningaasalersuineq akeqartitsinerlu. Angallanneq pillugu pilersaarummi mak-ku kaammattuutigineqarput:

- umiarsuartigut usinik angallassineq tamarmi containerersorfiulissaaq,
- silaannakkut nunanut allanut attaveqarfiit Nuummut nuunneqassasut,
- Qaqortumi, Paamiuni, Maniitsumi, Sisimiuni Aasiannilu minnikitsunut mittarfiliortoqassasoq.

Angallannerup aaqqissuunneqarneranut tunngatillugu niuerfiit tunngavigineqarnerulernissaat Namminersornerullutillu Oqartussat suliffeqarfiutaasa niuernermik ingerlatsilernissaat kaammattuutigineqarpoq. Siunnersuutigineqarpoq avataaniit sinerissamullu usinik angallassineq ingerlatseqatigiiffimmit KNI-mut atannngitsumit isumagineqalissasoq, immaqa avataaneersumik suleqateqarluni, kiisalu timmisartut umiarsuillu atorlugit ilaasunik angallassineq ataatsimut aaqqissuussiveqalissasut immaqalu taassuma immikkoortortaanut. Akit aningaasartuutiviusunut naapertuutilersinniarlugit angallassinermilu akit ersarissarniarlugit kaammattuutigineqarpoq akit aalajangerneqarnerini angallassinermi aningaasartuutiviusut aallaavigineqartassasut. Aningaasartuutit aallavigalugit akigitinneqartunit appasinnerusunik atuisut angalanermut akiliuteqartarnissaat

kissaatigineqarpat assigiinngissutaat pisortat ingerlatsisumut akiliisarnerisigut matussu-serneqartariaqarput. Angallassinerni qanoq ilaasoqartigisinnaassuseq angalanerillu akulikissusaat kissaatigineqartut aallaavigalugit tapiissutit taakku akinik qaffatsaaliuinerit tunniunneqartariaqarput, taamaammallu suleqatigiinnissamik isumaqatigiissutit atuuttut tapiissutinik taarserneqarnissaat kaammattuutigineqarpoq.

1992-imi avataaniit sinerissamullu usinik angallassinerni ataatsimut ingerlatseqatigiiffingortinneqarnissaanik aalajangerneq piviusunngortinneqarpoq, Royal Arctic Line A/S-imi pilersinneqarpoq. Tamatuma saniatigut ilaasunik angallassinerni ataatsimut aaqqissuunneqarnissaat siu-nertaralugu misissueqqissaartoqalerpoq. Misissueqqissaartut nalunaarusiaanni kaammattuutigineqarpoq “ataatsimoortitsisoqassasoq” timmisartut umiarsuillu atorlugit sulii ilaasunik angallas-isoqartassalluni taamaattorli angallannermit pilersaarutit ataatsimoortitsinikkut iluaqutissaat annerpaaq pissarsiariniarneqassasoq taamalu angallasseriaatsit marluusut ikioqatigiittussanngorlutik imminnut ilapittoqatigiigatik. Aaqqissuussinermut tunngatillugu nalunaarusiami kaammattuutigineqarpoq periusissiornerit, atorlugit angalanissarlut pillugit pilersarusiornerit, akeqartitsinermi aningaasaqarnermillu aqutsinikkut ingerlatsisunut suleqatigiinnissamik ingerlatsinissamilluuniit isumaqatigiissusiornikkut pisortat angallanneq pillugu pilersaarutaat aqunneqassasut.

1995-imi mittarfiliornissat pillugit Inatsisartut inatsisaat akuersissutigineqarpoq, taannalu naapertorlugu immikkoortutut siullertut Aasianni, Uummammi, Sisimiuni Maniitsumilu naat-sunik mittarfiliortoqassaaq. Ukioq taannarpiaq Inatsisartut ataatsimiinnerini Inuiaqatigiinnut Atortulersuutit pillugit nalunaarusiaq saqqummiunneqarpoq, tassani silaannakkut angallannermit niuerfinnut tunngasut eqqartorneqarput ilaatigut nunap iluani avataaniillu timmisartuussineq eqqarsaatigalugit, ilaatigullu nunarsuup sinnerani unammilleqatigiileriarneq eqqarsaatigalugu. Nassuiaammi kaammattuutigineqarpoq nunanut allanut timmisartuussinermut ilanngunniarnermi aporfissat peerneqarnerannik nassataqartumik angallannerup malittarisassaqaqtitsiviujunnaarnissaanissaanik iliuusissanik pilersarusiorneqassasoq; nunap iluani timmisartunik angallannermit akit nammineerluni aalajangerneqarsinnaalissasut; akit aningaasartuutiviusunut naleqqut-tunngortikkiartuaarneqassasut; Grønlandsfly A/S-ip Namminersornerullutillu Oqartussat akornini ingerlatsinermut tapiissutit pillugit isumaqatigiissutinut taarsiullugu timmisartuussivinni amigartooruteqarfiusartuni nunaqarfinnullu timmisartuussinerni aalajangersimasunik isumaqatigiissuteqartoqartalissasoq; timmisartut umiarsuillu atorlugit angallassinermi ilaasorineqarsinnaasut taakkuinnaat unammissutigineqarfiini pisortat tapiissutaat unitsikkiartuaarneqassasut; nuna tamakkerlugu umiarsuartigut sullissineq allanngortinneqassasoq umiarsuarnik angallavissatut naleqqunnerpaaginnarni akilersinnaasumillu ingerlatsiviusinnaasuni atorneqalerluni, kiisa-lu avatammut timmisartuussineq naliliivigeqqinneqassasoq.

Inuiaqatigiinnut atortulersuutit pillugit nassuiaat 1996-imi Nuummi imarpik qulaallugu timmisartunut mittarfiliorneq pillugu nassuiaammik, nunap immikkoortuini mittarfiliortiternerit im-mikkoortuisa aappaat pillugu nassuaammik kiisalu 1997-imi "Mittarfiliortiternerit pillugit inat-sit" allanngortinneqarneanik malitseqarpoq. Nassuiaatit tamakku inatsimillu allannguneq mit-tarfiliortiternerit immikkoortuisa aappaanni Upernaviup, Qaanaap Paamiullu mittarfiliorfigineqartussanngornerannik kinguneqarpoq, kiisalu Nuup mittarfiata imarpik qulaallugu timmisartunut ullumikkut mittarfinngortinneqartussaajunnaarluni.

1996-imi nunap iluani angallanneq pillugu nassuiaat ilaasut timmisartuinnarnit angallanneqartartussanngorlugit ataasiinarmik angallasseriaaseqartoqalernissaanik usinillu angallassinerup umiarsuarnit annermik ingerlanneqarnissaanik kaammattuutitaqartoq Inatsisartunit akuersissutigineqarpoq. Aamma kaammattuutigineqarpoq nunap iluani nioqqutissanik pilersuineq ataqatigiissaarluarneruniarlugu pissarsiaqarnarusunngortinniarlugulu usinik ilaasunillu angallassinerit umiarsuartigut angallannermi atuuttumi immikkoortinneqassasut. Taamatuttaaq kaammattuutigineqarpoq angallassinerni namminersortut najukkameersullu peqataanerulersinniarlugit ilaatigullu pisortat angallannermut tapiissutigisartagaat pisariaqartippallaarneqarunnaarsinniarlugit Kujataani Tunumilu timmisartuussinerit angallassinerillu suliariumannittussarsiuunneqartalissasut.

Angallanneq pillugu Misissueqqissaarnerit nalunaarusiallu ukiut ingerlanerini kaammattuutininik malitseqartitsiviusarput piviusunngortitsiviusarlutillu, makkuusunik;

- I. Namminersornerullutik Oqartussat angallannikkut ingerlatseqatigiiffiutaat niuernermik tunngaveqartinneqalissasut
- II. sinerissami avammullu usinik angallassinerup isumagineqarnissaanut immikkut ingerlatseqatigiiffiiltoqassasoq
- III. Ilaatigut containerersulernikkut, ilaatigullu ilaasut usillu angallanneqarnerisa immikkoorsinnerisigut umiarsuartigut angallassineq pitsanngorsarneqassasoq
- IV. Illoqarfinni arfineq marlunni mittarfikitsunut mittarfiliortoqassasoq
- V. Umiarsuartigut timmisartutigullu angallassinermi namminersortut, inuit ataasiakkaat ingerlatseqatigiiffiilluunniit ilaativerneqassasut
- VI. Avammut timmisartut atorlugit ilaasunik angallassinermi nakkutigisaasumik unammilleqatigiittoqalissasoq

Taamaattorli ullumikkumut oqaasertaliortoqarsimanngilaq paatsuugassaannigitsunillu aalajangiisoqarsimanani makku pingaarutillit pillugit; soorlu;

- angallannernut tamarmiusunut sullissinermut piumasaqaatit
- timmisartut umiarsuillu atorlugit ilaasunik angallassinertit ataatsimut aaqqissuunneqarneri, angallasseriaaseq ataasiinnanngorlugu imaluuniit pisortat tapiissutigisartagaat ikilisarniarlugit imminnut ikioqatigiittussanngorlugit
- angallannerni tapiiffigineqartartuni pilersaarutinik pisortat sunniuteqarluarnissaat qularnaarniarlugu aaqqissuussinernik pilersitsinertit
- Angallassinernut ersarissunik aningaasartuutinullu naapertuuttunik akeqartitsilerneq
- Ilaasoqarsinnaassuseq, akulikissuseq, suliat imaluuniit akit pillugit pisortat sullissinermut piumasaqaataat tunngavigalugit angallannernut pisortat tapiissutigisartagassaat pillugit isumaqatigiissusiorneq
- angallannerni tamani niueqataasinnaasut niuerfinnilu atukkat malittarisassaqaartinneqarneri

1.4 Angallassinertit pingajuat/avammut angallaviit/unammilleqatigiilernissamik isumaqatigiissut

Inuiaqatigiinnut atortulersuutit pillugit 1995-imi nassuiaat, kiisalu Kalaallit Nunaanni kikkut nunap iluani avammullu angallasseqataasinnaanerata malittarisassaqaartinneqarnissaanik eqqarsaatersuutit, aamma angallannerni tamarmiusumi aningaasaqarnermut taakku pingaassusaat pillugit eqqarsaatersuutit tunngavigalugit nunat tamalaat silaannakkut angallanneranni, pingaartumik Europami Nunat Kattuffianni EU-mi silaannakkut angallanneq pillugu ingerlatsinermi sukangasunik malittarisassaarutsitsineq pillugu misissuinissat pillugit 1996-imi Namminersornerullutik Oqartussat Angallannernut Ministeriaqarfimmik suleqateqalerput.

Kalaallit Nunaanni silaannakkut angallanneq pillugu inatsisit tunngavigineqartut tassaapput Silaannakkut angallanneq pillugu Inatsit ataatsimut isigalugu Kalaallit Nunaannut atuuttoq, aalajangersimasunik immikkut akuersissuteqartoqarsimanera eqqaassanngikkaanni. Kalaallit Nunaanni aamma Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornini timmisartorneq silaannakkut angallanneq pillugu inatsimmit isigalugu nunap iluani timmisartuussinertut naatsorsuunneqarpoq. Taakku saniasigut qassiinik timmisartuussinissamut akuersissuteqartoqarpoq ingerlatseqatigiiffinnik angallavinni aalajangersimasuni timmisartuussinissamut pisinnaatitsisunik.

1996-imi SAS Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornini timmisartuussinissamut akuersissuteqarfigineqarpoq. SAS angallavimmi tassani salliutitaasussavaoq, taamaattorli ingerlatseqatigiiffiup Kalaallit Nunaanneersup angallassinermi

peqataanissaannut salliusussaatitaaneq tamanna aporfussanngilaq. Piffissaq taanna SAS avammut timmisartuussinermi kisermaassivittutut inissisimavoq.

Grønlandsfly A/S Kalaallit Nunaanni ilaasunik, allakkanik usinillu timmisartuussinissaminut tunngaviusumik akuersissuteqarfigineqarpoq kiisalu nunanut allanut angallavinni, kiisalu Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornini angallavinni aalajangersimasuni timmisartuussinissami nut akuersissuteqarfigineqarluni. Ingerlatseqatigiiffik nunap iluani angallavinni kisermaassisuittut inissisimavoq kiisalu Kalaallit Nunaat Danmarkillu akornini timmisartuussinissamik akuersissuteqarfigineqarsimanini atornagu.

Namminersornerullutik Oqartussat isumaqarput unammilleqatigiinnerulertoqarneratigut nunap iluani avammullu timmisartuussineq aningaasaqarnikkut sullissinikkullu pitsaanerulersitseqataasinnaasoq Namminersornerullutimmi Oqartussanit erseqqissarneqarpoq avammut nunallu iluani timmisartuussineq imminnut ataqatigiilluinnartut, aamma avammut timmisartuussisarnep nunap iluani timmisartuussinerup annertussusaanut aalajangiisuusarnera pissutigalugu. Timmisartortitseqatigiiffiit Kalaallit Nunaanneersut, Danmarkimeersut nunanillu allaneersut qanoq suleqatigiitsigisinnaanerat taamalu ingerlatsigiiffiit ataasiakkaaginnaat pinnatk silaannakkut angallavinni unammilleqatigiittoqalersinnaanera Namminersornerullutik Oqartussanut pingaaruteqarluinnarpoq.

Taama iliuuseqartoqassagaluarpas inatsisit atuuttut naleqqussarneqartariaqarput allanngortinneqartariaqarlutillu, taamaammallu Europami Nunat Kattuffiata iliuuseriniagaasut ittunik, pingaartumik timmisartuusseriaatsit pingasutut taaneqartartumik iliuuseriniagaattut ittumik silaannakkut angallannerup aqunneqarnerata qasukkarneqarnissaanik iliuuseqartoqalissappat kingunerineqartussat qulaajarneqarnissaat kissaatigineqarpoq.

Europami Nunat Kattuffiat qasungasunik malittarisassaqtitsiuvumik, aamma sillimanissakkut assigiissarinissakkullu iliuusitaqartumik silaannakkut angallanneq pillugu ingerlatsilerput immikkoortukkuutaarlugu ineriartortitsinikkut naleqqussarnissamut piffissaqtitsisumik kiisalu niuernikkut atugarisanik assigiissaartitsiviusinnaasumik. Silaannakkut angallanneq pillugu ingerlatsineq ataatsimoorussaqaq nunat tamalaat silaannakkut angallanneq pillugu killisarititaannut naleqqussagaavoq, killissarititaasut taakku Chicagomi angerfigeqatigiissummi aalajangersarneqarput timmisartuussinerlu pillugu aalajangersakkatigut pingasutigut piviusunngortinneqarluni.

Unammilleqatigiillersitsineq tamarmiusoq 1993-imi pilersinneqarpoq, tassuuna timmisartortitseqatigiiffiit Europami Aningaasarsiornikkut Suleqatigiiffimmut ilaasortaasut

sullissinissaminnut niuernikkullu killilersugaannginnissaminnut periarfissinneqarput. Timmisartuussineq pillugu aalajangersakkat pingajuat makku pillugit aalajangersagaqarpoq

- I. timmisartortitseqatigiiffinnut akuersissutinik tunniussisarneq
- II. peqqussutikkut ingerlatseqatigiiffiit akuersissuteqarfigineqassagunik teknikkikkut, aningaasatigut aaqqissuusaanikkullu sunik naammassisaqartariaqarnerinik aalajangersaasoqarpoq
- III. Europamiut Kattuffiata iluani silaannakkut angallavinnut periarfissat
- IV. Peqqussutikkut erseqqissarneqarpoq Europamiut Aningaasarsiornikkut Suleqatigiiffianni kikkulluuniit mittarfinni tamani angallassisinnaassuserminnillu killiliiffigineqaratik timmisartuussisinnaasut. Taamaattorli nunat ilaasortaasut erseqqinnerusunik aalajangersagaliornikkut angallannerit agguataarneqarnissaannik aalajangersaasinnaapput, kiisalu tamanut suliariumannittussarsiuussinikkut tamanut sullissinissamik pisussaaffilerneqarsinnaallutik
- V. silaannakkut angallannermi akigitinneqartut
- VI. timmisartornermut akit kiisalu attartortitsinnermut usinillu angallassinermut akit ingerlatseqatigiiffinnit namminernit aalajangersarneqarsinnaapput. Malittarisassat erseqqinnerusut naapertorlugit akit naammaginangitsumik qaffasippallaat akuliuffigineqarsinnaapput, soorluttaaq pisortanik sullissilluni timmisartuussinerni akit ilaatinneqanngitsut'

Kalaallit Nunaata Europami Nunat Kattuffianni silaannakkut angallannermut tunngasutigut ilanngunnissaa 1996-imi inerniliussaq tassaavoq tamanna naleqqunnavianngitsoq makku pissutigalugit;

- I. Europami Nunat Kattuffiannisut timmisartuussisinnaatitaaneq killeerukkaluarpat avammut timmisartuussinermi, tassa Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornini, pisuussaaffiit killilersugaanngitsumik timmisartuussinermi ingerlaannartinneqarsinnaanavianngillat. Ukioq naallugu timmisartuussisoqarnissaa qularnaarneqarsinnaanngilaq, aamma "pisortanik sullissinerup" akuersissutigineqarnissaa naatsorsuutigineqarsinnaanavianngilaq Europami Nunat Kattuffiata iluani allani unammilleqatigiinnermut sunniuteqartussaammat. Pisortat akinik akuersissutiginnittarnerat atorunnaassaaq, niuerfinni atuuttuni "akit naammaginangitsumik qaffasippallaat" atorunnaarsinneqartarneri eqqaaasanngikkaanni'.
- II. silaannakkut angallanneq pillugu aalajangersakkat pingajuannut Kalaallit Nunaata ilanngutsinneqarnissaanik Danmarkip Europakommissionillu

akornini isumaqatigiinniarnarit ukiuni arlalinni pisussaapput. Kalaallit Nunaata Europallu akornini timmisartuussisalernissamut inatsisitigut periarfissaqareermat tamanna eqqarsaatigalugu isumaqatigiissusiornissaq annerusumik pisariaqarnavianngilaq.

- III. silaannakkut angallanneq pillugu aalajangersakkat pingajuannisut timmisartuussisarneq killilersuijunnaarnissaq timmisartortitseqatigiiffiit Kalaallit Nunaannut timmisartuussisartut akuersissuteqarfigineqarsimanerisa naanerini Europami Nunat Kattuffiat avaqqutiinnarlugu pilersinneqarsinnaavoq inatsisit atuuttut allannngortinneqarnissaannik Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornini isumaqatigiinniarnikkut.

Taama inerniliineq tunngavigalugu taarsiullugu Kalaallit Nunaata timmisartuussiffigineqarnerani unammilleqatigiinnissamut periarfissat qularnaarneqarnissaannut inatsisitigut isumaqatigiissutitigullu atugassat ilungersuunneqarnerulerput. Skandinaviamiut silaannakkut angallanneq pillugu suleqatigiiffiannut Danmarkip peqataanerata sivitsorneqarnissaanik Inatsit nr. 330, 14. maj 1997-immut nassuiaatitigut oqaatigineqarpoq nunap iluani angallavinni SAS-ip salliusussaataanerisa sinneri atorunnaarsinneqassasut Europami Nunat Kattuffiata aamma Aningaasarsiornikkut Suleqatigiiffiata iluani nunap iluani timmisartuussinerit killilersugaajunnaarlunnarnerisa kingunerisaanik. Tassani ilaatigut aamma pineqarput Danmarkip Kalaallillu Nunaata akornini timmisartuussinerit.

Tamakku saniatigut allaffissornikkut aqutsinermi aaqqiisoqarpoq usinik, tassunga ilanngullugit allakkanik, Danmarkip Kalaallillu Nunaata akornini killilersugaanngitsumik timmisartuussisoqarsinnaanngorlugu. Timmisartortitseqatigiiffiit ikinnerpaamik marluk, aamma SAS, Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornini ilaasunik aalajangersimasumik angallaveqarluni timmisartuussisinnaalernerisigut unammilleqatigiinnivik pilersinneqarpoq, taamaattorli takuuk Silaannakkut Angallanneq pillugu Inatsimmi § 76 tamat eqqarsaatigineqarnissaat pillugu taamaallaat akuersissuteqartoqarsinnaaneranut tunngasoq. Kiisalu Angallannermut Ministeriaqarfiup silaannakkut angallanneq pillugu suli inatsisiliorsinnaatitaasup kiisalu Namminersornerullutik Oqartussat akornini isumasioqatigiittarfissamik pilersitsisoqarpoq taamalu silaannakkut angallanneq pillugu Kalaallit Nunaannut tunngasunik aalajangiinerit suleqatigiinnikkut isumaqatigiinnikkullu inatsisit atuuttut iluini pisarlutik.

Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornini timmisartuussinerup killilersugaajunnaarnera tunngavigalugu marloriarluni suliariumannittussaarsiuussisoqareersorlu Grønlandsfly A/S angallaviit marluk Kangerlussuup/Narsarsuup-Københavnillu akornini timmisartuussinissaminik siullermik 1. oktober 1997-imiit 1998-imi 1. aprilimut akuersissuteqarfigineqarpoq, kingullermillu 1. april 1998-imiit ukiut tallimat tulluuttunut

atuuttussamik.

1.5 Mittarfiit nutaat

Maanna Kalaallit Nunaanni suluusalinnut mittarfiit sakkutuujunngitsunut naatsorsuusaat ukuupput: Narsarsuaq, Nuuk, Kangerlussuaq, Ilulissat, Kulusuk aamma Nerlerit Inaat.

Mittarfiit takku ilaat pingasut sakkutooqarnikkut sullissivissatut pilersinneqarput. Sisamaat 1985-imi Jameson Landimi uuliaqarneranik misissueqqissaartoqarnerani pilersinneqarpoq. Taamaammallu Nuummi Ilulissanilu mittarfiit tassatuaapput sakkutuujunngitsut sumi najugaqarneri eqqarsaatigalugit pilersaarusioneqarsimasut pilersinneqarsimasullu. Mittarfiit taakku marluk illoqarfinnut qanittumi inissinneqarput.

Ukiuni aggersuni mittarfiit illoqarfinnut qanittut qassiit atorneqalersussaapput. Mittarfiit taakku minnikitsunut atugassianngorlugit sananeqassapput maanna timmisartut atukkat DHC -7-it timmisartulluuniit allat mittarfikkut 799 meteriusukkut millutillu tingisinnaasut taama aamma piginnaaneqartut atorlugit illoqarfiit sullinneqarsinnaanngorlugit.

1998-imi Sisimiuniittussaq Aasianniittusarlu naammassineqassapput, Ummannamiittorli (Qaarsuni) 1999-imi naammassineqartussatut maanna naatsorsuutigineqarluni. 1999-imi aamma Maniitsumiittoq naammassineqassaaq, Upernavimmiittorli ukioq 2000-ip kingorna naammassineqassalluni. 2001-imi Qaanaamiittussaq tullinnguutissaaq, Paamiuniittusarlu 2003-imi atorneqalersussatut naatsorsuutigineqarpoq.

Sisimiuniittup atorsinnaassusia killegarpoq nunat tamalaat akornini mittarfittut akuerineqarsinnaannginneranik nassataqartumik, aallaqqaammullu Grønlandsfly A/S-iinnarmit timmisartuussiffigineqartassalluni. Navianarsinnaasunik kaavittuliortoqarnissaa ilimanaateqartillugu mittarfik matuneqartassaaq.

1.6 KNI-p allanngortiterneqarnera - Arctic Umiaq Line/ Umiarsuit/ nunap immikkoortuini angallatit

Oqaatigineqareersutut nunap iluani umiarsuartigut angallannermi ilaasut usillu angallanneqarnerisa immikkoortinneqarnissaat kaammattuutigineqartarpoq. Angallassinermik suliaasat tamakku, kiisalu allakkerineq, nioqqutissanik pilersuineq pisiniarfinnillu ingerlatsineq ingerlatseqatigiiffimmi KNI-mi ataatsimoortinneqarput, tassa KNI Pilersuisoq A/S-imi. Suliat naammassisaqarfiunerulernissaannik iliuutsinut ilanngullugu 1997-imi Inatsisartut upernaakkut ataatsimiinnerini KNI A/S pillugu

peqqussut nutaaq akuersissutigaa, tassunga KNI Pilersuisoq A/S-p ilaatigut nunap iluani umiarsuartigut ilaasunik usinillu angallannermik ingerlatsisuusup immikkoorsinneqarnissaa ilanngullugu. Aalajangiunneqarpoq suliffeqarfissuup umiarsuaateqarnikkut ilaaniartarfeqarnikkullu suliai iperiarniarlugit pilersaarusiortoqassasoq.

Tamanna marlunngorlugu avinneqarpoq, ilaatigut KNI Umiarsuaatillit A/S 1. juli 1997 pilersinneqarpoq, ilaatigullu aqqa Arctic Umiaq Line A/S-imut allanngortinneqarluni, kiisalu Royal Arctic Bygdeservice A/S 1. januar 1998 pilersinneqarluni.

KNI Umiarsuaatillit A/S-.ip makku pingaartut suliassarai;

- nunaqarfinnut/nit usinik ilaasunillu angallassineq
- ilaasunik angallassineq, nunap immikkoortuisa akornini taakkunanilu
- nunaqarfinnut ikummatissanik imerpalasunik angallassineq
- Kangaatsiaq kisiat pinnagu nunaqarfinni tamani ilaaniartarfinnik ingerlatsineq

Suliassat tamakku suliarineqarnissaannut umiarsuaatileqatigiiffik illoqarfiit qanittaanni angallavinnut atugassanik 15-inik angallataateqarpoq katillutik 2.958 kubikmeterinik imerpalasuunngitsunik usisinnaasunik, 681 kubikmeterinik qerititsivilinnik 151-inillu ilaasoqarsinnaasunik. Ilaasunik angallassinermi umiarsuit pingasut nunap immikkoortuisa akornini angallataasartut katillutik qaammatini 24-ini angalasartut 450-inik ilaasoqarsinnaasut, kiisalu nunap immikkoortuini angallatit sisamat katillutik qaammatini 30-inik angalasartut 222-inik ilaasoqarsinnaasut. Aamma umiarsuaatileqatigiiffiup ilaaniartarfiit 16-it ingerlappai Kalaallit Nunaanni aamma Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornini umiarsuarnut timmisartunullu ilaanissanik inniminniiffiusartut billetsinillu tunniussiviusartut.

1996-imi naatsorsuinertigut takutinneqarpoq julimi sapaatip akunnerani angallattoqaleruttornerata nalaani illoqarfiit qanittaanni angallannerni ilaasunut inissat 73%-ii atorreqartartut. Kalaallit Nunaata iluani usinik assartuinnermi pisinnaasat 34%-ii atorreqarput. Nunaqarfinni ataasiakkaani umiarsuartigut ilaasunik angallassinernit akulikitsuunissaannik kissaat naapertorlugu illoqarfiit qanigisaanni angallannerit akulikissusilerneqartarnerat taama atorreqanngitsiginerinut ilaatigut pissutaatinneqarpoq.

Taamaammat angalanissamik pilersaarutit usinik assartuinnerup pitsaanerpaamik ingerlasimaneranut ersiutaanngillat, usinimmi assartuineq ilaasunik angallassinernit akuttunerusumik pisartussatut naatsorsuutigineqarsinnaagaluarmat taamalu piffinni ataasiakkaani angallassisinnaassuseq pitsaanerpaamik atorreqarsinnaasunngorlugu.

Tamanna tunngavigalugu angallasseriaatsit ilaasut usillu immikkoorsinneqarfigisaat sulissutigalugit aallartinneqassasut. Suliat taakku 1997-imi ukiup affaani kingullermi Kujataani Royal Arctic Line A/S-ip susassaqarfiani piviusunngortinneqarput. KNI Umiarsuaatillit A/S-ip angallataatai usinik assartuutissatut piukkunnarnerpaat ullut aqqanilikkaarlugit nunaqarfinnut ataasiakkaanut tikittartussanngorlugit usinik angallassisartussanngortinneqarput. KNI Umiarsuaatillit A/S Kujataani M/S Aleqa Ittut aamma M/S Taateraaq atorlugit annermik angallassisarpoq, taamaattorli piffissami tassani aamma namminersorlutik inuussutissarsiortut ilaasunik angallassinermi ilanngunneqarnissaat eqqarsaatigineqarpoq.

Suliat naammaginartumik ingerlanneqarput, ilaatigullu 1. januar 1998 aallarnerfigalugu nunap iluani ilaasunik usinillu angallassinert immikkoortinneqarnerinik kinguneqarluni. Arctic Umiaq Line A/S nunap immikkoortuisa akornini nunallu immikkoortuini ilaasunik angallassisarpoq, kiisalu ilaaniartarfinnik ingerlatsilluni. Royal Arctic Bygdeservice A/S nunap iluani umiarsuartigut usinik assartuineramik isumagisaqarpoq, soorluttaaq ikummatissanik imerpalasunik assartuineq suliffeqarfimmit tassannga isumagineqarortoq ilaatigut attartukkanik angallateqarluni.

Taamaammat KNI Umiarsuaatillit A/S-ip sinersortaatiminik pingasunik katillugit qaammatini 24-ini angallassisussanngorlugu, kiisalu nunap immikkoortuini angallatinik pingasunik illoqarfiit qanitaanni namminersortut angallataataannik angallassisussanngorlugu 1998-imut angalanissanik pilersaarutit aqqissuunneqarput. Ilaasunik angallassinermi namminersortut annermik Kujataani illoqarfiit akornini, Uumannami Maniitsumilu peqataatinneqarput.

Upernaviup eqqaani tikinneqartartunilu allani qassinnguani pajuttaatit ilaasortaataajutigisut suli atorneqarput, nunalli sinnerani angallassisarnerit taakku immikkoortilluinnarneqarput.

Angallassisarnerit ingerlatseqatigiiffinnut angallassinermik assartuinermillu suliaqartunut marlunnut avinneqarneri angallassinert pitsaanerusumik ingerlanneqalernissaannik kinguneqarnissaat naatsorsuutigineqarpoq taamalu angalasarnerit atorneqarnerinut annerusumik naleqqussarneqarsinnaanngorlugit, aammalu angallassinerni aningaasartuutigineqartartut siunissami annikillisarneqarsinnaalissatut umiarsuit pigineqartut atorluarneqarnerunerisigut.

1.7 Timmisartutigut umiarsuartigullu angallannermi akit

Ilaasut timmisartunut umiarsuarnullu siumuinnaq akiliutigisartagaat immikkoortumi uani misissuataarneqassapput.

Angallaviit mittarfiit nutaat atorneqalernerini ersitsumik allannguuteqarfiusussatut naatsorsuutigienqartut pingaartumik isiginiarneqassapput. Tabel 1.1-imi akit maanna atuuttut kiisalu angallavinni misissorneqartuni timmisartut atorneqalernerni ullumikkut tunngavigineqartut tunngavigiinnarlugit akiulersussat imminnut sanilliunneqassapput.

Tabel 1.1 Kalaallit Nunaanni silaannakkut angallannermi ilaasut akiliutigisartagaat.

Aallarfik	Tikitaq	Unga- sissu- seq*	Ullumikkut aki		Umiars - initialik Angallaffiuner- paanerani		Umiars - qaavani Angallaffiuner- paanerani	
			kr.	kr./km	kr.	kr./km	kr.	kr./km
Uummannaq	Upernavik	274	2.360	8,61	1.030	3,75	635	2,31
Ilulissat	Uummannaq	165	1.605	9,72	1.000	6,06	620	3,75
Ilulissat	Aasiaat	94	750	7,97	380	4,04	235	2,50
Aasiaat	Kangerlussuaq	209	2.180	10,43	1.895	9,06	1.240	5,93
Ilulissat	Kangerlussuaq	248	1.430	5,76	2.295	9,25	1.490	6,00
Nuuk	Kangerlussuaq	317	1.620	5,11	1.650	5,20	1.090	3,43
Nuuk	Narsarsuaq	464	2.470	5,32	2.240	4,82	1.395	3,00
Sisimiut	Kangerlussuaq	128	1.140	8,90	1.135	8,86	770	6,01
Aasiaat	Sisimiut	201	3.320	16,51	825	4,10	515	2,56
Sisimiut	Nuuk	319	2.760	8,65	1.205	3,77	745	2,33
Paamiut	Nuuk	265	2.470	9,32	985	3,71	610	2,30
Paamiut	Narsarsuaq	242	2.470	10,20	1.315	5,43	820	3,38

Tabelimi tulliuuttumi 1.2-imi Kitaani angallavinni aalajangersimasuni umiarsuarmut timmisartumullu ilaanermut akit imminnut sanilliunneqarput.

Tabel. 1.2 Kalaallit Nunaanni silaannakkut angallannermi ilaasut akiliutigisartagaat.

Aallarfik	Tikitaq	Kilo- meterit	Ullumikkut aki		Akiulersussatut naats.*		Assigiinnng
			(kr.)	(kr./km)	(kr.)	(kr./km)	
Uummannaq	Upernavik	274	2.360	8,61	1.434	5,23	-39%
Ilulissat	Qaarsut	165	-	-	963	5,83	
Qaarsut	Uummannaq	-	-	-	410	-	
Ilulissat	Uummannaq	165	1.605	9,72	1.373	8,32	-14%
Ilulissat	Aasiaat	94	750	7,97	656	6,97	-13%
Aasiaat	Kangerlussuaq	209	2.180	10,43	1.153	5,51	-47%
Ilulissat	Kangerlussuaq	248	1.430	5,76	1.430	5,76	0%
Nuuk	Kangerlussuaq	317	1.620	5,11	1.620	5,11	0%

Nuuk	Narsarsuaq	464	2.470	5,32	2.470	5,32	0%
Sisimiut	Kangerlussuaq	128	1.140	8,90	803	6,27	-30%
Aasiaat	Sisimiut	201	3.320	16,51	1.118	5,56	-66%
Sisimiut	Nuuk	319	2.760	8,65	1.628	5,10	-41%
Paamiut	Nuuk	265	2.470	9,32	1.395	5,26	-44%
Paamiut	Narsarsuaq	242	2.470	10,20	1.295	5,35	-48%

- Akiulersussatut naatsorsuutigineqartut naatsorsorneqarnerini angallavimmi tassani DHC-7-p timmisartuussinissaa tunngavigneqarpoq. Naatsorsorneqarput akiliut tunngaviusoq 250 kr kiisalu kilometerimut akia Grønlandsfly A/S-p taasaa tunngavigalugit.

Soorlu tabelini siuliiniittuni takuneqarsinnaasoq angallavinni suluusalinnik timmisartuussiviulersussani amerlanerpaani ilaasut ataasiakkaat akiliutigisartagaat malunnaqisumik appariassapput.

1.8 Angallannermi tapiissuteqartarneq suliffeqarfiullu ilumini tapiisarneri

Namminersornerullutik Oqartussat tapiissutitigut toqqaannartutigut toqqaannannngitsutigullu, kiisalu angallannermi atortorissaarutissanik sananermi toqqaannartumik tapiissuteqartarnikkut angallannermut tamarmiusumut aningaasalersueqataasarput.

1998-imi timmisartuussinermut, umiarsuartigut angallassinermut kiisalu pilersuinerumut attaveqarnermullu atortunik sanaartornermut tapiissutinut pisortat aningaasartuutissaat tulluittuni missingersuusiorneqarput.

Tabel 1.3. Angallannerup ingerlanneqarneranut landskarsip ukiumoortujmik aningaasartuutai. 1994-1998.

Aningaasaliissutitigut siunertat	Aningaasaliissutit mio. kr.-inut				
	1994	1995	1996	1997	1998
Nunap iluani timmisartuussineq	64,7	64,8	60,9	60,9	61,3
Mittarfinnik ingerlatsineq	69,2	73,1	81,4	61,2	59,9
Kangerlussuarmi timmisartunik	-	-	-	7,0	6,0
nakkutilliineq	2,3	2,9	2,9	2,9	2,6
Sanaartortitsivimmik ingerlatsineq	*	*	*	135,0	112,5
Nunap iluani timmisartuussineq	3,0	2,8	3,1	2,9	3,0
Umiarsualivinnut oqartussanik	13,8	10,4	10,3	11,5	11,4
ingerlatsineq					
Umiarsualivinnik aserfallatsaaliineq					
Ingerlatsinermut tapiissutit katillugit	-	-	-	281,4	256,7

* 1997-ip tungaanut naatsorsueriaatsit assigiinngitsut atorneqarsimmata toqqaannartumik sanilliussisoqarsinnaanngilaq.

Tabel 1.4 Angallannermi atortunik sanaartornermut landskarsip ukiumut

anigaasartuutai 1994-1998.

Anigaasaliissutitigut siunertat	Anigaasaliissutit mio. kr.-inut				
	1994	1995	1996	1997	1998
Mittarfiliortiterneq	0,0	26,4	88,3	170,4	297,8
Helistoppiliorneq	0,8	2,6	1,8	1,2	5,9
Mittarfiliortiterneq	49,0	49,8	38,0	35,8	33,7
Umiarsualiviliorneq	42,8	31,4	26,7	24,4	22,9
Sanaartornermut tapiissutit katitat	92,6	110,2	154,8	231,8	360,3

Namminersornerullutik Oqartussanit toqqaannartumik tapiissutit saniatigut angallannermi pilersuinerni allanisulli suliffeqarfiit iluini imminut tapiiffigeqatigiittoqartaqaaq.

Suliffeqarfiit tamakku amerlanersaat naalagaaffiup kisermaassivitoqaasa ilaannit ineriartortitaapput. Namminersortut ineriartoqqullugit tamakku angissusaat inuussutissarsiorneq pillugu inatsisitigut malittarisassaqaartinneqarneri pissutigalugit suliffeqarfiit taakku anigaasatigut atu-gassarissamik iluini ingerlaniarnertik ajornakusoortippaat kisermaassissusaannerammi peerneqarpoq pilersuisussaannerat attatiinnarneqartoq.

Pilersuisussaataajutugalutik sumiikkaluarunilluunniit qanorluuniillu anigaasartuutitaqaraluarpata assigiimmik akeqartitsisussaaginnartariaqarnertik namminersortunut naammaginnartumik unammillerniarnertik aporfigisorujussuaat. Aporfik tamanna ingerlatseqatigiiffiit kisermaassiffiinniit unammilleqatigiiffiusuni suliaannut suliffeqarfiup iluani tapiissuteqartoqartarneratigut aaqqinneqarpoq, ullumikkullu nunap ilaani anigaasarissaarfiusumi sullissinernut akiliivallaartoqartarpoq iluanaarutit tamakku nuna pilaani atuinikiffiunerusumi nalinginnaasumillu niuerfiugaluarunik akisornerutsiviusussaagaluani sullissinerit ingerlatiinnarnerinut atorniarlugit.

Timmisartuussineq eqqarsaatigalugu taamaaliortarneq nunami tamarmi assigiimmik naammaginnartumillu angallannikkut sullississoqarnissaanik kissaammik tunngaveqartinneqarpoq. Isertitat apeqqutaatinagit angallavinni suniluuniit kilometerimut akit assigiit atornerqarput, taamaattorli qulimiguulinnut suluusalinnullu ilaanerit akii assigiinngissuteqartinneqarlutik. Assigiinngissulli qulimiguullit angallaviini suluusalillu angallaviini anigaasartuutitut naapertuutinngilluinnarpoq. Suluussallit angallavii sinneqartoorteqarfiusartuniit suluussallit angallaviinut amigartoorteqarfiusartunut kiisalu qulimiguullit angallaviinut ukiumut 40 mio. kr.-it missaannik tapiissuteqartoqartarpoq.

1.9 Kalaallit Nunaanni angallavinni ataasiakkaani ilaasartut

Ilaasorineqarsinnaasut silaannakkuugaluarpasut immakkuugaluarpalluuniit angallannermit pisortat angallassineraata piuneranut aningaasaqarneranullu pingaaruteqarlunnarput.

Ilaasut ileqqi atuisut misissuiffigineqartuarnersigut misissuiffigineqarsimanngillat, paasissutissalli maanna pigineqartut 1995-imi aamma 1996-imi misissuinerit marlunnik tunngaveqarput.

Misissuinerit takutinneqarpoq nunatsinni innuttaasut 75%-ii ukiumut agguaqatigiissillugu 3,7-eriarlutik angalasartut. Angalasut 70%-iisa missaat timmisartunik angalasarput, tassa innuttaasut 52%-iisa missaat timmisartortarput, 41%-ii umiarsuortalutik, tassa innuttaasut 31%-iisa missaat umiarsuortalutut. Ilaasorineqartartut kikkussusaat eqqartussagaanni timmisartortut tas-saakkajunnerupput qallunaat angutit utoqqasaat amerlanertigut Kitaani illoqarfinnersut kiisalu isertitakkaajusut suliffigissaartut imaluuniit namminneq suliffeqarfiuteqartut.

Timmisartortut angalanermik 87%-iini namminneq akiliineq ajorput sulisitsisunit akilerneqartarmata soorlu Namminersornerullutik Oqartussanit. Umiarsuortalut amerlanertigut arnaasarput inuusukaat kalaaliusut nunaqarfinnersut kiisalu isertitakitsut ilinniagaqartulluuniit, aningaasarsiaqarnarpallaanngitsumik suliffeqartut suliffissaaleqisulluuniit.

Umiarsuortalut 52%-ii nammineq angalanertik akilertarpaat. Angallassinerni, tassa timmisartornerisut umiarsuarnersulluuniit apeqqutaatinnagu, angalasut amerlanersaat akulikinnerusunik angalasoqartarnissaa angalanerillu akikinnerunissaat kissaatigisarpaat, kiisalu kissaatigineqartarpoq aallartarnerit pilersaaruserluagaanerunissaat ataqatigiissarluagaanerunissaallu, kiisalu tamakku pitsaaneruserumik paasissutissiissutigineqartarnissaat.

1996-imiit 1997-imut kisitsisigut paasissutissiornermi ilaasut nalunaarneqartut amerliartoruserarput, tassa umiarsuarnut timmisartunullu ilaasartut tamarmik 5-6%-imik amerleriarlutik.

Tabel 1.5 Aallartunik ikisunillu naatsorsukkat 1997-ip tungaanut tassanngalu ilaasartut Timmisartumut.

Ilaasorineqartartut, niusunit naatsorsukkat, Kangerlussauarmi amerlanerpaapput Nuummi ikin-nerulaannguarlutik, tassa ukiumut 36.000-it aamma 35.000-it. Ornigarneqarpaap tullia tassa Ilulissat, 16.000-init orninneqartartoq, illoqarfiillu allat annerit Sisimiut, Narsarsuaq aamma Qa-qortoq ilaasunit 7000-iniit 8000-inut orninneqartarput.

Ilaasartut taamaanneri, ukiut ingerlanerini allannguuteqatsiartarlutik, timmisartutigut angallannermi ilaasut agguataarnerinut ataatsimut isigalugu ersiutaavoq.

Timmisartunut ilaasartut tamarmiusut, aamma ornigarneqarnerpaasaraluartuniluuniit, tassani Kangerlussuarmi, nuani allani mittarfinni minnerpaani ilaasorineqartartunut naleqqiullugit ikit-tuaraannannguupput. Aammattaaq ilaasorineqartartut ornikkani assigiinngitsuni amerlaqatigiinngiiaqaat, tamatumalu kingunerisaanik timmisartuussisarnermi tamarmiusumi ilaasoqarsinnaassutsip atorneqarneranut

ajornartorsiutaasarpog tassami timmisartuutigineqartut amerlanertigut aasaanerani junimi juulimilu angallattoqaruttulernerani ilaasorineqartartut naatsorsuutigalugit amerlassusilerneqarlutillu angalaneri akulikissusilerneqartarmata.

Umiarsuarni ilaasorineqartartut tabel 1.4-imi ersertutut Kitaani nunap immikkoortuini orninneqarnerusartuni, tassa Qeqqani Nuummi Sisimiunilu, Kujataani Qaqortumi Paamiunilu, Kiisalu Qeqertarsuup Tunuata eqqaani Ilulissani, Aasianni Kangaatsiamilu amerlanerpaajupput. Pingaartumik Paamiunil ilaasartut amerleriarput, qularnanngitsumik “tuukkaq-prisi” atorlugu angallavigineqartartut allanngortinneqarnerini 1997-imi Paamiut timmisartuussiffigineqarnerata annikillisinneqarnera pissutaalluni taamalu ilaasartut

timmisartuniit umiarsuarnut nuullutik.

Naak ataatsimut isigalugu amerleriartoqaraluartoq umiarsuarnut ilaasartut tamarmiusut aamma ikittuarannuupput kiisalu ornikkanut assigiinngitsunut agguataarneri assigiinngissitaaqalutik. Tamatuma kingunerisaannik aamma umiarsuartigut angallannermi ilaasoqarsinnaatsup atorneqarnera ajornartorsiutaavoq tassami umiarsuaatit maanna pigineqartut atorlugit nunap immikkoortuisa akornini nunallu immikkoortuini ilaasoqarsinnaassuseq ataaseq ilaasorineqarsinnaasut apeqqutaatinnagit angallassisoqartarmat.

Tabel 1.6 1997-ip tungaanut 1997-imiillu ikisunik niusunillu naatsorsukkat. Umiarsuit

Eqikkaalluni paasineqartariaqarpoq tamanut angallassineq nunap iluani avammullu angallannermut pingaaruteqartorujussuusoq, aamma paasineqartariaqarpoq inuttussuseq kiisalu inuit siammasinneri pissutaallutik angalatitseqatigiiffiit arlallit unammilleqatigiissut pilersinneqarsinnaanngitsut niuerneq tunngavigalugu atuisunut sullissinernik assigiinngitsunik neqerooruteqartartut. Pisortat angallassinernut tapiisarneri ornitanut ilaasukiffiunerpaasartunut angallassinernik neqerooruteqartassagaanni pisariaqassapput.

1.10 Sullissinissamik isumaqatigiissutit

Suliat pitsaassumik pisariitsumillu naammassineqartarnissaannik kissaateqarneq

sullissinissamik isumaqatigiissusiornermut tunngaviit ilaattut isigineqartariaqarpoq taamalu pisortat suliassaataat pitsaassuseq akillu eqqarsaatigalugit sularineqartartussanngorlugit, kiisalu sullissinerit annertussusissaat, suussusissaat, qanoq tunniunneqarnissaat akilerneqarnissaallu pillugit erseqqivissunik isumaqatigiissutitigut tunngavissaqartoqartussanngorlugu.

Pisortat tapiissutaannik tunniussinermi ataatsimoortumik tapiisarnep siornagut atorineqartup akerlianik isumaqatigiissutit atorlugit aqutsinermi pisortat suliap suussusissaanik sullissinerulluuniit pitsaassusissaannik aalajangiinissaminnut piginnaaneqartariaqarput piumkassuseqartariaqarlutillu aningaasat tunniussassat qanoq amerlatiginissaat isummerfigiinnarnagu. Isumaqatigiissutit atorlugit aqutsineq sulariumannittussarsiuussisarnep suliap pissarsiaqarfiunerulernissaat ileqqaarfiunissaallu anguniarlugu sullissisussat akornini unammilleqatigiinnerup atorlup neqarnissaannut pissutaaqqataasinnaasarsimapput, imaluuniit neqerooruteqartut namminersortut akitigut pitsaassutsikkullu unammilleqatigiiffiini pisortat suliassanik isumaginnittarnepnik misileraanepmut pissutaaqqataasinnaallutik. Taamatuttaaq isumaqatigiissutit atorlugit aqutsineq sulariumannittussarsiuussisarnep suliassanik aalajangersimasunut sammisunik qinigassaqarnepumalluni atorineqartarput.

Misilittakkatigut paasineqarpoq pitsaasumik isumaqatigiissutit atorlugit aqutsissagaanni naalakkersuinikkut periusineqartussat malerupneqartussallu sullissinermut pineqartumut tunngasut aalajangereerneqarsimasariaqartut. Taamaaliortoqartariaqarpoq anguniagaq ingerlanneqarsinnaanngussappat taamalu sulariumannittussarsiuussinermi suliassaq pillugu atugassarititaasut piumasaqaatililu aalajangerneqarsinnaanngorlugit kiisalu sullissinerit piumasaqaataasunut naapertuunnep nakkutigineqarsinnaanngorlugu. Isumaqatigiissutit atorlugit aqutsineq sulariumannittussarsiuussinerpillu peqataasunut ersarissuusariaqarput. Suliap annertussusaa, aqqissuusaanep, naatsorsuinermi tunngavigneqartartut, pitsaassusissaa, piffissaq isumaqatigiissutip atuuffissaa il.il. ersarissuusariaqarput tamannami naalakkersuinikkut allaffissornikkullu piareersarlupnissamut periarfissiissammat.

Namminersornerullutik Oqartussat KNI-milu ingerlatseqatigiiffiit akornanni sullissinissamik isumaqatigiissutit 1997-imi atorineqalernerini isumaqatigiissutit atorlugit aqutsisarnep ilaatigut umiarsuartigut angallannepmut tunngasutigut atorineqalerpoq. Pisortat nunap iluani umiarsuartigut angalassinermmut annerpaamik tapiissuteqartartuusut kiisalu aktiaateqarluni ingerlatseqatigiiffiit tamakkiisumik Namminersornerullutik Oqartussanit pigineqartut akornini erseqqissumik isumaqatigiissutitigut tunngaveqarusunneq isumaqatigiissutit atorlugit aqutsinermi aallaaviuvoq. Isumaqatigiissummi tunngavigneqartutigut Namminersornerullutik

Oqartussat erseqqissumik takusinnaassavaat pisortat tapiissutaat qanoq sunullu atorineqarnerisut, kiisalu ingerlatseqatigiiffinnit pisortat umiarsuartigut angallannermut tapiissutaat suliami tamatumani ingerlatanut aningaasartuutiviusunullu naleqqussarneqarnissaat qularnaarsinnaavoq.

Kiisalu angalasut angalitseqatigiiffiillu sullillu arnerujumallugit sivikinnerpaamik siumut ukiup affaanut angalanermik pilersaarusiortoqartarnissaata qularnaarneqarnissaa attuumassuteqartunut tamanut pingaaruteqarpoq. Tamanna anguneqassappat ukiumoortumik Inatsisartut Aningaasanut Inatsisaanut ilanngussanit taakkunanilu piffissaliussanit annerumik isumaqatigiissutitigut tunngaveqartoqartariaqarpoq. Kiisalu isumaqatigiissut tunngavigineqartoq atorlugu ingerlatseqatigiiffiup aningaasariisaarluni ingerlaannarnissaanik ingerlatseqatigiiffiup pisortallu ataatsimut soqu-tigisaqarneranik angalatitseqatigiiffiup suleqatiminik nassuiaassisinnaanissaa qularnaarneqassaaq.

Angallannermut tunngasunik pernaataasumik isumaqatigiissutissaq KNI-mi ingerlatseqatigiiffinnit suliarineqarpoq, tassanilu niuerfigineqartut taakkulu aningaasartaasa nassuiarneqarneri aal-laavigineqarput. Sullissinissamik isumaqatigiissutini tunngavigineqartut tassaapput qaammatisiutit mnalillugit ukiumi angalanissamik pilersaarutit tamarmiusut, kiisalu umiarsuit ilaaniartarfiillu ataasiakkaat ingerlanneqarnerinut aningaasartuutit allanngorartut aalajangersimasullu kiisa-lu sanaartukkat assigiinngitsut.

Ingerlatseqatigiiffiit Namminersornerullutillu Oqartussat akornini isumaqatigiissummi tunngavigineqarput tunngaviusumik isumaqatigiissut, siunissami ungasinnerulaartumi soorlu ukiuni tulluittuni pingasuni-tallimani suleqatigiinnissamik erseqqissaasoq, kiisalu maleruagassat pisussaaffiillu suliata aningaasatigut niuernikkullu pilersaarusiorneqarneranik ataqatigiissaarinermut imminnut pisussaaffiliussaata. Tamakku saniatigut suliata aalajangersimasut pillugit isumaqatigiissusiortoqarpoq, soorlu nunap iluani umiarsuartigut ilaasunik usinillu angallassineq ilaaniartarfiillu pillugit sullissinissamik isumatigiissutivit ukiumi pineqartumi angalanissanik, qanoq ilaasoq-qortutiginissamik kiisalu pisortat akiliutissaannik aalajangersaaviusumik. Isumaqatigiissutit taa-maattut aamma Tunumi nunaqarfiit illoqarfiillu eqqaasa timmisartuussiffigineqarnerinut atugassatut isumaqatigiissutigineqarput 1998-imi timmisartuussinerup sinneranut atorineqartussatut naatsorsuutigineqarlutik.

Sullissinissamik isumaqatigiissutit atuuttut taamaalillutik taagorneqartunik imaqarput suliassat suliamik ingerlatsisussanut arlalinnut neqeroorutigineqarnissaannut pingaaruteqartunik. Taamaattoorli paasineqartariaqarpoq sullissinissamik isumaqatigiissutit atorineqarneri ullumikkut allaffissornikkut aqutsinermut tunngasuunerummata angallannerup naalakkersuinikkut tulleriiaariffigineqarneranut

ilusilersorneqarneranullu atorneqaratik. Suliani ingerlareersuni sullissinerup annertussusaa nassuiarneqartoq naalakkersuinikkut kissaataanersoq isummerfigineqanngilaq.

Taamaalillunilu angallassinert qanoq annertutiginissaat, tamakku qanoq ataqatigiissaarneqarsinnaaneri, nunami sumi pinissaat kiisalu atuisut qanoq akiliuteqartinneqartarnissaat angallannikkut ingerlatsinermi erseqqissumik anguniagassiorneqarsimanngillat. Angallassinert pitsaassuissaannik piumasaqaatit angallassinermi naammassineqartussat ersitsumik aalajangersimalluartumillu naalakkersuinikkut isummerfigineqanngillat. Taamaammat suli ersernerluppoq sullissinnissamik isumaqatigiissutit ullumikkutut isikkoqarlutik tamanut angallassinermi sullissinissamik aalajangiinertut naalakkersuinikkut oqariatuutiviunersut tassungalu naleqqussagaanersut.

1.11 Inerniliussaq

Ullumikkut angallannerup ilusaa siornagut naalagaaffiup suliffeqarfiutigisaasa pisariaqartitaat naapertorlugit ilusinikkiartorsimavoq, imaluuniit timmisartutigut angallanneq eqqarsaatigalugu sakkutooqarnikkut pisariaqartitat tunngavigineqarsimallutik. Tamatuma kingunerisaanik angallannerup nuna tamakkerlugu innuttaasut angalanissaminnik pisariaqartitaanut saatikkiartorneqarnera, kiisalu nuna ataatsimut isigalugu inuussutissarsiutitigut oqimaaqqatigiissumik ineriartornermut tapertanngortinneqarnissaa aatsaat 80-ikkut aallartinnerini angallannermik pilersaarusernermut ilanngukkiartorpoq imarsiornermut nunallu iluani timmisartuussinermut oqartussaaffiup ilaani Kalaallit Nunaat tigusimmat. Angallannerup aamma ilsiarnaatigaa nun angallavissaq angisoorujussuummat ilaasorineqarsinnaasullu amerlanneqalutik.

Suliffeqarfiit siornagut kisermaassisuusut niuerneramik tunngaveqarnerusunngorlugit aktitaateqarluni ingerlatseqatigiiffinngortinnerisigut angallannerup eqaannerusumik aaqqissuunneqarneranut ineriartorneq ukiuni kingullerni sammineruvoq. Taamaalilluni pisortat - Namminersornerullutik Oqartussat inuiaqatigiit aallaavigalugit angallannerup pitsaanerpaamik aaqqissuunneqarnissaanik nukissallu atorluarneqarnerpaanissaanik qularnaarisusuut - kiisalu ingerlatsisut ataasiakkaat akitigut pitsaassutsikkullu unammillersinnaasumik angallassiumallutik tunniussaqaqarumallutillu neqerooruteqartuust akornini suliassat agguataarneqarneri ersarinnerulerput. Ta-manna aamma siornagutut pisortat angallannermut ataatsimoortumik aningaasaliisarnerininngaaniit pisortat isumaqatigiissutit atorlugit aqutsillualerneratigut aamma ikorfartorneqarpoq, pisortat isumaqatigiissutit atorlugit aqutsinerini angallannermi sullissineq, pitsaassuseq, annertuussusaa kiilu pisortat tapiissutaannut tunngaviunerpaapput.

Attaveqarnermut pilersuinernullu atortut annertuumik ineriartortinneqarput silaannakkut angallannermi tamarmiusumi ingerlatsinermi aningaasaqarnermik pitsannguallatsitsisussamik, ilaatigullu nuna tamakkerlugu timmisartuussisinnaanermut periarfissaqalersitsisussanik. Umiarsuartigut angallannermi angallatit siunertaqarnerusumik atorneqalernissaannut iliuuseqartoqarpoq ilaasunik usinillu angallassinert immikkut angalanermut pilersaaruserlugit pitsaanerpaamik ingerlanniarneqarlutik, soorluttaaq namminersorlugit inuussutissarsiummik ingerlataqartut anginngitsunik angallataateqartut najukkani angallannerni ilanngunneqarnerisigut eqaannerusumik ingerlatsisoqarsinnaalersoq.

Kiisalu timmisartutigit angallanneq pillugu inatsisit misissorneqarput, soorluttaaq imarsiornermut tunngatillugu taamaakannersunik aallartitsoqartoq. Tamatuma kingunerisaanik avammut angallanneq aqutaajunnaarpoq taamalu Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornini angallaviit ingerlatseqatigiiffinit unammilleqatigiissunit marlunnit timmisartuussivigineqalerluni. Nunap iluani timmisartukkut angallannermi iantsisit atuuttut ersarinnerusumik nassuiarneqarput taamalu nunap iluani timmisartuusseqataannermi pisinnaatitaaffiit pisussaaffiillu, tassunga ilanngullugu Namminersornerullutik Oqartussat piginnaatitaaffii, erseqqissarneqarlutik. Immikkoortut aappaani unammilleqatigiilersitsineq ataatsimullu aaqqissuussinermut tunngasumi ersertussatut aamma Angallannermut Ministeriaqarfiup Namminersornerullutillu Oqartussat akornini silaannakkut angallanneq pillugu inatsisinut taassumalu atuutilersinneqarneranut tunngatillugu suleqatigiittoqalerpoq taamaalilluni silaannakkut angallannermut tunngasut naalagaaffiup oqartussaaffigisai Kalaallit Nunaannit kissaatigineqartut sapinngisamik najoqqutaralugit ingerlanneqartussanngorlugit.

Iliuuserineqalersut angallannermik attuumassuteqartullu akornini pissutsinik pitsaanerulersitsipput. Taamaattorli paasineqartariaqarpoq angallanneq sulii pitsaannerusumik ataqatigiissaarneqartariaqartoq pisortanillu anguniakkanik ersarinnerusunik ilaartorneqartariaqartoq ikorfartorneqartariaqarlunilu. Tamakku tassaapput sullissinerup annertussusissaa, tapiisarnert aammalu angallassinissamik neqeroorutit tulleriiarneqarneri, sumiiffit aammalu angallannermik ingerlatsisut akornini unammilleqatigiinnerup ersarinnerulersinneqarnissaanik anguniakkat.

IMMIKKOORTOQ II

UNAMMILLEQATIGIILERSITSINEQ ATAATSIMULLU AAQQUSSUUSINEQ

2.1 Silaannakkut angallanneq pillugu inatsisit

Kalaallit Nunaanni angallanneq naalagaaffimmit Namminersornerullutillu Oqartussanit oqartussaaffigineqarpoq. Inatsisiliorsinnaatitaaneq qallunaat oqartussaasuisa annermik tigummiarpaat, suliaassalli ilaat Namminersornerullutik Oqartussanut nuunneqarsimapput, tamatumalu kingunerisaanik angallannermut tunngasut ingerlanneqarnerini qallunaat ministeriaqarfiit aqutsisoqarfiilu, kiisalu Kalaallit Nunaanni suliaasaqarfiit peqataapput.

Silaannakkut angallannermut tunngasutigut naalagaaffiup oqartussaanera annermik Silaannakkut Angallanneq pillugu Inatsit aqutugalugu ingerlanneqarpoq. Inatsit taanna qallunaat silaannakkut inatsisaanut tamanut tunngaviuvoq. Inatsit inatsisinut allanut tunngaviuvoq allaffissornikkut najoqqutassanik ilaartorneqartussatut naatsorsuussaq. Tamakku ilaatigut nalunaarutini nassaassapput, kiisalu teknikkimut ingerlatsinermullu tunngasunut tunngasutigut sakkutuujunngitsut silaannakkut angallannerat pillugu Aalajangersagaqarpoq qallunaatut BL-mik taaneqartartut.

Nunat tamalaat akornini silaannakkut angallannerup malittarisassaqaartinneqarnerani Chicagomi angerfigeqatigiissut 1944-imeersoq tunngavigineqarpoq, tassani nunat tamalaat akornini silaannakkut angallannermi suleqatigiinnernik pilersitsineq tamatuma malittarisassaqaartinneqarnera pillugu aalajangersagaqarpoq. Angerfigeqatigiissummi aalajangiunneqarpoq timmisartut, sulisut, silaannakkut angallaviit sullissinerillu sumulluuniit tunngasut silaannakkut angallannermik assigiisisaartitsinermut iluaqutaasinnaasut pillugit maleruaqqusat, ileqqut, malittarisassat aaqqissaasaanerillu sapinngisamik assigiiaaqqullugit nunat ilaasortaasut suleqatigiissasut. Angerfigeqatigiissut qassiinik ilassutitaqarpoq teknikkimut ingerlatsinermullu tunngasunik nunanut tamalaanut atuuttussanik najoqqutassiaasunik kaammattuutaasunillu.

Tamakku saniatigut europamiut suleqatigiiffeqarput soorlu ECAC (Europami Sakkutuujunngitsut Silaannakkut Angallannerat pillugu Suleqatigiiffikl) aamma JAA (Silaannakkut Angallanneq pillugu Oqartussaasut Kattuttut), taakkunani nunat ilaasortaasut Europami angallannermi atukkat pitsaanerulersinneqarnissaat pillugu suleqatigiipput makkununga tunngasutigut: isumannaallisaaneq, avatangiisit kiisalu timmisartut isumannaassusaat.

Pilersuineq, angallanneq, allakkerineq il.il. pillugit Kalaallit Nunaannut inatsit nr 469, 6, november 1985-imeersoq aqutugalugu silaannakkut angallannermut tunngasut ilaanni qallunaat oqartussaaffii Namminersornerullutik Oqartussanut nuunneqarput.

“§ 7. Kalaallit Nunaanni mittarfiliorneq tamakkuninngalu ingerlatsineq, tassunga ilanngullugit qulimiguulinnut mittarfiit, Kalaallit Nunaata iluani silaannakkut angallannermut ilaasut sakkutooqarfiillu avataaniittut pillugit Namminersornerullutik Oqartussat aalajangersagaliorsinnaapput Silaannakkut Angallanneq pillugu Inatsimmi aalajangersakkat ataqqalugit.

Imm. 2. Kalaallit Nunaanni timmisartutugut angallannerup ingerlaannartinneqarnissaanut ta-piisarneq pillugu apeqquut Namminersornerullutik Oqartussat aalajangiiffigisassaraat.”

Taamaalilluni Kalaallit Nunaanni silaannakkut angallannermut tunngassuteqartut danskit oqartussaasuisa malittarisassiaat kaamattuutaalluniit, imaluuniit malittarisassat ilannguffigisaat naapertorlugit malittarisassaqarput, taamaallaallu aalajangersimasutugut killilikkatigullu nammineq oqartussaaffeqarluni. Qallunaat tamakkiisumik oqartussaanerat apeqqutaatinngu Namminersornerullutik Oqartussat sunniuteqarnissaannik qularnaarisumik isumasioqatigiittarnertut isikkulerlugu Angallannermut Ministeriaqarfik aamma Takornariaqarnermut, Angallannermut, Niuernermut Attaveqaatinullu Pisortaarfik suleqatigiilerput; Namminersornerullutilli Oqartussat silaannakkut angallannermut tunngasuni pisortat ingerlatsinermut sanaartormullu ta-piissutaanik aalajangiisarnermikkut nunap iluani angallannermi angallavinni angallassisussar-siuussinernut, angallavinnut aalajangersimasunut aamma ilaasunik usinilu angallassinermi atui-sut akiliutaannut sunniuteqartarput.

Angallannermut tunngasut ineriartorneri, tassunga ilanngullugu nunap immikkoortuini mittarfiliortiternissamik pilersaarutit naammassineqarneri kiisalu Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornini timmisartuussinerup kikkunnilluuniit peqataaffigineqarsinnaalernerat kingunerisaanik inatsisit silaannakkut angallannermut atuuttut isiginiarneqarnerulerput kiisalu inatsisip atortinneqarnera, tassunga ilanngullugit inatsip Kalaallit Nunaannut naleqqussartariaqarneranik Kalaallillu Nunaata sunniuteqarnerulernissaanik Kalaallit Nunaannit eqqarsaatersuutigineqartut.

Tamatumunnga atatilugu silaannakkut angallanneq pillugu inatsisip Kalaallit Nunaannut tunngasortaanik qulaajaasussanik Angallannermut Ministeriaqarfik Namminersornerullutillu Oqartussat suleqatigiissitaliorput. Suleqatigiissitat suliaat aallaavigalugit makku Kalaallit Nunaanniit isummerfigineqartussaapput;

Oqartussaaffiit agguataarsimaneri maanna atuuttut allanngortinneqarnissaannut periarfissat piusut.

- Oqartussaaffiit agguataarsimanerisa atuuttut pitsaasortai ajoqutaalu

- oqartussaaffiit piusut makku aqputigalugit allanngortinneqarsinnaanerannik kissaateqartoqarsinnaanera;
 - silaannakkut angallannermut tunngasutigut Kalaallit Nunaannit immikkut inatsisiliortoqarsinnaaneranut periarfissanik atuineq
 - inatsisiliorsinnaatitaanerup tamatuminnalu atortitsinerup tamakkiisumik ilaannakortumiilluuniit Kalaallit Nunaannit tiguneqarnera

2.2 Imarsiorneq pillugu inatsisit

Imarsiornermut tunngassuteqartut aallaavimmikkut naalagaaffimmit oqartussaaffigineqarput tas-sami teknikkimut sillimanissamullu tunngasutigut inatsisiliorsinnaatitaaneq suli Folketingimiimmat. Imarsiornermut inatsisit atortinneqarneri naalagaaffimmi oqartussaasut suleqatigalugit isumagineqarpoq; tassa imaappoq Imarsiornermik Aqutsisoqarfik kiisalu Namminersornerullutik Oqartussani oqartussaqaarfiit qassiit, soorlu Takornariaqarnermut, Angallannermut, Niuernermut Attaveqaatinullu Pisortaqaarfik.

Kalaallit Nunaanni imarsiornermut inatsisit atuuttut ukiuni kingullerni suliarineqartarneri aallaavigalugit imaani inuussutissarsiortut Pisortaqaarfillu isumaqatigiipput imarsiornermut inatsisit Kalaallit Nunaannut atuuttut arlalitsigut ullutsinnut naleqqukkunnaartut aamma imarsiornermik inatsisit iluarsaateqqinneqartariaqartut.

1998-imi Inatsisrartut Ukiuunerani Ataatsimiinnerini Naalakkersuisut “Imarsiornermi pissutsit pillugit nassuiaammik” saqqummiussaqaarput inuttalersuineq pillugu inatsisit atuuttut ajornartorsiutitaqarnerinik naatsumik imaqartumik. Imarsiornermut inatsisit misissuataarneqarnissaannik iluarsaateqqinneqarnissaannik kissaammut nassuiaat aallarniutaavoq - tassunga ilanngullugu silarsuarmioqatigiit angerfigeqatigiissutaat suut Kalaallit Nunaannut atuutereersut aamma suut Kalaallit Nunaata iluaqutissaralugu ilannguffigisinnaanera. Iluarsaaseqqinnermi aamma inatsisiliorsinnaatitaanerup tamakkiisumik ilaannakkortumiilluuniit tiguneqarneratigut iluaqutaasusat ajoqutaasussallu isummerfigineqassapput.

Misissuinnermi maanna ingerlanneqartumi aamma soorunami imarsiornermik ilinniartitsinerit ineriartortinneqarnissaannut periarfissat aamma misissorneqassapput tassami kalaallit inuusuttut amerlaneroqisut imarsiornermik inuussutissarsiuteqalernissaat Kalaallit Nunaanni amerlaqisunit kissaatigineqarmat.

Naalakkersuisut maanna suleqatigiissitaliuterput siuliini taaneqareersut pillugit nalunaarusiortussanik. Suleqatigiissitat Imarsiornermik Aqutsisoqarfimmiit

Namminersornerullutillu Oqartussaniit sapinngisamik atorfilittanik inuttaqartussaammata Pisortaqarfik Imarsiornermik Aqutsisoqarfimmut saaffiginnioppoq suleqatigiinneq tamanna pilersinniarlugu. Suleqatigiissitat 1999-imi upernaakkut nalunaarusiaminnik saqqummiussaqaarsinnaanissaat naatsorsuutigineqarpoq.

Naalakkersuisut pilersaarutaannik imarsiornermik inuussutissarsiuteqartut ilinniarfiillu ilisimatinniarlugit kiisalu isumassarsianik katersinissaq siunertarlugu Pisortaqarfik 1998-imi majimi imarsiorneq pillugu isumasioqatigiisitsivoq Kalaallit Nunaanni imarsiornermut atuumassuteqartut assigiinngitsut amerlaqisut katersorneqarfigisaannik.

Namminersornerullutik Oqartussat Imarsiornermik Aqutsisoqarfimmiit imarsiorneq pillugu inat-sisitaassamik tusarniaavigineqariarpata ilisimasaqarluartunit tusarniaanermut akissuteqaarsinnaasunik imarsiornermik ilisimasaqartunik ataatsimiitliortoqarnissaa imarsiorneq pillugu isumasioqatigiittunit kissaatigineqarpoq. Isumasioqatigiinnerup kingorna Pisortaqarfiup kissaatigineqartoq tamanna piviusunngortippaa julillu qaammataani 1998-imi "Imarsiorneq pillugu Ataatsimiititaliamik" pilersitsisoqarpoq umiarsuaatileqatigiinnit, kattuffinnit aammalu Namminersornerullutik Oqartussanit pisortaqarfinnit aallartitaqarfigineqartumik.

2.3 Tjenestemandit

Ukiuni kingullerni tjenestemanditut atorfiiit amerlassusilerneqartarneri inuttalerneqartarnerilu Namminersornerullutik Oqartussat qitiusumik allaffeqarfiannut kommunillu ingerlatsiviinut kil-lilerneqarput. 1997-imi ukioq naallugu sulisorineqartut tjenestemandit 1900-it missigaat, ukiunilu tulliuttuni tallimaniit arfinilinnut taama amerlassuseqartiinnarneqarlutik.

Angallannermut tunngatillugu tjenestemanditut atorfinitsitsisarneq suliffeqarfinni naalagaaffimmit pigineqarsimasuni atorneqarnerpaavoq. Namminersornerullutik Oqartussat suliffeqarfinnik taakkuninnga tigusineranni tjenestemandit naalagaaffimmi atorfeqartut Namminersornerullutik Oqartussanut nuupput. Suliffeqarfiit kingusinnerusukkut aktiaateqarluni ingerlatseqatigiiffinngortinneqarmata tjenestemandit tamakku Namminersornerullutik Oqartussani atorfeqaannarput suliffeqarfinnullu pineqartunut atukkiunneqarlutik tassami aktiaateqarluni ingerlatseqatigiiffiit suliffeqarfiillu namminersortitat nutaanik atorfinitsitsisarnerminnni tjenestemanditut atorfinitsitsineq atorunnaarmassuk. Ullumikkut Namminersornerullutik Oqartussat tjenestemandit 32-it missaat Arctic Umiaq Line A/S-imut attartortitarai.

Tamanik angallassinermi tjenestemanditut atorfeqartitsinerit sammineqarnerinut

pissutaavoq tje-nestemanditut atorfinitsitseriaatsimi atorfiup allanngortinneqarnissaanut soraarsitaanissamullu immikkut illersuisoqartarmat suliffeqarfiit aaqqissuusaanikkut naleqqussarneqarnissaannut akor-nutaasinnaasunik.

Siullermik, tjenestemandeqarnek imaaliillaannaq atorunnaarsinneqarsinnaanngilaq tassami ator-feqareersut inatsit naapertorlugu ukiuni pingasuni suliartoqquneqariataarnissaminnut akissarsiaqarlutik soraarnissamminik piumasaqarsinnaammata tamatumalu kingorna pensionisiaqalerlutik. Atorfeqareersut pisinnaatitaaffii soorunami ataqqineqassapput, tamannali aningaasatigut annertuumik nammagassaqalernermik kinguneqarsinnaavoq soraartartut nalinginnaasut saniatigut sulisut ikiliniarneqalissagaluarpata.

Aappassaattut, tjenestemandit atorfimmikkut illersugaanerisa kingunerisaanik suliassat allanut nussorneqarnissaat ajornakusoorsinnaavoq, soorlu ingerlatseqatigiiffiit akornini umiarsuartigut angallannermut tunngasutigut sulisat akornini, imaluuniit ingerlatseqatigiiffinnut killilimmik Namminersornerullutik Oqartussanit pigineqartunut.

Nunap iluani umiarsuartigut angallannermi oqaatigineqareersutut ilaasunik angallassinermi usi-nillu assartuinnermi immikkut piginnaanngorsartoqarpoq suliallu pissarsiaqarnarnerusumik inger-lanneqalerlutik. Tamatuma kingunerisaanik ullumikkut Arctic Umiaq Line A/S-p susassaqarfiani umiarsuaatit amerlassusaat angissusaallu naleqqussarneqartariaqaqaat siunissami ingerlatsineq pissarsiaqarnarnerusumik aningaasartuutinillu eqqummaffiginninnerulluni ineriartortinneqassapput, tassa amerlanertigut akissarsianut sulisunullu aningaasartuutit akissaaajaataanerpaasartut ikilisarneqarnerisigut.

Taamaammat ingerlatseq pissarsiaqarfiunerulersinniarlugu aningaasartuutikillisaaviginiarlugulu umiarsuaatit amerlassusaannik naleqqussaaneq umiarsuit ikilineqarnerinik kinguneqakkajupppoq, akerlianillu umiarsuaatit pisinnaasaat atorluarneqarnerulersillugit kiisalu inuttat ikinnerusut pisariaqartinneqartalersarlutik. Naleqqussaaneq tamanna ingerlaavartumik kiisalu ingerlatseqatigiiffinnut Namminersornerullutillu Oqartussanut aningaasartuutaanngitsumik ingerlanneqarsinnaassappat atorfinitsitsisarnerit isumaqatigiissutit atorlugit pisarsinnaassappata iluaqutaassagaluarpoq. Taamaattorli imarsiortut atorfeqartinneqartut amerlanersaat tjenestemandiupput, taamaammallu maanna umiarsuaatit amerlassusaannik naleqqussaaniarneq ataasiarluni aningaasartuutininik 38 mio. kr.-inik kinguneqartussaavoq, tak. siusinnerusukkut eqqartorneqartut tamatumani malittarisassat. Umiarsuaatit, taamalu inuttat, ingerlaanavissumik naleqqussarneqarnissaanut taarsiullugu sulisorineqartut nammineeerlutik soraartarnissaat utaqqineqarsinnaavoq. Sulisorineqartut utoqqaassusaat eqqarsaatigalugu tamanna

piffissami sivilisuumi ingerlasussaavoq kiisalu suliassanut sanilliullugu sulisorineqartut amerlavallaalernerinik kinguneqartussaalluni taamalu sulinngiffeqarnerit aammalu akissarsiaqarluni sulinngiffeqarnerit aningaasalersorneqarnerisigut ilaasunik angallassinermi ukiumut ingerlatsinermut aningaasartuutaasartut ingerlatsinikut pitsaanerpaaffissammut naleqqiullugit amerlavallaalissallutik.

Alla aamma pingaaruteqartoq tassaavoq imarsiortut piginnaanillit atorfeqartinneqartut Kalaallit Nunaanni pisariaqartinneqaqisut, maannalu isumaqatigiissutit atorlugit atorfeqartinneqartunik taarserneqarsinnaanngimmata taakkumi ilinniarsimasuunngimmata taamalu sulisorilernerneqarsinnaannatik. Ajornartorsiut tassaaginnarpoq imarsiortunik tjenestemandinik pisariaqartitsineq ullu-mikkut ingerlatseqatigiiffinni atorfeqarfigineqartuni inngimmat, ingerlatseqatigiiffinnili allanillluni ilaat tamakkiisumik Namminersornerullutik Oqartussanit pigineqanngitsuni, taamaamallu malittarisassat atuuttut naapertorlugit tjenestemandit sulianik tamakkuninnga suliaqartussanngorlugit ingerlatseqatigiiffinnut taakkununga nuunneqarsinnaannatik.

Taamaammat angallannikkut ingerlatseriaatsit naleqqussarneqassappata pissarsiaqarnarnerusunngortinneqassappatalu tjenestemanditut atorfeqartitseriaaseq pillugu aaqqiissuteqartoqartariaqarpoq ilaatigut sulisorineqarsinnaasut piginnaanillit pisariaqartinneqartullu suliani atorfissaqartitsiviusuni atorneqarsinnaasunngorlugit ilaatigullu suliffeqarfinni ataasiakkaani ingerlatsineq pitsaanerpaaq anguneqarsinnaasooq naapertorlugu aningaasartuutit naleqqussarneqartuaannarsinnaanngorlugit.

2.4 Suliffeqarfiup iluani tapiiffigeqatigiittarneq assigiimmillu akeqartitsineq

Siusinnerusukkut tikkuarneqareersutut allaffissornikkut aqutseriaatsit unammilleqatigiinnermut, akinik aalajangiisarnermut tapiissuteqartarnermullu tunngasutigut ersarinnerussanngorlugit naleqqussarneqarput tassa Kalaallit Nunaanni angallassinermik suliaqarfinni kiisalu inuussutissarsiutini allani.

Kalaallit Nunaanni suliffeqarfiit ilarpassui kisermaassisuupput Kalaallit Nunaanni niuerfinni suliffeqarfinnit nunatsinneersunit avataaneersunillu unammillerteqaratik ingerlatsisuullutik. Kisermaassineq KGH-p pilersinneqarneranit aallaaveqarpoq, taanna 1950 tikillugu naalagaaffiup kisermaassiviatut atuuppoq kiisalu niuernikkut imaatigullu angallannikkut, aamma nioqqutissanik pilersuineri, killilersugaanngitsumik kisermaassisuulluni. Inuiaqatigiit kulturkkut, aningaasarsiornikkut inooqatigiinikkullu oqimaqqatigiissumik ineriartornissaat suliffeqarfiup anguniagaraa, tamannalu ilaatigut assigiimmik akeqartitsinerup pilersinneqarneranik kinguneqarpoq.

Assigiimmik akeqartitsineq, nioqqutissat pisariaqartut appassissumik akeqartitsineqarnerinik taakkulu nunami sumi nioqqutigineqarnerat pilersinneqarneralluuniit apeqqutaatinnagu assigiimmik akeqartinneqarnerinik imaqartoq, oqitsumik pisariitsumillu ingerlatserusunermik aallaqqaammut tunngaveqarunarpog. Naatsorsuuserisinnaanikkut aporfissat, sumiiffinni ataasiakkaani attaveqaqatigiinniarnep sivilissusia, kiisalu kisermaassisuuneq pissutaallutik nioqqutissiornermi siammarterinermilu nunami sumiinneq apeqqutaatillugu aningaasartuutit allanngorarnep naapertorlugu akit assigiingiaartinneqarnissaat tunngavissaqarsimanngilaq. Kingusinnerusukut isertitat assigiissaartinneqarnissaata kissaatigineqara pissutigalugu assigiimmik akeqartitsineq attatiinnarneqarpog; nunaqarfiit pillugit ingerlatsinermut ilanngullugu nioqqutissat sullissinerillu sumiikkaluaraanniluuniit assigiimmik akeqartinneqarput taamalu inuit isorliunerusuniittut akit taakku atorlugit tamakkusisinnanngorlutik, soorlu illoqarfinni sikuneq ajortuniittutut.

1950-imi Kalaallit Nunaat pillugu Ataatsimiititaliarsuup inuussutissarsiornerup namminersornertunit ingerlanneqalernissaa nunallu aningaasarsiornikkut ammarneqarnissaa kaammattuutigaa. Tamatuma kingunerisaanik suliffeqarfiup kisermaassilluni pilersuisussaatitaanera atorunnaarsinneqarpog tamatumali peqatigisaanik pilersuisussaatitaaginnartinneqarluni. Tamanna aam-ma pissutigalugu suliffeqarfiup ingerlatsinermut aningaasat atugassarisani atuinnaarlugit pilersuisussaatitaanermigut aningaasartuutini nammassinnaavai kiisalu namminersorlutik inuussutissarsiummik ingerlataqartunut naammaginnartumik unammillersinnaalluni. Tamanna kingunerisaanik ingerlatseqatigiiffik kisermaassivimminniit unammilleqateqarluni suliaqarfimminut suliffeqarfik nammineq ilumini tapiissuteqartalerpog.

Taamaalluni suliffeqarfiup unammillerneqarfiginnaisaani akit qaffasinnerulersinneqarput taa-maaliornermigut unammilleqateqarfimmini unammillersinnaajumalluni sulianut tapiissuteqartarumalluni. Tassunga atatillugu suliffeqarfiup pilersuisussaatitanini aammalu assigiimmik akeqartitsinini ima ingerlappai ingerlatseqatigiiffik inuussutissanut pingaaruteqarnerpaanut, inuussutissarsiornermut atortunut ikummatissanullu tapiissuteqartarluni tamakkumi inoqutiginnut isertitakitsunut pingaaruteqarlunnarmata. Taama tapiissuteqartarnermut aningaasartuutit kii-salu kisermaassinermi iluanaarutit toqqaannartumik suliffeqarfiup naatsorsuutaanut ilaasarput suliffeqarfiullu iluani tapiiffiqeqatigiittarnissaq suli pisariaqarnerulersillugu.

Angallassinermut tunngasutigut taamaaliortarneq suli suliffeqarfinni atorneqartorujussuuvoq. Oqaatigineqareersutut suluusallit angallaviini iluanaaruteqarfiusuniit suluusallit angallaviinut kiisalu qulimiguullit angallaviinut

amigartooruuteqarfiusartunut 40 mio. kr.-it missaannik suliffeqarfiup iluani tapiisoqartarpoq. Suluusallit qulimiguullillu angallaviisa akornini sullissinermut aningaasartuutit assigiinngikkaluaqisut kiisalu ilaasorineqartartut aamma amerlaqatigiinngikkaluaqisut, taamalu angallavinni assigiinngitsuni angallassinnaassussuseq assigiinngeqisumik atorneqartaraluartoq, ilaasunik angallassinermi usinillu assarsuineri akit assigiit suli atorneqarput iluanaaruteqarsinnaaneq apeqqutaatinnagu kilometerinut akit assigiissut aallaavigalugit.

Umiarsuartigut angallassinermi assigiimmik akeqartitsineq suli usit akiinut ilaanermullu akinut atuuppoq, tassa aammaasiit usinut/containerinut akit assigiit imaluuniit ilaasunik umiarsuartigut angallassinermi kilometerinut akit assigiit atorneqarlutik. Suliffeqarfiit ataasiakkaat iluini tapiif-figeqatigiittarneq, pingaartumik usinut, 1992-imiit avaataani angallassinermut, imarpikkut angal-lassinermut kiisalu nunap iluanut angallassinermut agguataarnerinermik taarserneqarpoq.

Imarpikkut angallassinermi assigiimmik akeqartitsinermut ilassutissamik akiliisitsisoqartarpoq, iluanaarutillu Landskarsimut nakkartarput. Tamatuma peqatigisaanik Landskarsi nunap iluani umiarsuartigut angallassinermut tapiissuteqartarpoq. Usinik angallassineq aamma assigiimmik akeqartitsinermik aallaaveqarpoq, tassami Kalaallit Nunaanni illoqarfiit akornini usinik angallassinermut akit assigiittussaammata.

Taama assigiimmik akeqartitsinerup iluaqutissartai tassaapput, niuernermut tunngasut pisariillisarneqarnerisa saniatigut, nunaqarfiit isorliunerusullu naammaginartunik inuuniarnermikkut atu-gassaqartinneqarmata tamatumalu attatiinnarnissaannut periarfissinneqarlutik sinerissami illoqarfinnit allaaneruallaanngitsumik. Siammasissumik nunassittarneq attatiinnarneqarpoq isertitallu agguataarnerat assigiinnerusoq pigiinnarneqarluni, taamaammallu agguataarinermit isigalugu paasineqartariaqarluni kikkut tamat sumi tamani niueqataasinnaanannerannik killiliinikkut inuuniarnikkut tunngavissat inuit akornini sumiiffillu akornini oqimaaqqatigiissumik agguanneqartut.

Assigiimmik akeqartitsinerup suliffeqarfiullu iluani tapiiffigineqatigiittarnerup ullumikkut iluan-ngequtai pingaarnerit pingasuupput.

Siullermik, sullissinerit aningaasartuutitavii akillu imminnut ataqatigiikkunaarsinneqartarput, taamaammallu suliffeqarfiup ingerlanneqarnerani aningaasartuutit kukkusumik amerlassusilerneqarsinnaasarlutik.

Aappassaattut, taamaaliortarnerup kingunerisaanik suliffeqarfiit akornini unammilleqatigiinnerit uppersinialugit nakkutilliinissaq pisariaqalersarpoq.

Pingajussaattut, ukiuni kingullerni Namminersornerullutik Oqartussat suliffeqarfiutaasa aaqqissuuteqqinneqarnerisigut suliassaqaarfiit agguarneqarput imminnullu naleqqiullugit killilersorneqarlutik, taamaammallu suliffeqarfiit namminneq ingerlatsinertik pitsaanerpaamik ingerlanniarlugu sullissinitik niuerfitillu pilersinniartarlugit immaqqa suliffeqarfiit allat sullissinerinut ataqatigiissaagaanngikkaluamik, imaluuniit pisortat ataatsimut innuttaasunut tamamanut sullissinernik tulleeeriaarinerinut ataqatigiissagaanngikkaluamik.

Taamaalilluni inuiaqatigiit eqqarsaatigalugit pisuussutit pitsaanerpaamik atorneqarnissaanut taarsiullugu suliffeqarfiit marluk ingerlatsinerminnut pisortanit tapiiffigeqqullutik unammilleqatigiilersinnaapput.

Eqikkaalluni paasineqartariaqarpoq assigiimmik akeqartitsineq, suliffeqarfiup iluani tapiiffigeqatigiittarneq, kiisalu suliffeqarfiit aqutigalugit pisortat agguaassinermut ingerlatsinerat ataatsimoorlutik naalakkersuinikkut aningaasarsiornikkullu aqutsinermut kingunerluttartut. Namminersornerullutik Oqartussat suliffeqarfiutaasa iluminni aningaasatigut attaveqarneri ersarinngilluinnarput, tamatumalu kingunerisaanik naalakkersuinikkut pitsaasumik aalajangertarnissamut aalalavissat ajorsisarput taamalu pisuussutit tamarmiusut inuiaqatigiit aningaasarsiorneratigut aqunneqarnerat aamma ajorsisarluni.

2.5 Niuerfiit annertussusaat kiisalu pilersitsinermut aningaasartuutit

Innuttaasut amerlassusaat kiisalu nuna silalu pissutaallutik Kalaallit Nunaanni angallassivigineqarsinnaasut killeqarput. Illoqarfiit nuna tamakkerlugu siammarsimapput ungaseqalutik, silaannakkut imaatigullu angalanngikkaanni allatigut periarfissaqarani. Kiisalu silap pissusaa pissutigalugu angallassinert aalajangersimasut ukiup ilaannaa neqeroorutigineqarsinnaapput.

Angallassisartut qangaaniilli pisortanut attuumassuteqarput pisortalluuniit angallassisartuullutik taakkulu annermik aamma attaveqarnermut pilersuinermullu atortunik ataqatigiissaarinermut, aningaasalersuinermut kiisalu ineriartortitsinermut akisussaallutik. Naalagaaffiup suliffeqarfiutaasa aaqqissuuteqqinneqarnerini aningaasanik pilersitsiortortut amerlanertigut angalatitseqatigiinnut tunniunneqarput, suliffeqarfiillu tamakku pigisaat taakkunannga aamma aallaaveqarlutik. Tamakku saniatigut sullissinernut tunngasumik suliffeqarfiup iluani tapiiffigeqatigiittarneq taaneqareersoq kiisalu assigiimmik akeqartitsineq pissutigalugit angallassisartut

ataasiakkaat niuer-fimmikkut tunngavii pisortanit illersorneqartariaqartarput taamaaliortoqanngippammi sullissinerit ilaat aningaasalersorniarlugit sullissinerit ilaat akisunaarneqarsinnaanavianngimmata. Taa-maalillni ingerlatseriaaseq tapeeriaaserlu taamaattoq angallassineq tamarmiusoq ataatsimoortinniarlugu pisortallu aningaasaliissutaat tassunga attuumassuteqartut kikkut tamat sullisseqataanissaanik killilersimatitsisarpoq.

Aktiaateqarluni ingerlatseqatigiiffiit pingasut ullumikkut angallassisuusut pingaarnerit angallassinermi atortunik pingaarnernik tamanik piginnittuupput, annermik sanaartornerup nalaani Landskarsimit aningaasalersorneqartunik tamatumalu kingorna ingerlatseqatigiiffinngortitsinermi suliffeqarfimmut tunniunneqartartunik. Taama pineqanngitsoq tassaavoq Mittarfeqarfiit, taanna aqqutigalugu pisortat mittarfinnik piginnittuupput timmisartullu unittarfiisa ilaannik nuna tamakkerlugu silaannakkut angallannermut pingaaruteqartunik. Kiisalu illoqarfinni annerni pi-sortat umiarsualiveqarnermi atortunik nunaminertanillu taakkununna tunngasunik piginnittuupput.

2.6 Periutsit misilittakkallu

Angallannermut tunngasut malittarisassaqaartinneqarnerini Europami periutsinik misilittakkanilluni sanilliussilluni misissueqqissaarnerni tikkuarneqarpoq angallassinert neqeroorutigineqarnerinik aqutsinermi nakkutilliinermilu pissutsit aalajangersimasut atuuttartut. Tamakku tulliuuttuni taagorneqassapput, aallaqqaammulli erseqqissarneqartariaqarpoq pisortat angallassisarnissaanik pisariaqartitsineq makkunannga aallaaveqarmat;

- Sumiiffimmiit sumiiffimmut tamat angalanissaminnik pisariaqartitsinerata naammassineqarnissaa
- Angallassinert pinngortitamut isumannaatsut qularnaarneqarnissaat
- Angallannermut pisortat aningaasaliissutigisartagaasa pitsaanerpaamik pissarsiaqarnarnerpaamillu atorneqarnissaasa qularnaarneqarnissaat

Niuerfiit aalajangersimasut pingasuupput pisortat angallassivigisartagaat. Siulleq, **killilersugaanngitsumik unammilleqatigiiffik**. Angallassisartut niuerfiusumi allanik unammilleqateqarlutik killilersugaanatik angallassilersinnaapput, sullissinissaminnillu neqerooruteqarsinnaapput angallavissaq iluanaaruteqarfigisinnaagunikku. Angallassinissat neqeroorutigineqarnerini pisortat peqataasanngillat, kiisalu pitsaassuseq angallassinermut, akinut, sullissinernut il.il. piumasaqaateqarnermikkut sunniuteqarfigissanagu. Angalanissamik pisariaqartitsinermik angallasisussap

naammassinnissinnaanera, kiisalu angallassisumut niuerfissap kajungernassusia angallassinerup neqeroorutigineqarnerinut taamaallaat apeqqutaapput.

Niuerfimmut taamaattumut taarsiunneqarsinnaasoq tassaavoq **unammilleqatigiinnermik killilimmik pilersitsineq**. Pisortat angallassinissanik aalajangiisarput, angallassinerullu tamatuma ingerlanneqarnissaanik angallassisartussanik neqerooruteqartitsisarlutik. Pisortat taamaalillutik angallassinerit aalajangersimasut piunissaannut qularnaveeqqutaasarput, kiisalu inuiaqatigiit eqqarsaatigalugit aningaasatigut atortussatigullu pitsaanerpaamik angallassisoqarnissaanut aam-ma qularnaveeqqutaasarlutik. Angallassinissanut neqeroorutigineqartussanut pisortat akiliutigiumasaat atorlugit unammilleqatigiittoqarnissaa angallassiumasut marluk amerlanerusulluuniit qularnaartarpaat.

Kiisalu **kisermaassineq**, tassani angallassisoq, amerlanertigut pisortat suliffeqarfiutigisaat, angallassinerit qanoq ittuunissaanik qanorlu ingerlanneqarnissaanik aalajangiisuusarpoq. Unammilleqatigiinnermut uuttuutaasortatuaasut tassaasarput nammineq anguniagarisanik angusisinnaanermik naliliineq imaluuniit suliffeqarfinnut allanut naleqqiussineq. Periutsini kingullerni tamani pisortat qanoq ittunilluuniit suliffeqarfinnut toqqaanartumik aningaasaliisarnermikkut tapiissuteqartarnermikkulluuniit angallassinerup aningaasalersorneqarneranut akisussaassapput.

Europami misilittakkat tunngavigalugit malunnarsivoq killilimmik unammilleqatigiisitsineq tamanik angallassinermut atussallugu pitsaanerpaajusoq. Taama periuseqarnermi kisermaassinermi pitsaanerusumik iluaqutissarsisoqartarpoq suliat pissarsiaqarnarnerusumik ingerlanneqarnerisigut aammalu sulisussat aningaasallu eqqumaffiginerullugit ingerlatsinikkut. Taama ingerlatsinikkut aamma sullissineq isumannaatsuutinneqartarpoq ataqatigiissuutinneqartarlunilu kiisalu angalanissamik pisariaqartitat amerlanerusut isumagineqartarlutik, soorluttaaq taama pe-riuseqarneq angallassisut nakkaattoornerinut akiliisinnaajunnaarnerinullu malussarinnginnerusoq.

Taamali periuseqarneq iluatsinneqassappat angallassinerit suleqatigiissutigineqartuarnissaannut aaqqissuuneqarnissaanullu pisortat piumassuseqarlutillu piginnaaneqartariaqarput angallassinerillu malitseqartissinnaasariaqarlugit. Aamma pingaaruteqarpoq suleqatigiinnermi pisortat angallassisullu suliassaasa killilerneqartarnissaata eqqumaffigineqarnissaa. Kiisalu aamma pingaaruteqarpoq pisortat pilersaarusiorsinnaassusiat tamatumalu tulleriiaarneqarnerani naalakkersuinikkut peqataanissaminnut kajumissuseqarnissaat minnerpaamik angallassisup piginnaaneranut naapertuunissaa.

Killilimmik taama unammilleqatigiisitsinermi pisortat aqutsinermut pilersaarusionermullu sak-kusaattut kaammattuutigineqartoq tassaavoq isumaqatigiissutit atorlugit aqutsineq. Isumaqatigiissutitigut angallassinermut atortut, sullissinerup annertussusia, sullissinerup pitsaanerulersinneqarnissaanut kajumissaatit kiisalu niuerfissat/akuersissuteqarfigineqarnermi pissutsit aalajangiunneqartassapput. Pisortat eqaatsuunissaat, kiisalu angallassisussap pitsannguaallaatissanik siunnersuuteqarnissaminut periarfissaqarnissaa isumaqatigiissusionermi pingaaruteqarput.

Aamma paasinarsisimavoq tamatumunnga periarfissaqassappat angallassinerni aningaasartuutit eqqumaffigineqarnissaat/unammilleqatigiittoqarnissaa qularnaarniarlugu pisortat akuersissuteqareernerisigut sulianik aalajangersimasunik suliariumannittussarsiuussisoqartariaqartoq. Kiisalu angallassinissamik qanoq pisariaqartitsitigisoqarnera, atuisut naammagisimaarinninneri assigisaallu pillugit paasissutissat pisortanit ingerlanneqarnissaat pingaaruteqarpoq taamaaliornikkut angallassisuusimasut angallassisunngortullu isumaqatigiissutissat neqeroorutigeqqinneqarnerini assigiimmik pineqaqqullugit.

Kiisalu angalanissamik pilersaarutit ilusissaat aammalu akit qaffasissusissaat, kiisalu angallasseriaatsit assigiinngitsut ataqatigiissinneqarnissaat pisortanit aalajangerneqartassapput. Naalakkersuinikkut anguniakkat, soorlu akikillisaasarnert, suliassaqartitsiniarnerit il.il. suliariumannittussarsiuussinermi erseqqissarneqariissapput.

Isumaqatigiissutit atuuffissaasa sivilissusissaat eqqarsaatigalugit pingaaruteqarpoq atortunut assigisaanullu isumatuumik aningaasaliinissamut isumaqatigiissutip atuuffissaata peiarfissiinissaa. Isumaqatigiissusionermi kiisalku anguniakkat pitsaassutsimillu piumasaqaatit malitseqartinneqarnerini angusat naapertorlugit isumaqatigiissuteqarfigineqartoq pitsaasutut nalilernerqarpat isumaqatigiissutit minnerpaamik atuuffimmi ataatsimi ingerlaanartinneqarnissaat kaammattuutigineqarsinnaapput.

Ingerlatsinermi tunngavigineqartut siuliini eqqartorneqareersut pillugit Danmarkimi misilittakkat tassaapput isumaqatigiissutitigut aqutsinerit/suliariumannittussarsiuussisarnert ataatsimut isiga-lugit aningaasartuutikillisaanernik kinguneqartartut kiisalu suliat pissarsiaqaataanerulernerinik kinguneqartartut. Tamannalu annermik pissutigalugu taama suliassanik agguataarisarnikkut pi-sortat naalakkersuinikkut kiisalu allaffissornikkut aqutsinermi pingaarnerusutigut anguniagassanik pitsaassutsimillu aqutsinissamik sammisaqarnerulernissaminut periarfissinneqartarput. Kiisalu paasineqarsimavoq aningaasaqarnikkut aqutsinissamut periarfissagissaartoqarnerulersartooq, akerlianilli

missingersuutit qanoq atorneqarnissaannik allannguissamut periarfissaqarto-qannginnerulersartoq, eqarnerumik ingerlasoqalersartoq aammalu pisariaqartitat allanngornerini suliaassat naleqqussarneqarnissaannut periarfissaqannginnerulersoqartartoq. Ataatsimut isigalugu suliaassat ersarinnerulersarput, kiisalu suliareqqaarneqartussat neqerooruteqartarnerlu pissutigalugit sullissinnermi anguniakkat aammalu pitsaassusissaq saqqummiarnerusarput pisortat namminneerlutik suliap isumagineqarnissaanut piumasaqaasiunnginnerini. Tamanna aamma suliaassat isumagineqarnerisa ilisimasaqarluartunit isumagineqalernerinik taaneqarsinnaavoq tassami su-liassap suliffeqarfimmut tamatuminnga pingaarnerullugu suliaqartumut tunniunneqarnera amerlanertigut suliap pitsaanagerusumik isumagineqartalersarneranik kinguneqartarmat aqutsinikkut, aaqqissuussinikkut aammalu atortorissaarutitik atuilluarnerunikkut, siusinnerusukkut pisortat suliarsarallarmassuk suliaassap suliaassarpassuit akornanniiginnarunnaarluni pingaaruteqannginnerusutullu inissisimajunnaarluni. Kiisalu taamaaliortarnej niuerfiit tunngaviginerullugit ingerlatsilernerimik kinguneqartarpoq tassami suliaassat niuernikkut atugassat tunngavigalugit suliarluni ilisimasaqarfiginerullugu isumagineqartarmata. Suliap pissarsiaqarneranusumik ingerlanneqarnera pisariillisaanerlu ataatsimut isigalugu pitsaanerulertarput, tamannalu sulisut sukkanerusumik sulisalernerisigut, suliaassat amerlanerusut annerusut isumagineqarsinnaalernerisigut, kiisalu pisortat suliaassanik aaqqissuussilluarnerulersoqarneratigut ersertarpoq. Aamma assigiinngitsumik annertussusilimmik makkunuunga pitsannguallatsitsisoqartarpoq;

- Aningaasarsianut aningaasartuutit qaffasissusaasigut
- Ataatsimut ingerlatsinikkut
- Napparsimasarnikkut
- Aaqqissuusisarnikkut
- Pitsaassutsip sullissinerullu qaffasisussaasigut
- Niuerfitsigut periarfissat

tassa suliaassat pisortaannarnit isumagineqarnerinut sanilliullugu.

2.7 Inerniliusaaq

Angallassineq pileqqaarnermini ullormannamullu atuunnermini pisortat - tassaasut qallunaat naalagaaffiat kingusinnerusukkullu Namminersornerullutik Oqartussat - aamma angallassisartut - tassaasut suliffeqarfiit kisermaassisut - ataqatigiilluinnarnerik tunngaveqarpoq. Oqartussaaffiit ersarinngillat tassami suliaassat ilaanni piffissallu ilaani taakku akornini pissutsit assigiilluinnangajattarmata, kiisalu angallannermut oqartussaannermisut ingerlatsinerat neqerooruteqartarnerilu assigiilluinnangajattarmata.

Angallannermi inatsisitigut piginnaatitaaffiit pisussaaffiillu, pingaartumik 1997-imi silaannakkut angallannerup unammilleqatigiiffiulersinneqarneratigut, ilaatigut ersarissarneqarnerat ilutigalugu , ilaatigullu siornagormut naleqqiullugu allanngortinneqarnerisigut atortorissaarutitigut piumasaqaatit naammassisimagaanni, kiisalu pisortat isumaqarpata angallassineq tamat soqutigisaannut naapertuuppat angallassisunngornissamut killeqanngitsumik periarfissaqalerpoq. Tamannattaaq pisortat ingerlatseqatigiiffiutaannit suliffeqarfiit ilusaasa ineriartornerinit ikorfartorneqarpoq, tassa ataasiakkaat eqqassanngikkaanni tamarmik inatsisitigut aningaasatigullu immikkoorlutik aktiaateqarluni ingerlatseqatigiiffiulermata nammineq suliaqarfimminni pitsaasumik iluanaarutaasumillu ingerlatsinissaminnik anguniagaqartut.

Taamaammat unammilleqatigiilernissamut allassimasutigut aporfissaaruppoq. Taamaammat pi-sortanit oqaatigineqarpoq angallassisartut unammilleqatigiilernissaat kajuminnartinneqartoq, aamma taamaaliortoqarnissaanut alloriartoqartoq, ilaatigut nunap immikkoortuini umiarsuartigut angallannermi namminersortut peqataatinneqalernerisigut, ilaatigullu illoqarfiit qanigisaani tim-misartuussinermi. Taamaaliornermi unammilleqatigiinnermi tunngavigineqartut allanngortinneqarnissaat anguniarneqarpoq. Tassa kismaassilluni angallassisartup nammineq anguniakkaminik nammineq piginnaannini naliliisinnanilu atorlugu naliliisarneraniit, angallassisartut sullissinissamik neqerooruteqarnertik, tassa allanit pitsaannerusumik sullissillutik akeqartitsillutillu, najoqqutaralugu uuttorneqartalernerannut. Unammilleqatigiinnermi najoqqutat nammineq piu-massutsimik imminut naliliiffisarnermiit pisortat angallassinissatut aalajangiussaannik akikinnerpaamik isumagininnissinnaanermut allanngorput.

Taamaattorli killeqanngitsumik unammilleqatigiinnissamut allassimanngitsunik sulii aporfissaqarpoq, tassami ullumikkut akinik aalajangiisarneq tapiisarnerlu ullumikkut angallasseriaatsimut ataasiinarmik arlaqanngitsunnguanilluuniit pisortat pilersaarusiornermut angallassinermullu su-leqatissaqarfigisaannut naleqqussagaammat. Suliffeqarfinnik angallassinermik suliaqartunik taakkulu suliaannik pilersitsinermi namminersortut pisortallu aningaasaliisarneri imminnut ataqatigiilluinnarput. Angallannerup ingerlanneqarnerani pisortat aningaasaliisuunerpaasartut allanik taartissaqartinneqanngillat nuna tamakkerlugu angallassisoqarnissaa qularnaarneqassappat. Taamatuttaaq aqutsinermut atorfinitsitsisarnermullu tunngassuteqartut suliffeqarfinni angallassisuni arlalinni pisortat naalagaaffiillu ingerlaasitoqaannik aallaaveqarput, taamaammallu suliffeqarfiit taakku neqerooruteqartut assigiimmik periarfissaqarlutik unammilleqatigiinnissaani peqataasinnaanaviarnatik tamakkiisumik unammilleqatigiittoqartalissagalarpat. Aammattaaq angallassisartut annerpaat pingaaruteqarnerpaallu namminneerlutik inuiaqatigiit pisariaqartitaannik isumagininnissaat pisortat erseqqissumik naatsorsuutigineqartarpoq apeqqutaatinnagu

tamanna suliffeqarfimmut siulersuisut aalajangernerisigut, aktiaateqarluni ingerlatseqatigiiffiit pillugit inatsisini il.il. piumasaqaataasunut tamanna naapertuuttuaannarnersoq, imaluuniit isumaqatigiissutitigut imaluuniit aningaasaliinikkut isumaqatigiissutigineqarsimasut saniatigut pisortat taama piumasaqarnissaminnut tunngavissaqarnerat apeqqutaatinnagu.

Ilaasorineqarsinnaasut usigineqarsinnaasullu amerlanerpaaffissaat tikinneqaraluarpuuuniit ullu-mikkutut angallassinissamut angallassisut arlariit niuernermik tunngaveqarlutik unammilleqatigiilluinnarlutillu neqerooruteqarnissaannut tunngavissaqanngilaq. Timmisartutigut angallannermi ullumikkutut ilaasussaqartigaluni akeqartitsillunilu angallaviit iluanaarfigneqarsinnaasut pingasut-sisamaannaapput. Aamma ilaasunik umiarsuartigut angallassinermi usinillu assarsuinnermi taamaappoq.

Tassalu ullumikkut Namminersornerullutik Oqartussat angallannermi qanoq malittarisassaqaartitsinissaat pillugu aalajangiinissaq amigaatigineqarpoq, kiisalu inuiaqatigiit eqqarsaatigalugit pitsaanerpaamik aaqqiiniarnermi suut pingaarnerpaatinneqarnissaat pillugu aalajangiinissaq amigaatigineqarpoq. Suut eqqarsaatigineqassappat, angallanneq suliat pissarsiaqarnarnerpaamik akinillu eqqumaffiginninnerpaamik ingerlanneqartoq taamalu pisortat tapiinissaanik pisariaqartitsiviunnginnerpaasoq, imaluuniit sumiikkaluaraanniluuniit ukioq naallugu ataatsimoortumik assigiissumillu angallassisoqartarnissaa. Nakkutigisamik unammilleqatigiinneq Namminersornerullutik Oqartussat angallassisartullu akornanni pitsaanagerusumik ataqatigiissaarinnermik suleqatigiiinnermillu ilaqartitaq, kiisalu angallassisartut akornini taama suleqatigiinneq inuiaqatigiit eqqarsaatigalugit pitsaanerpaamik aaqqiinissamut aqqaasinnaapput.

IMMIKKOORTOQ III

ANGALLANNERUP INERIARTORNERA

3.1 Timmisartut niuerfinnit pissarsiarineqarsinnaasut

Immikkoortumi uani timmisartut Kalaallit Nunaanni(nut) timmisartuussisinnaasutut naatsorsuutigineqartu eqqartorneqassapput. Immikkoortumi tullermi timmisartut mittarfinni piusuni eqqarsaatigineqartuniluuniit atorsinnaassusii erseqqinnerusumik misissuataarneqassapput.

Timmisartut tamarmik naatsumik nassuiarneqassapput kiisalu pisinnaassusii akilersinnaanerilu eqqartorneqassallutik.

Atortut nutaat eqqartorneqartillugit taakku tassaatinneqarput assersuutit angalanermik pilersaarutini pinngitsooratik atorneqartussatut isigisariaqanngitsut. Taamaattorli atortut tassaapput Kalaallit Nunaanni pissutsinut atorsinnaasut.

Timmisartut tamarmik - naleqqussusaa naapertorlugu - makkuninnga eqqartuiffigineqarput:

1. *Angallassisinnaassusii* (issiaviit amerlassusii)
2. *Sukkassusii* (Angalanivinni sukkassusiat agguaqatigiissitaq)
3. *Mittarfiup tannerpaaffissaa* (miffissaq pissutsit qanorluuniit itsillugit usigineqarsinnaasut amerlanerpaatillugit ingerlanissamut pisariaqartitaq).
4. *Mittarfiup naannerpaaffissaa* (angallaviusussani amerlavallaarujussuanngitsunik useqarluni angalanissamut pisariaqartinneqartoq).
5. *Pisarineralani aki* (kingoraartissamaatissai ilanngullugit)
6. *Akunnerit ingerlatsiviusut* (misilittakkat malillugit ukiumut timmiffiit anguneqarsinnaasut)
7. *Akunnermut aningaasartuutit* (Ukiumut aningaasartuutit akunnernik ingerlatsiviusunik agguarlugit nassaarineqartartut. Ukiumut aningaasartuutit tassaapput aningaasartuutit katinneri ilaatigut angallaviit ungasissusaannit aalajangerneqartartut (soorlu orsussamit), angalanerit amerlassusaannit (soorlu timmisartup piareersarneqarnera) aamma aningaasalersuineq).
8. *Inissamut kilometerimut aki* (inissap ataatsip kilometerimut angallanneqarneranut aningaasartuutit. Tassa inissamut kilometerimut aki tassaavoq pisinnaaneqqortussusermut aki. Angallassisinnaassuseq tamakkiisumik atorneqanngisaannarmat ilaasut angallanneqarnerinut akiviusoq - ilaasumut-kilometerimut aki- inissamut kilometerimut akimit qaffasinnerusaaq).

3.1.1 Imapik qulaallugu timmisartorneq

Boeing 767 aamma 757 timmisartuupput jetimik ingerlatsillit ungasissorsuarmut ingerlasinnaasut assigiinngitsorpasuanngorlugit pissarsiarineqarsinnaasut. Københavni Kangerlussuullu akornini angallavik ullumikkut SAS-ip timmisartuanit B 767-300-imit angallavineqartarpoq 220-inik ilaasoqarsinnaasunit kiisalu 19 tonsinik usisinnaasumit kiisalu Grønlandsfly A/S.-ip timmisartuanit Boeing 757-200-imit aamma Københavni Narsarsuullu akornini angalasartumit, taanna 189-it tikillugit ilaasoqarsinnaavoq (immikkoortunut marlunnut avinneqarluni allanngortinneqarnermi kingorna). Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornini angallavinni mittarfiit 1800 meteriusut pisariaqartinneqassapput, timmisartulli aamma usikinnerutillutik naannerusumut missinnaapput.

Boeing 737 tassaapput timmisartut akunnattumut ingerlasinnaasut jetsimik ingerlatsillit assigiinngitsorpasuanngorlugit pissarsiarineqarsinnaasut. Narsarsuup Københavnilu akornini Reykjavik aqqusaagaralugu angallavik B 737-400-imit timmiffigineqartarpoq, taanna 156-inik ilaasoqarsinnaavoq 3 tonsillu missaannik usinik/allakkanik nassataqarsinnaalluni. Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornini toqqaannartumik timminermi, usikinnerulluni pisinnaasumi, mittarfik minnerpaamik 1800 meterisut takitigisoq pisariaqartinneqarpoq, taamaattorli timmisartuq Islandimut akunnikkuni mittarfimmit 1400-1500 meteriusumit ajunngitsumik tingisinnaavoq.

Bae-146 timmisartuuvuq mikisoq sivisunngitsumik timmisinnaasoq jetsimik ingerlatilik, taannattaq assigiinngitsorpasuanngorlugu pissarsiarineqarsinnaavoq, tassa ilaasortaataannangorlugu pilertortumik aamma usisaataajutigilersinneqarsinnaasoq. Timmisartuq 80-100-inik ilaasoqarsinnaavoq useqatsiarsinnaallunilu. Kiisalu aamma annerusumik orsussamaasivilerlugu pissarsiarineqarsinnaavoq, taannalu angallavimmi Kalaallit Nunaat - Island - Danmarkillu akornini angalatilluni Kalaallit Nunaanni mittarfimmik 1500-iusumik aallartarfeqarsinnaavoq.

Tabel 3.1. Imapik qulaallugu timmisartut pillugit paasissutissat.

Timmisartuq	B-767	B-757	B-737	BAe-146-200
Inissat	222	215/189	156	98
Sukkassusia (km/t)	870	870	810	665
Mittarfiup tannerpaaffissaa	2.800	2.500	2.300	1.500
Mittarfiup naannerpaaffissaa	1.600	1.400	1.500	1.200
Pisierinerani akia (mio. kr.)	460	370	250	187
Ukiumut akunnerit ingerlaviit	3.000	3.000	2.500	2.500
Akunnermut aningaasartuutit	57.000	44.000	37.000	32.000
(kr.)	0,29	0,23/0,26	0,29	0,49
Ilaasumut kilometerimut aki				
(kr.)				

3.1.2 *Angallavinnut piusunut timmisartut*

DHC-7 (Dash-7) Kalaallit Nunaata iluani angallavinni tamani atorneqarpoq kiisalu Keflavikkimut angallavimmi. DHC-7 anginngitsuvoq sisamanik sarpilik maanna sanaartorneeruttoq. Timmisartuq 38-50-inik ilaasoqarsinnaavoq useqatsiarsinnaallunilu, tannerpaamillu meterinik 800-inik mittarfeqartariaqarluni. Timmisartup Kalaallit Nunaanni angallaviit angallavigisarpai usisinnaassutsini annikitsuinnarmik killeqartittarlugu.

DHC-8 timmisartuuvuq marlunnik sarpilik de-Havillandikkormiunit DHC-7-imut taartissatut ineriartortinneqartoq. Timmisarto 37-50-inik ilaasoqarsinnaavoq useqatsiarsinnaallunilu. Model 100 tamakkiisumik usitilluni mittarfik 1000 meterit missaanniittoq atortariaqarpaa kiisalu Model 300-ip 1200 meterit missaat. Timmisartut tamarmik mittarfimmik 1199 meterimik tamakkiisumik usitilluni atuisinnaavoq. Kiisalu timmisartut ilaasorisinnaasamik 80%-iinik ilaasoqarlutik Islandimut ingerlasinnaapput.

Bae-146, imarpik qulaallugu timmisaatitut taaneqartut aamma mittarfinni 1199 meteriusuni nunap iluani atorneqarsinnaasutut takorloorneqarsinnaapput immaq minnerulaartunngorlugit -100, aammali -200 atorsinnaassusia killilissaqartilaarlugu atorneqarsinnaavoq.

Tabel 3.2. Nunap iluani timmisartut atugassat pillugit paasissutissat.

Timmisartuq	DHC-7	DHC-8-100	DHC-8-300	BAe-146-100
Inissat	50	37	56	80
Sukkassusia (km/t)	450	500	500	665
Mittarfiup tannerpaaffissaa	800	1.000	1.200	1.300
Mittarfiup naannerpaaffissaa	700	900	1.100	1.100
Pisierinerani akia (mio. kr.)	30	90	100	175
Ukiumut akunnerit ingerlaviit	2.000	2.000	2.000	2.000
Akunermut aningaasartuutit	20.800	18.700	19.700	38.500
(kr.)	0,92	1,01	0,70	0,72
Ilaasumut kilometerimut aki				
(kr.)				

Timmisartut taaneqartut tamarmik naatsumik mittarfilinnut miffissianut issittumut naleqqussakkanut missinnaasutut akuerineqarnissaat naatsorsuutigineqarpoq, kiisalu mittarfiit assigiinngitsunik killissaqarfitsinerput, tassa nunap pissusaa, mikkiartornermut tinginermullu sammiviit, anorit kaavittuliorfiit, unnuami killissat, atortunik killissat, silalunnerani mikkiartorneq, mittarfiup qanoq issusaa silap allanngorarnera naapertorlugu il.il.

3.1.3 Qulimiguullit

1965-imiilli qulimiguullit ilaasunik allakkanillu angallassinermi atorineqarnerpaapput, minnerunngitsumik angalasunit timmisartumit ingerlaqqittussanit.

Ataatsimut isigalugu qulimiguullit atorlugit timmisartoneq akisuujuvoq, taamaattorli qulimiguulinnut mittarfiliornernut akissaajaatit amerlanngitsut, sukkassusii, eqqaassuserujussui qulimiguullillu atorsinnaaffiisa amerlassusii pissutigalugit ukiorpaalussum atorineqartussatut toqqarneqarneri eqqortuliornerrupput.

1965-imi atorineqalerneriniilli annermik **S61** atorineqarpoq, kiisalu Bell 212 aamma AS 350 isorliunerusuni atorineqarnerullutik.

Ukiut tulluuttut tallimat ingerlanerini mittarfissat atorineqalernerini qulimiguullit atorlugit timmisartuussisarnerit ilarpaalui sulusallit atorlugit timmisartuussinermut nuunneqassapput.

Ukioq 2001-imi qulimiguullit Namminersornerullutik Oqartussat pigisaat akunnerni 12.000 timmereerlutik misissortittussaapput, S61-ilu atorineqaqqissappat 10 mio. kr.-it missaat timmisartut atorineqassapput, kiisalu 3-4 mio. kr.-it kingulliullugit taaneqartunut. Taama misissortereernerup kingorna qulimiguullit ukiuni 10-15-ini sulit atorineqaqqissinnaassapput.

S-61-it qulimiguulinnik nutaanerusunik imaluuniit sarpileeqqanit taarserneqarsinnaassapput - kingulliullugilli taaneqartut aatsaat atorineqarsinnaassapput arlalinnik ujaraaralinnik mittarfiliortoqarpat. Qulimiguullit naleqqussinnaasut pillugit paasissutissat tulluuttuni misissuataarneqassapput, kiisalu sarpileeqqat immikkoortumi tullermi. Ujaraaralinnik mittarfiliornermi teknikikkimmut timmisartuussinermullu tunngasut immikkoortumi 3.4-imi sammineqassapput kiisalu aningaasanut tunngasortai immikkoortumi 3.8-imi.

Takornarianik angallassinissat kajungernartorujussuupput, qulimiguulinnillu mikisunik amerlanerpaamik qulingiluanik ilaasoqarsinnaasunik takornariat angallannagit S-61-it pigiinnarneqarnissaat immikkut akilersinnaassaaq.

Nunat tamalaat akornanni silaannakkut angallannermi malittarisassat nutaat (tuluttut Joint Aviation Regulations) atuutilerpata S-61-it maanna usisinnaassusii annikillisisikkiartuaarneqalissapput. Qulimiguullit Kalaallit Nunaanni iluanaarniutigalugu aalajangersimasumik angallannermut atorineqaannassappata allannqortiterneqartariaqassapput.

Taamatut allangortiterinissaq ukioq 2001-imi akunnerni 12.000-ini timmereernermut atatillugu misissortinnermi pisinnaassaaq, taamaaliortoqarpallu S-61-it ilaasorisinnaasaat ikilineqassapput ullumikkut 24-iusuniit 19-inut.

Misissortinneq allangortiterinerlu katillutik S-61-inut tamanut 10 mio. kr-it missaannik akeqassapput. Taama misissorneqareernerini allangortiterneqareernerinilu S-61.-it ukiuni 10-15-ini sulii atorineqassinnaassapput.

S61-inut B-212-inullu taartissatut qulimiguullit nutaat Super Puma AS 332-it aamma Bell 214ST-it eqqarsaatigineqarsinnaapput.

Tabel 3.3. Qulimiguullit pillugit paasissutissat.

Timmisartoq	Sikorsky S61N	Super Puma	Bell 214 ST	Bell 212
Inissat	24	18	18	9
Sukkassusia (km/t)	210	260	250	185
Mittarfiup tannerpaaffissaa	300	800	600	300
Pisieranerani akia (mio. kr.)	22	100	47	35
Ukiumut akunnerit ingerlaviit	1.200	1.200	1.200	1.200
Akunermut aningaasartuutit	22.500	29.700	24.000	11.900
(kr.)	4,46	6,34	5,33	7,14
Ilaasumut kilometerimut aki (kr.)				

Najoqqutaq: *Jane's All The World's Aircraft 1994-95*, Eighty-fifth year of issue. Grønlandsfly A/S.

Taarsiullugu qulimiguullit angingajattut atorineqalersinnaapput. Taakku 30-40 mio. kr.-inik akeqarput ilaasunullu 12-15-inut inissaqarlutik.

3.1.4 Timmisartuaqqat

Islandimi, Canadami Alaskamili, assigiinngitsorpassuartigut Kalaallit Nunaannut assersuunneqarsinnaasuni timmisartuaqqat ilaasunik, allakkanik usinillu angallassinermut atorineqaqaat.

Qassiinik timmisartoqarpoq taama timmisartuussinernut atorineqarsinnaasunik, naak timmisartut ilaat mittarfinnik naatsuaqqanik pisariaqartitsigaluartut tamarmik - akiliillutik ilaasartunit angallassisarunik - mittarfinnik minnerpaamik 650 meterinik pisariaqartitsipput. Mittarfiit naatsut taamaattut - ujaraarallit - immikkoortoq 3.4-imi eqqartorneqarput.

Timmisartut mikisut arlallit sisoraaserneqarsinnaapput, typillu ilaat imaanut mittaaserneqarsinnaallutik taamalu tatsinut, kangerlunnut immanullu allanut

mallinngitsunut mittarsinnaallutik taamalu mittarfiliornissat pinngitsoorneqarsinnaallutik.

Timmisartut imaanut mittartut angallataapput eqaatsut ataatsimut isigalugit sarpileeqqaattut allatulli ingerlanneqarneri akeqartut. Imaanili atorneqartillutik sikunut allanullu saatsersunut malussarissuupput, kiisalu sikuilernerani sikulerneranilu atorsinnaannatik. Kiisalu imaanut mittartut Kalaallit Nunaanni atorneqalersussatut aqqissuusamik eqqarsaatigineqarsimanngillat, immaq Nuummi 1962-imi timmisartup Catalinap minnermini ajutoornera pissutigalugu.

Timmisartuaqqat ilaasoqarsinnaassusii qulimiguulinnut nallersuunneqarsinnaapput. Timmisartuaqqalli pissarsiarineri ingerlanneqarnerilu akikinnerungaatsiarput. Angalanerisa aalaakkaassusii timminertussusaallu ataatsimut isigalugit qulimiguulittut ipput, ajornanngippallu kilometerit 200-ikkaarlugit millutik orsersortariaqartarput. Taamaaliortanngikkunik orsussamaasorsorpallaasapput usisinnaasusiinik killiliisumik.

Timmisartut atorneqakkajuttut tasaapput **DHC-6** (Twin Otter) aamma **Dornier 228**. DHC-6 timmisartuaraavoq marlunnik sarpilik sanaartorneeruttoq.

Tabel 3.4. Timmisartuaqqat pillugit paasissutissat.

Timmisartuq	DHC-6 (Twin Otter)	Short Skyvan	Dornier 228-212	DHC-6 (Imaanut mittartuq)
Inissat	11-14	18	19	15
Sukkassusia (km/t)	290	260	434	235
Mittarfiup tannerpaaffissaa	700	650	-	-
Mittarfiup naannerpaaffissaa	650	600	-	-
Pisiarinerani akia (mio. kr.)	8 ¹	7 ¹	25	16
Ukiumut akunnerit ingerlaviit	1.200	1.200	1.200	1.200
Akunermut aningaasartuutit	11.600	10.100	11.700	13.900
(kr.)	2,85	2,15	1,41	3,94
Ilaasumut kilometerimut aki				
(kr.)				

Najoqqutaq: *Jane's All The World's Aircraft 1994-95*, Eighty-fifth year of issue. Grønlandsfly A/S.

1) Atornikup akia

3.2 Mittarfiit timmisartuussiffigineqartarneri

Kalaallit Nunaanni illoqarfiit eqqaasa ilusaat pissutigalugit amerlanerpassuartigut illoqarfinnut qanittumi mittarfiliorniarnermi assigiinngitsorpasuit eqqarsaatigineqartariaqarput mittarfiit ataasiakkaat atorsinnaasusiinik killeqartitsilersartut.

Timmisartut sorliit mittarfinnut mittarsinnaaneriniq nalilersuiniaraanni sorpassuit eqqarsaatigineqartariaqarput. Timmisartut najoqqutarineqartut ataasiakkaat najoqqutaralugit atorsinnaasutut isigineqarsinnaagaluartut najoqqutat allat najoqqutarigaanni atorsinnaasanngillat. Taamaammallu mittarfinni ataasiakkaani timmisartut sorliit atortorissaarutit akilersinnaanerallu eqqarsaatigalugit atorineqarsinnaanersut aalajangerniarnissaat suliassarujussuuvuq. Taamaattorli atortorissaarutit eqqarsaatigalugit najoqqutarineqartussat pingaarnarpaat tassaapput mittarfiup takissusia minniarnermilu atugassat, najoqqutarineqartussat taakku tulluittuni timmisartut pillugit takussutissiornermi atorineqarput.

Mittarfiit 799 meteriusut - 7,5 gradiniq kussangassuseqarluni (naatsumik minneq)

Timmisartut tingillutillu missinnaasariaqarput mittarfiup takissusiani tassani usinerpaaffissaminnik usillutik allanilluuniit killilersimaneqarpallaaratik. Kiisalu timmisartut 7,5 gradiniq kussangassuseqarlutik minnissaminnut uppersaammik pisariaqarput, naatsumillu minnermut atortunik akuerisanik peqartariaqarput. DHC-7 50-52-inik ilaasoqartoq aamma DO-228 19-inik ilaasoqartoq mittarfimmut missinnaapput, kiisalu soorunami timmisartut minnerit allarpassuit.

Mittarfiit 1199 - 4,5 gradiniq kussangassuseqarfiusussat (naatsumik minneq)

Timmisartut tingillutillu missinnaasariaqarput mittarfiup takissusiani tassani usinerpaaffissaminnik usillutik allanilluuniit killilersimaneqarpallaaratik. Kiisalu timmisartut kussangalluarlutik minnissaminnut akuersissuteqarfigineqarsimasariaqarput naatsumillu minnermut akuerisanik atortoqartariaqarlutik. DHC-8-100 37-inik ilaasoqartoq, Bae-146-100 80-it tikillugit ilaasulik kiisalu Bae-146-200 98-it tikillugit ilaasulik akuerineqarsinnaassapput taamatullu atugaqarlutik mittarfimmut missinnaassallutik. Timmisartut allat naatsumik minnissaminnut akuerisaanngitsut, soorlu DHC-8-300 56-it tikillugit ilaasoqartartoq mittarfimmut missinnaassangatinneqarpoq, taamaattorli minnermi oqimaassuserineqarsinnaasoq minnikitsut pisinnaasaat iluaqutigisinnaanaviarnagu.

Mittarfiit 1199 meteriusut - 3-4,5 gradiniq kussangassuseqarfiusussat (nalinginnaasut)

Timmisartut tamarmik sananeqarfimminni nalinginnaasumik minnissaminnut 3-4,5 gradiniq kussangassuseqarsinnaasutut uppersaasariigaasarput, taamaammalu mittarfiup takissusia minnermi tinginermilu oqimaassuserisinnaasamik killiliisarpoq. Timmisartut DHC-8, Bae-146-it, F-50-it assigisaallu mittarfimmut taamaattumut missinnaapput, annerpaanulli mittarfiup takissusia killeqartitsissaaq.

Mittarfiit 1799 meteriusut tannerusulluuniit - 3-4 gradiniq kussangassuseqarfiusussat

Timmisartut amerlanerpaat mittarfinni taamattuni tingillutillu missinnaapput, amerlaqisulli

oqimaassuserisinnaasaat killeqartinneqassapput. Timmisartut ataasiakkaat naleqqunnersut misissussagaanni ilaatigut timmiffissap sivilissusissaa apeqqutaasarpog. Boeing 757-200 aamma Boeing 737 assigiinngitsunik ilusillit naleqquttutut isigineqarput, kiisalu mittarfik taamaattoq aallarfigalugu akunnigatik Kalaallit Nunaanniit Europamut imaluuniit Kalaallit Nunaanniit Canadamut timmisinnaassallutik.

Kangerlussuarmi Angallanneq pillugu Isumasioqatigiissitsineri akuersissutigineqarpoq mittarfiit 1199 meteriusut sananeqarnissaannut periarfissat, kiisalu tamakku iluaqutissartaat akornutissartaalu makku eqqarsaatigalugit misissorneqassasut:

- Qanigisaniit, soorlu Islandimiit Canadamiillu Kalaallit Nunaaliartarfiliorneq
- DHC-7-it taartissaasa atorneqalernissaannut mittarfiit sillimmatissat.

Aallaqqaammut Nuummi Ilulissani mittarfiit 1.199 meterinngorlugit tallineqarnissaat eqqarsaatigineqaaqarpog taakkumi Canadamit Islandimillu angallavigineqartalernissaannut kajuminnarsisitsisinnaasumik ilaasussaqaarfiusarmata. Kiisalu mittarfiit taakku Kalaallit Nunaanni timmisartuussineri annerpaajupput taamaammallu taakku siulliullutik timmisartunik nutaanik atuiffiulersinnaallutik.

Taamaammat mittarfiit taakku marluk 1199 meterinngorlugit tallineqarneratigut timmisartut assigiinngitsut atorlugit timmisartuussiffigineqarnissaannut periarfissat misissorneqassapput. Soorlu erserineqartussaq, Nuummi Ilulissanilu mittarfiit tallineqarnerisigut timmisartuussineq killeqartartussaaqaaq. Timmisartut annerusut mittarfinnut taakkununga mittarsinnaasussat - ungasissumut angalasussaanertik killilersuutigalugu - ullumikkut DHC-7-inut ilaasartunit amerlanerusunik ilaasoqarsinnaanaviannngillat. DHC-8-300-it atulernerisigut ilaasoqarsinnaassutsip annerpaamik 10%-nik qaffannissaa naatsorsuutigineqarpoq. Aamma oqaatigineqassaaq angallassisartup pingaernerup, Grønlandsfly A/S-ip, ukiuni tulluuttuni 10-15-ini timmisartuutini DHC-7-it taarsilersaanngikkai taakku ingerlannerisa akikinnerujussuuneri pissutigalugit. Qaquguluuniilli timisartut allat atorlugit angallassinissaq akikinnerulerumaarpoq.

3.2.1 Mittarfik 1199 meterinut tallisaq atorlugu Nuummi Mittarfiup timmisartuussiffigineqarnera

Tulluuttuni Nuummi mittarfiup maanna 950 meteriniit 1.199 meterinut tallisap timmisartuussiffigineqarnera misissuataarneqassaaq.

Tabel 3.5. Nuummi Mittarfiup 1199 meterinut tallisap timmisartuussiffigineqarnera.

Timmisartoq	Ilaasut	Sukkassusia	Atorsinnaassusia pillugu oqaaseqaatit
-------------	---------	-------------	---------------------------------------

		(km/t)	
DHC-7	52	370	Pissutsini qanorluuniit ittuni
DHC 8-100	37	435	Pissutsini qanorluuniit ittuni
DHC 8-300	56	450	Mittarfik ajortillugu ornigassarlu ungasitsillugu killeqartarpoq: ilaasut 36-50
DHC 8-400	70	450	Kaammattuutigineqanngilaq. Killeqaqaaq. Aasaanerinnaani immaqa atorsinnaavoq.
BAe 146-200	98	665	Killeqarpoq. 66-inik ilaasoqarluni pissutsit qanorluuniit itsillugit timmisinnaavoq. (Soorlu Vagariliartaatitut)
B-737-500	120	810	Kaammattuutigineqanngilaq. Killeqaqaaq. Mittarfimmi panertuinnarmi atorsinnaavoq.

Nass. Missingersuutit C-it 74 mio. kr.-iupput. - Aalaakaassuseq 93% - Mittarfik nalinginnaasoq.

Nuummi mittarfiup 1199 meterinut nalinginnaasumik mittarfinngorlugu tallisap misissuiffigineqarnissaa toqqarneqarpoq aalaakaassussermi 92%-imiitsiinarneqarsinnaammat, tassa ullumikkutut. Nuummi minnikitsunut mittarfiliussagaanni aalaakaassuseq 87-88%-it missaaniissaaq, ta-mannalu mittarfiup allineqarnissaanut pilersaarusiornermut tunngavissatut akuerineqarsinnaasutut isigineqanngilaq. Mittarfik nalinginnaasoq 150 meterinik silissuseqarpoq, minnikitsunullu atugassiaq 80 meterinnaalluni, mittarfiullu taakkutut tallisat sananerinut aningaasartuutit assigiinngissutaat 24 mio. kr.-inut nalilernerqarpuyt.

3.2.2 Ilulissani mittarfiup 1199 meterinut tallisap timmisartuussiffigineqarnera

Aalaakaassuseq annertusiniarlugu atortorissaarutit annerusumik amerlilernerqarnissaat naatsorsuutigineqanngilaq. Taamaammat mittarfiup maanna 850 meteriuneraniit 1199 meterinut tallineqarnissaa mittarfittut aalajangersimalluinnartumik sammiveqartariaqanngitsutut minnissamik minnginnissamilluuniit isikkanik 500 meterinik qutsissuseqarluni aalajangerfissanngorlugu pilersaarusiorneqarnissaa kaammattuutigineqarpoq. Taamaaliornikkut mittarfik tallisaq meterinik 80-inik sillimavissalerlugu pilersaarusiorneqarsinnaassaaq.

Tabel 3.6. Ilulissani mittarfiup 1199 meterinut tallisap timmisartuussiffigineqarnera.

Timmisartoq	Ilaasut	Sukkassusia (km/t)	Atorsinnaassusia pillugu oqaaseqaatit
DHC-7	52	370	Pissutsini qanorluuniit ittuni
DHC 8-100	37	435	Pissutsini qanorluuniit ittuni
DHC 8-300	56	450	Mittarfik ajortillugu ornigassarlu ungasitsillugu

			killeqartarpoq: ilaasut 36-50
DHC 8-400	70	450	Kaammattuutigineqanngilaq. Killeqaqaaq. Aasaanerinnaani immaqa atorsinnaavoq.
BAe 146-200	98	665	Killeqarpoq. 90-inik ilaasoqarluni pissutsit qanorluuniit itsillugit timmisinnaavoq.
B-737-500	120	870	Kaammattuutigineqanngilaq. Killeqaqaaq. Mittarfimmi panertuinnarmi atorsinnaavoq.

Nass. Missingersuutit C-it 56 mio. kr.-iupput. - Aalaakaassuseq 91% - Mittarfik minnikittunut atorsinnaasoq.

3.2.3 Aasianni mittarfiup 1199 meterinut tallisap timmisartuussiffigineqarnera

Aasianni mittarfiup tallineqarnissaanut tunngatillugu ilisimaneqartut naapertorlugit taamaallaat 1199 meterinut talliliinissaq pillugu sukumiisumik misissuisoqarsimavoq, 1500 meterinullu talliliinissamut aallaqqaasiutaannarnik misissuisoqarsimalluni. Suli 1799 meterinut talliliisoqarnissaanut nunami sanaartorfiusussami periarfissaqarpoq, mittarfilli talliartortillugu ilulissat akornutaajartuinnarnissaat naatsorsuutigineqarpoq.

3.3 Mittarfiit pioreersut tallineqarneri

Nunat immikkoortuini mittarfiit nutaat 1199 meterinngorlugit tallineqarsinnaasunngorlugit inis-sineqartussanngorlugit pilersaarusiorneqarput.

Mittarfiit pioreersut sanaartorneqartussatullu pilersaarutigineqartut tallineqarnerisa aningaasartuutissaat missingersuusiorneqarput.

Sanaartornermi aningaasartuutissatut missingikkat 1994-imi septemberimiit 1998 majimiit tal-liliinermut missingersuusiarineqartunik tunngaveqarput. Nunap immikkoortuini mittarfiit suliariumannittussarsiuunneqarnerini akitigut assigisaatigullu misilittakkat missingersuusiornermut ilanngunneqarput.

Tabel 3.7. Mittarfiit allineqarnerinut missingersuutit C-it, 1998-imi akit.

Mittarfik	Tallineqarpoq	Missingersuutit	Talliliinermut missingersuusiorneq
Narsarsuaq	-		
Qaqortoq	1199	44	Program 15.09.1994
Paamiut	1199	62	Program 15.09.1994
Nuuk	1799	400	Suliassatut siunn. 01.06.1997
Maniitsoq	1199	86	Program 15.09.1994
Kangerlussuaq	-		
Sisimiut	1199	42	Program 15.09.1994
Aasiaat	1199	41	Program 15.09.1994
Ilulissat	1199	56	Program 17.09.1996
Qaarsut	1199	15	Program 15.09.1994
Upernavik	940	74	Program 15.09.1994
Qaanaaq	1199	-	
Kulusuk	1199	35	Program 10.05.1998

Nerlerit Inaat	-		
----------------	---	--	--

Najoqqutaq: N&R Ingeniør it siunnersuisartuusut A/S, allakkiaq 01.06.1998-imeersoq.

3.4 Mittarfiit ujaraarallit 650 meteriusut pilersaarusiorneqarneri

Nunap immikkoortuini 799-900 meteriusut Kitaani illoqarfinni arfineq marlunniittussat pilersaarusiorneqarlutillu naammassiortorneqalerput.

Qulimiguullit atorlugit timmisartuussisarneq suluusalinnit timmisartuussisarnermit taarserneqaqqullugu illoqarfinni allani sioraaqqanik qallikkanikl akikitsunik mittarfiliortoqarnissaa assigiinngitsunit kissaatigineqartarpoq.

Qulimiguullit mittarfiinut taartissanik illoqarfinni allani ujaraaralinnik 650 meteriusunik mittarfiliornissamut pilersaarutitut tunngavissat misissorneqarput.

Naalagaaffiup Mittarfeqarfia makkuninnga ilisimatitsissuteqarpoq:

- Mittarfeeqqat ujaraarallit 18 x 650 meteriusut 60 x 70 meterinik sillimanissamut sinaakkutitalit pilersinneqarsinnaapput.
- Atortorissaarutit atorlugit mikkiartortarneq minnissamut minnginnissamulluuniit isikkanik 500-inik qutsissuseqarluni aalajangerfissalerlugu pilersaarusiorneqarsinnaavoq.
- Amerlanerpaamik 19-inik ilaasoqarluni timmisartuussisarneq ikuallattoornissamut annaassiniarnissamullu piumasaqaateqarfiusanngilaq.
- Qaammaqqusersuisoqarnissaanik piumasaqaateqartoqanngilaq.
- Radiukkut aallakaatitsiviit qulimiguullit mittarfiiniittut mikkiartortnermut atorneqarsinnaapput.

Mittarfeeqqat ujaraarallit minnissamut minnginnissamulluuniit pukkinerpaamik isikkanik 500-inik aalajangerfissalerlugit pilersinneqarnissaanut pilersaarutit tunngavissaanik misissuinermit suliaqarnermilu tabelimi tulluuttumi 3.3-mi mittarfiit taamaattut sananissaanut aningaasartuutissat missingikkat taaneqarput.

Erseqqissarneqassaaq paasissutissat immikkuualuttortaataat tassaammata ataatsimut isiginnilluni suliat, aamma erseqqissarneqassaaq mittarfiit ataasiakkaat tamarmik immikkut pilersaarusiunneqarumaarmata. Kiisalu naatsorsuutigineqartariaqarpoq piumasaqaatit tamarmik mittarfinni tamani naammassineqarsinnaannaviannngimmata, aamma pisuni aalajangersimasuni Naalagaaffiup Mittarfeqarfii imminnut pineqarnissamik isumaqatigiinniarfigineqartariaqartarumaarmata.

Taamaammallu aningaasartuutiviusussanut piffinni ataasiakkaani pissutsit kiisalu sanaartornerup nalaani aningaasat nalingi apeqqutaajumaarput. Aningaasartuutigiumaakkat amerlassusissaat takussutissaqartikkumallugu periarfissat assigiinngitsut naatsorsuiffigineqarput apeqqutaalluni mittarfiliassap timmisartullu inissittarfissaata qanoq qaartitertariaqartiginissaa:

A: Qaarsuunngitsumi ujaraaqqat 100.000 kubikmeterit assartorneqarneri

B: Qaarsuusumi qaarsup 100.000 kubikmeterip qaartiterneqarnera assartorneqarneralu

C: Qaarsuusumi qaarsup 200.000 kubikmeterip qaartiterneqarnera assartorneqarneralu

Periarfissani tamani aqqusineq 2 kilometeriusoq innaallagissallu sakkortuup aqqutaa naatsorsuutigineqarput.

Tabelimi tulluuttumi 3.6-imi takuneqarsinnaasutut 650 meteriusumik ujaraaralimmik mittarfiliorneq 40 aamma 75 mio. kr.-it akornanni akeqassaaq.

Ukiut tamaasa aningaasartuutaasartussat 3,5 mio. kr.-ingajaapput (ingerlanneqarneranut 2 mio. kr.it, aamma atortorissaarutinik illutanillu aserfallatsaaliinermut 1,5 mio kr.-it). Taakkununga ilanngunneqassapput sanaartornermi aningaasartuutit erniaat (40 mio. kr.-iuppata, erniallu ukiumut 7%-iuppata ikinnerpaamik 2,8 mio. kr.)

Tabel 3.8. 650 meterimik ujaraaralimmik mittarfiliornissap pilersaarusiorderneranut tunngaviit. Missingersuutit mio. kr.-inngorlugit.

	A 100.000 kbm	B 100.000 kbm qaars.	C 200.000 kb qaars.
Sanaartorfigissaaneq, aqqusineq innaall. il.il.	4,7 15,9	14,5 25,9	14,5 37,9
Sanaartornerit, mittarf. il.il.			
Sanaartorneq katillugu	20,6	40,4	52,4
Illutat	9,4	9,4	9,4
Mittarfimmi qullit	0,8	0,8	0,8
MET-Atortut	0,8	0,8	0,8
AFIS aamma attaveqarnermut atortut	2,7	2,7	2,7
Atortut immikkullut atortut	4,1	4,1	4,1
Orsersuinermit atortut	1,5	1,5	1,5
PAPI-mut atortut	3,0	3,0	3,0

Illutanut atortunullu katillugit	22,3	22,3	22,3
Aningaasartuutit katillugit	42,9	62,5	74,7

Najoqqutaq: Mittarfiit ujaraarallit 650 meteriusut pilersaarusiorneqarneri (mittarfeeqqat isikkanik 500-inik qutsissuseqarluni minnissamut minnginissamulluunniit aalajangerfissallit - pilersaarusiornermut tunngaviit) - 1. juni 1998, Mittarfeqarfiit, Sanaartortitsivik.

Qulimiguullit atorlugit timmisartuussisarneq tamakkiisumik taarserneqarpat mittarfimmut ujaraaralimmut ukiumut 6 mio. kr.-ingajannik aningaasartuutaasartussat qulimiguullit atorlugit tim-misartuussinerup ingerlaannartinneqarnissaannut sanilliullugit oqimaalutarneqassapput.

3.4 1997-2008 ilaasartut amerlassusaasa allanngoriartorneri

Silaannakkut angallannermut tunngasunik sanaartulernissamik eqqarsaatersornermi timmisartuussisinnaanerp atorneqarnera siunissamilu atorneqarnissaanik naatsorsuutigineqartut aallaavigineqartariaqarput.

Taamaammat angallanneq pillugu suleqatigiissitat atugassaannik ukiunut tulliuuttunut qulinut ilaasartut amerlassusaat eqqoriarneqarput, tassa imaappoq mittarfiliat naammassineqarfissaattut naatsorsuutigineqartut ukiunik tallimanik qaangerlugit.

Eqqoriaanermi 1997-imi ilaasut amerlassusaat aallaavigineqarput, aamma angalasut 80%-ii inuussutissarsiumminnut atatillugu angalasuusut imaluuniit arlaatigut sulisitsisuminnit akiliunneqartutut naatsorsuutigineqarlutik. Eqqoriarneqarpoq inuussutissarsiumminnut atatillugu angalasut namminneerlutillu angalasut ukiumut 5%-imik amerleriartassasut (takornariat ilanngunnagit). Takornariat ukiumut 17%-imik amerleriartarnissaat naatsorsuutigineqarpoq, tassa 1997-imi takornariat 17.000-iusut tunngavigalugit, kiisalu Naalakkersuisut ukioq 2005-imi takornariat 61.000-inngornissaannik anguniagaat piviusunngortinneqartussatut naatsorsuutigalugu. Eqqoriaanermi naatsorsukkat pingaarnersaat tabelimi ataaniittumi takutinneqarput.

Tabel 3.9 2008-imi kilometerimut ilaasorineqartussatut eqqoriakkat.

Ilaasut	Kilometerit ilaasoqarfiit mio.-inut		Ukiumut Amerliartornerat %-inut
	1997	2008	
Takornariat	4,8	28,1	17,4
Namminersortut allat	1,3	2,3	5,0
Sulisitsisuminnit akil.	24,7	42,2	5,0
Katillugit	30,8	72,6	8,1

- Nunap iluani timmisartutugit angallassinerp atorneqarnerata ukiumut alliarturnera 8,1%

(4,9%-imik 1991-imiit 1997)

- Ukioq 2008-imi angalasut 40%-ii takornariaassapput (1997: 17%)

Ilaasut kiisalu takornariat amerlanerulernerit timmisartutigit angallassisinnaanerup annertusisariaqarneranik ulikkaarlunnartariaqarnerinillu, kiisalu pingaartumik aasaanerani utaqqisoqartalernissaanik kinguneqassaaq. Tassa timmisartut pigineqareersut atorluarneqarnerulinnginnikkunik ukiup qaammataani qassissunnguani timmisartut amerlanerusut aamma/imaluuniit annerusut ilanngunneqartariaqartalissapput.

Ullumikkut timmisartut ulikkaarlunnarsimanerinit ilaasut naammattuugaqartarparput pingaartumillu aasaanerani utaqqisunik naammattuuisarlutik. Taamaattorli Grønlandsfly A/S-ip timmisartuutai ataatsimut isigalugit ilaasukingajattarput (tassa soorlu sapaatip akunneranut issiaviit atorineqartut amerlaneq ajorput).

Grønlandsfly A/S-ip timmisartuutai ataatsimut isigalugit ilaasukittarput Kangerlussuarmit aallaaveqarlutik DHC-7-it angalasarnerpassui imarpik qulaallugu angalasunik angallassiviusarmata. Taamaalisooqarneratigit ilaasussaqqarfiorpianninnerani utertussanngortarput. Mittarfiit nutaat atorineqaleripata aqquiti pitsaanerusumik aqqissuunneqarsinnaalissapput taamalu timmisartut pitsaanerusumik atorineqalissallutik.

Maanna timmisartuutigineqartut pitsaanerusumik atorineqarnerisigit pisariaqartitat naammatsinneqanngippata timmisartut amerlanerusut aasaanerani angallattoqarnerpaanerani atugassanngorlugit pisarineqartariaqassapput attartorineqartariaqassallutilluuniit.

Timmisartuutigineqartut aalajangersimasut tamakkiisumik atorineqarsinnaassappata ukiuunerani angalanermik pisariaqartitanik matussusiisinnaasariaqassapput kiisalu timmisartut misissorneqarneri aserfallatsaalineqarnerilu piareersimaffigiumallugit inissanik amerlanngitsunik sillimmaeqartoqassalluni.

3.5 Illuliortiterneri aningaasatigit ilaasullu eqqarsaatigalugit pisariitsumik ingerlatsineq

3.5.1 Mittarfiit 1199 meterinut tallineqarneri

Ilaasut amerliartornissaannik eqqoriaanerit aallaavigalugit mittarfiit 1199 meterinut tallineqarneri akilersinnaassappata pisariaqartut misissoqqissaarneqarput (Nuummi Ilulissanilu, kiisalu nunap immikkoortuini mittarfiit).

Tunngavigineqartut: mittarfiit 1199 sumiiffinni taaneqareersuni tamani atorsinnaassapput;

ilaasut ukioq naallugu agguataarluarsimassapput; naatsorsuineri ernialiussaq ukiumut 7%; aningaasartuutit piffissap ingerlanerani assigiiaasapput, sanaartornerup nalaani ernianut aningaasartuuteqarfiugani.

Tamakku tunngavigigaanni 1199 meterinut mittarfiit tallinissaat akilersinnaalernissaannut ilaasut naammannaviangillat ukiut uku nallertinnagit:

- Nuuk Ilulissallu: siusinnerpaamik ukiup 2005-ip kingorna
- Nuuginnaq: siusinnerpaamik ukioq 2005-ip kingorna
- Ilulissaannaat: ukiuni qulini tulluittuni pinaviangilaq.

Taamaallaat Ilulissani talliliinermit ataatsikkut Ilulissani Nuummilu talliliinerup Ilulissani mittarfiup akilersinnaalernissaanut pissutaavoq Ilulissanut/nit ilaasartut 40%-ii Nuummeersuummata Nuummukartuummataluuniit.

Kiisalu erseqqissarneqassaaq akilersinnaasumik ingerlasoqalernissaanut ilaasut naammalerfissaata siusinnerpaaffissaa isumalluartumik eqqoriagaammat, pingaartumik sanaartorneri ernialiussat ilanngunneqannginneri pissutigalugit.

Qulaani naatsorsukkat inernerit tunngavigalugit mittarfiit tallineqarnissaat nukinginnarpallaangilaq ukiuni tullerit taama sanaartortoqarnissaanik pilersaartoqartariaqarani.

Taarsiullugu mittarfiit nutaat arfineq marlu angallavigineqarneri malinnaavigittuinnarneqartariaqarput kiisalu mittarfiit ukiualunni atorineqareeripata angallannerullu pissutaa nutaaq aalaakaaleripat talliliisoqartariaqarnera isummerfigineqartariaqarluni.

3.5.2 Ujaraaralinnik mittarfiliorneq

Ujaraaralinnik mittarfiliornikkut angallannerup aalaakaassusia pitsaanerulissappat tamanik timmisartuussinissamut atatillugu mittarfinni allani atortorisaarutaasartut atortorissaarutigineqartariaqarput. Sanaartorneri aningaasartuutit ikilissutissaat aatsaat timitalerneqarsinnaassapput mittarfiit ujaraarallit qulimiguullit maanna mittarfigisaattut aalaakaassusilimmik angallavigineqarsinnaanerit akuerineqarsinnaassat, aamma aatsaat mittarfimmi sillimanissamut piumasaqaatit amigaatigineqartut nunat tamalaat piumasaqaataat atorlugit akuersissuteqarfigineqarnissaat akuerisinnaagaanni.

Ilaasut amerlassuseriumaagaannik eqqoriaaneri tulluittuni mittarfiup ujaraarallip 650 meteriusup sillimanissamut piumasaqaatinik tamakkuninnga naammassinnittup akilersinnaalernissaannut pisariaqartut misissoqqissaarneqarput.

Mittarfimmik ujaraaralimmik atortorissarutitalimmillu sanaartorneq 43 mio. kr.-it 75 mio. kr.-illu akornini akeqarpoq, ukiumullu ingerlanneranut, aserfallatsaalineranut ernialersorneranullu aningaasartuutit 3,5 mio. kr.-it missaanniittarput. Tassunga sanilliullugu qulimiguulinnut mittarfiup ingerlanneqarnera aserfallatsaalineqarneralu ukiumut 1,5 mio. kr.-inik akeqarpoq.

Qulimiguulinnut taarsiullugit timmisartuaqqat atorneqarneri kilometerimut ilaasoqarnermi ileqqaarutissat 3,06 kr.- missaanniipput S-61-p Dornier 228-212-illu kilometerimut inissamut ataatsimut aningaasartuuteqarfigineqartarnerisa assigiinngissutaannit naatsorsorlugu.

Sumiiffimmi ataatsimi qulimiguullit mittarfiannut taarsiullugu 650 meteriusumik ujaraaralimmik mittarfiliornep akisunerussutissai matussuserniarlugit mittarfimmi pineqartumi ukiumut kilometerit 1,8 mio.-it ilaasoqarluni angallavigiusariaqarput, tak. tabeli ataaniittoq naatsorsuineri tunngavigineqartut pillugit nassuiaat.

Tabel 3.10. Mittarfiit ujaraarallit akilersinnaalissappata angallavinni ilaasorineqartariaqartut.

Illoqarfik	Mitt. angisuum. qaninnerm. km	Illoqarfimmut/mit ukiumut ilaasorineqartariaqartut	1997-imi illoqarfimmut/mit ilaasorineqartut	Ilaasorineqartariaqartut ilaasorineqartartunut sanilliullugit
Nanortalik	114	15.789	4.063	25,7%
Narsaq	44	40.909	6.834	16,7%
Qeqertarsuaq	98	18.367	4.154	22,6%
Qasigiannuit	48	37.500	4.332	11,6%

Najoqqutaq: Tabel 1.5

Nassuiaat: Ilaasorineqartariaqartut naatsorsornerini makku najoqqutarineqarput:

- Sumiiffinnut pineqartunut/nit timmisartumut ilaasut tamamik siunissami mittarfimmit angisuumut qaninnermut suluusalinnut ilaasassapput
- Ilaasorineqartartut ukioq kaajallallugu assigiimmik agguataarsimapput
- Sanaartornermi aningaasartuutit 43 mio. kr.-iupput
- Naatsorsuineri ukiumut ernialiussaq 7%
- Aningaasartuutit piffissap ingerlanerani assigiiaarput, sanaartornerup nalaani ernianut aningaasartuuteqanngilaq.

Allatut oqaatigalugu, ujaraaralinnut aningaasaliineq imminut akilissappat maanna ilaasorineqartartut ilaasorineqartariaqartunut sanilliullugit 12 aamma 26 %-it akornini amerlassuseqarput.

Erseqqissarneqassaaq akilersinnaasumik ingerlasoqalernissaanut ilaasut naammalerfissaata siu-sinnerpaaffissaa isumalluartumik eqqoriagaammat. Tamanna ilaatigut pissuteqarpoq

- aningaasatigut pisussaaffiit erniornerni sanaartornerup nalaani ilanngunneqanngimmata,
- qulimiguulinnut taarsiullugit timmisartuaqqat atorneqalernerisigut ileqqaarutissat amerlanerpaaffissaannut ilineqarmata.

- sanaartornermut aningaasartuutit ikinnerpaaffissaannut ilineqarmata.

Naatsorsuinerit tunngavigalugit ujaraaralinnik mittarfiliornissamut misissueqqinnissat nukinginnarsorineqanngillat, ukiunilu qaninnerni pilersaarutit taamaattut ingerlateqqinneqartariaqaratik. Ilaasut ukiumut 8%-inik amerleriaraluarpataluuniit ukioq 2008-imi illoqarfiit sisamaasut arlaannaanniluuniit ujaraaralimmik mittarfiliornissaq akilersinnaalernaviannngilaq.

Nunagissumi qaarsunik qaartiteriffiusariaqanngitsumi mittarfiit ujaraarallit 21 mio. kr.-it missaannik nalilimmik sananeqarsinnaapput.

Matumani pineqartut tassaapput mittarfiit ujaraarallit ullumikkut qulimiguullit mittarfigisaattut angallavigneqarneri aalaakaassusillit, kiisalu nunap immikkoortuini mittarfiliarineqartunnit maanna sananeqartunit sillimanissamut akuersissuteqarfigineqarnerinit qasunganerusunik akuersissuteqarfigineqartut. Sillimanissamut piumasaqaatit sakkukinneruneri kiisalu sila pissutigalugu angallavigneqarnerisa aalaakaanginneruneri atortorissaaruteqannginnerinik, soorlu mikkiartornermut qullilersugaanginnerinik, imaluuniit sulisukinnerunerinik pissuteqarput. Taamaammallu mittarfiit taamaattut aalajangersimasumik angallavigneqalernissaannut imaaliiallaannaq akuersissuteqartoqarsinnaangilaq .

Qulimiguullit mittarfiinut taarsiullugit mittarfiit ujaraarallit atorneqarpata ernianut, ingerlanneqarnerinut aserfallatsaaliinermulu ukiumut aningaasartuutit amerlissutissaat 2,0 mio. kr.-it missaanniissapput. Aningaasartuutit taakku S-61-imut taarsiullugu timmisartuaqqamik Dornier 228-imik ilaasoqarluni 1,3 mio kilometerinik timmisartuussinikku matussuserneqarsinnaapput.

Tabel 3.11. Nunaginnerpaami ujaraaralinnik mittarfiliorneq imminut akilissappat angallavinni naleqquttuni ilaasorineqartariaqartut.

Illoqarfik	Mittarf. angisuum. qaninn. kilometerit	Illoqarfimmit/mut ukiumut ilaasorineqartariaqartut	1997 illoqarfimmut/mit angalasut	ilaasorineqartut ilaasorisariaqartut sanilliullugit
Nanortalik	114	5.627	4.063	72 %
Narsaq	44	14.580	6.834	46 %
Qeqertarsuaq	98			63 %
Qasigiannugit	48			32 %

Najoqqutaq:

Tabel 1.5

Nassuiaat: Ilaasorineqartariaqartut naatsorsornerini makku najoqqutarineqarput:

- Sumiiffinnut pineqartunut/nit timmisartumut ilaasut tamarnik siunissami mittarfimmit angisuumut qaninnermut suluusalinnut ilaasassapput
- Ilaasorineqartartut ukioq kaajallallugu assigiimmik agguataarsimapput
- Sanaartornermi aningaasartuutit 43 mio. kr.-iupput
- Naatsorsuineri ukiumut ernialiussaq 7%
- Aningaasartuutit piiffissap ingerlanerani assigiiaarput, sanaartornerup nalaani ernianut aningaasartuuteqanngilaq.

Allatut oqaatigalugu, ullumikkut ilaasorineqartartut ujaraaralinnik mittarfiliorneq imminut aki-lissappat ilaasorineqartariaqartunut sanilliullugit 32 aamma 72%-it akorniniipput.

Erseqqissarneqassaaq akilersinnaasumik ingerlasoqalernissaanut ilaasut naammalerfissaata siu-sinnerpaaffissaa isumalluartumik eqqoriagaammat. Tamanna ilaatigut pissuteqarpoq

- aningaasatigut pisussaaffiit erniornerni sanaartornerup nalaani ilanngunneqanngimmata,
- qulimiguulinnut taarsiullugit timmisartuaqqat atorineqalernerisigut ileqqaarutissat amerlanerpaaffissaannut ilineqarmata.
- sanaartornermut aningaasartuutit ikinnerpaaffissaannut ilineqarmata.

Ilaasorineqartartut ukiumut 8%-inik amerlinissaat naatsorsuutigigaanni siusinnerpaamik mittartiit ujaraaralik ukioq 2002-imi Nanortalimmi akilersinnaalissaaq, Qeqertarsuarmilu ukio 2004-imi, 2007-imi Narsami ukiunilu qulini tulliuuttuni Qasigiannguaniittoq akilersinnaalernavianngilaaq.

Ileqqaaruteqartoqarsinnaassappat S61-it angallassiivini tamani angalasut timmisartut suluusallit atorlugit angalasalertariaqarput. Soorunami tamakku anguneqarsinnaannavianngillat timmisartuussivimmi ataatsimi suli ataatsimik ujaraaralinnik mittarfiliortoqaannarpat. Taamaammat piffissat taaneqartut taassaapput siusinnerpaarpaaffissaat allat isiginiarnagit ileqqaaruteqarfiulersinnaasut. Taamaammat mittarfiit ujaraarallit qaqugukkut akilersinnaalernissaannik naatsorsukkat taaneqareersut ataatsimut isiginnikkaanni kingusinnerungaatsiartukkut pissapput.

Naatsorsukkat tamakku tunngavigigaluaraanniluuniit qulimiguullit mittarfiinut taartissanik ujaraaralinnik mittarfiliornissaq imaaliillaannaq pisariaqanngilaq.

Naatsorsukkalli pissutaallutik ukiut tulliuuttut sisamat-tallimat ingerlanerini qulimiguullit mittarfiisa ilaasoqarfiunerpaasartut eqqaanni ujaraaralinnik mittarfiliornermut aningaasartuutissanut missingersuutit sukumiinerusut pissarsiarisinnaajumallugit nuna pillugu paasissutissanik katersinissaq kaammattuutigineqartariaqarpoq.

Ukioq 2010-ip eqqaani S-61-it atorunnaarneqarnissaannut atatillugu, taamalu pisoqassappat taamanikkussaq atorunnaarneqannginnerini ujaraaralinnik mittarfiliornissamut piffissaqartoqaqqullugu silaannakkut angallannerup tamarmiusup aningaasartaanut tunngasut misissoqqissaarneqarnissaannut naliliiffigineqarnissaannullu tunngavissaqartoqaqqullugu taama misissuisoqarpoq.

Nunap immikkoortuini mittarfiit nutaat atorneqaleriarpata angallannerup ilusaa allannguuteqangaatsiartussatut naatsorsuutigineqartariaqarpoq. Angallannerup ingerlarnga malinnaavigittuinnartariaqarpoq taamaammallu mittarfiit nutaat tamarmik ukiuni marlussuni atorneqareeriarpata talliliinissamut pisariaqartitsineq misissuiffeqqissaarneqaqqittariaqarluni.

3.5.3 Qaqortumi imarpik qulaallugu timmisartunut mittarfiliorneq

Inuiaqatigiit aningaasaqarnerlu eqqarsaatigalugit Qaqortumi imarpik qulaallugu timmisartunut mittarfiliornikkut iluanaarutigineqartussat aamma eqqartorneqartarput. Kangerlussuarmi Narsarsuarmilu avammut attaveqaataasunik mittarfeqareerpoq. Taamaammat Qaqortumi avammut attaveqaataasussamik mittarfiliornissap atorsinnaassusianik misissuinermi misissorneqartariaqarpoq Narsarsuarmi mittarfik atorunnaarsillugu nutaamik avammut attaveqaataasussamik Qaqortumi mittarfiliornissamut ilaasussatigut tunngavissaqarnissaa naatsorsuutigineqarsinnaanersoq.

Qaqortumi Kujataatalu sinnerani ilaasutigut tunngavissat

Tabelimi ataataaniittumi soorlu takuneqarsinnaasoq Grønlandsfly A/S atorlugu Kujataaliartartut taqqavaneertartullu 27%-ii Københavniliartuusarput tappavanngaaneertarlutillu. Sinneri Ku-jataaliartuusarput taqqavanngaaneersutillu nunatta sinneranukartussat. Kisitsit taakku Grønlandsfly A/S-p 1997-imi ikisunik niusunillu naatsorsugaanik tunngaveqarput, aamma tak. tabel 1.5.

Tabel 3.12 Kujataanit(nut) ilaasut pillugit kisitsit. 1997

-mit/-mut	Angallaviit tamarm.	Kujataata sinneranut	København	Nunatta sinneranut
Narsarsuaq	14.678	6.058	5.477	3.128
Qaqortoq	14.995	6.222	3.703	5.056
Nanortalik	4.063	2.296	834	930
Narsaq	6.834	4.073	1.005	1.751
Katillugit	40.570	18.647	11.019	10.865

Najoqqutaq: Ikisunik niusunillu naatsorsukkat. -mit/mut angalasut 1997, Grønlandsfly A/S.

Mittarfeqarfiit naapertorlugit 1995-imi Qaqortumit aallartut 8.8.01-iupput. Kisitsit taakku 1996-imi 8.243-iupput aamma 1997-ilu 8.417-iullutik, tassa imaappoq 1995-imiit 1997-imut angalasut 384-inik ikileriarput, procentinngorlugu 4,4. Ilaasut taakku sumunnartarnersut kisitsisini saqqummiunneqartuni takuneqarsinnaanngilaq. Kisitsisini Qaqortumeersut tamarmik ilanngunneqarput, tassa soorlu Nuuliartut Nanortalliartullu. Taamaammat Qaqortumi avammut attaveqaataasumik mittarfimmik atuissanersut takuniarlugit kisitsit atorsinnaanngillat.

Taamaammat Qaqortumut/mit ilaasut tamarmiusut agguataarneri tabelimi oqaatigineqareersumi 1.5-imi takussutissaqartinneqarput.

Qaqortumi avammut attaveqaataasumik mittarfiliortoqarneratigut suluusalinnut ilaasalertussat kisiisa isigissagaanni Nanortalimmut, Narsamut Narsarsuarmullu angalasut ilanngutsinnginneqarsinnaapput taakkumi sumiiffinni taaneqartuni angalanerummata. Tabelimi tulluuttumi taamaaliortoqarpoq.

Tabel 3.13. Qaqortumi avammut attaveqaataasumik mittarfiliortoqarneratigut Qaqortumut/mit ilaasut suluusalinnut ilaasalersussat. 1997.

Mit/mut	ornikkanut/nit tamanut/nit	Narsamut/mit	Nanortalim- mut/mit	Narsarsuar- mit/mut	Qaqortumut/mit iluarsisaq
Qaqortoq	14.995	-1.827	-1.285	-2.732	9.151

Najoqqutaq: Ikisunik/niusunik naatsorsukkat. Mit/mut ilaasut 1997, Grønlandsfly A/S.

Nanortalimmeersut Narsameersullu timmisartunik suluusalinnik angalanerminni Qaqortoq akunniffigisassappassuk ilaasut Qaqortuliartut amerlassusaat iluarsisat qaavatigut ilaasunik suli ilaasoqartalissaaq. Tabelini tulluuttuni tamakku erseqqissarneqarput:

Tabel 3.14. Nanortalimmut/mit ilaasort Qaqortumi akunnittussat. 1997.

Nanortalimmut/mit katillugit	Mut/mit akunnerit 24-it in- gerlanerini	Narsarsuarmut/mit	Qaqortumut/mit	suluusalinnik angalanermi Nanortalimmut/mit
4.063	-1	-678	-1.285	2.099

Najoqqutaq: Ikisunik/niusunik naatsorsukkat. Mit/mut ilaasut 1997, Grønlandsfly A/S.

Tabel 3.15. Narsamut/mit angalasut Qaqortumi akunnittussat. 1997.

Narsamut/mit katillugit	Mut/mit akunnerit 24-it ingerlanerini	Nanortalimmut/mit	Qaqortumut/mit	suluusalinnik angalanermi Narsa- mut/mit
6.834	-84	-316	-1.827	4.607

Najoqqutaq: Ikisunik/niusunik naatsorsukkat. Mit/mut ilaasut 1997, Grønlandsfly A/S.

Qaqortuliartut Qaqortumeersullu katitat suluusalinnit ingerlanneqartut ingerlanneqartussalluuniit tabeli siulianiittoq tunngavigalugu 15.857-inut naatsorsorneqarput. 1996-imi taakku 16.160-iupput.

Narsarsuarmi mittarfiup matuneqarnera

Qaqortumi avammut attaveqaataasumik mittarfiliortoqassappat Narsarsuup atuuffia unitsinneqanngitsoortussaangilaq.

Narsarsuarmi Mittarfik ullumikkut avataaniit Kujataanut isaaviuvoq, kisalu Kujtaani takornariaqarnermut taqqavanilu angallannermut qitiulluni. 1997-imi katillugit 23.733-it Narsarsuarmiit angalapput amerlanerpaartaat aasaanerani aqusaartuullutik.

Nunap immikkoortuani tamatumani Narsarsuup silaa aalaakaanerpaavoq 85-88%-imik, taamaammallu mittarfittut allamik periarfissaarunnermi periarfissatut pingaaruteqarlualuni.

Kiisalu Narsarsuarmi Mittarfik Kujataani Mittarfeqarfiit ataatsimut suliaanut qitiuvoq. Taamaattumik mittarfimmi nunap immikkoortuani mittarfimmut pisortaq taassumalu aqutsivia, suliffeqarfiup iluani ilinniartitsivik, naqitsilluni misileraavik kiisalu Kujataani qulimiguullit mittarfiinik aqutsiveqarfik naammattuugassaapput. Tamakku saniatigut Sikunik Misissuisoqarfiup qiterisaa taqqavaniippoq Kujataani sikunik alapernaarsuiffiusartog.

Mittarfik matuneqarpat makku pissapput:

- Mittarfeqarfiit atortui tamarmik Narsarsuarmiittut matuneqassapput illutallu ingutserneqarlutik.
- Mittarfeqarfiit nunap immikkoortuani suliai annermik Qaqortumut nuunneqassapput, tulliatullu nunami timmisartoqarfinnut allanut.
- Narsarsuup nunaqarfittut inissisimajunnaassaaq.

Narsarsuup matuneqarneratigut qallunaat sakkutuuisa timmisartortartut Narsarsuarmiit Kangilinnguanik C-130-i aamma Gulfstream atorlugu sullissinerat aningaasatigut suliatigullu annertuumik eqqorneqassaaq.

Narsarsuarmi mittarfimmi unnuisarfiit atorunnaarsinneqarnerisigut Kujataani akunnittarfeqarneq ataatsikkut 50%-imik appaavigineqassaaq.

Narsarsuarmi illuutit ingutserneqarneri nuunneqarneriluuniit qanoq akeqassanersut ilisimaneqanngilaq. Atornikut nalingi amerlavallaarunnanngillat.

Mittarfeqarfiit Narsarsuarmi sulisui 100-it missaanniipput (taakkunannga 80-it missaat Narsarsuarmiuusut), kiisalu suliffeqarfiit allat sulisui ilanngukkaanni 170-it missaat Narsarsuarmiuupput. Narsarsuarmi mittarfik matuneqassappat tamakku ilaannaralanngui Qaqortumi mittarfimmi sulisunngorsinnaanerit naatsorsuutigineqarsinnaavoq. Taamaammat Narsap Kommuniata ukiumut akileraarutitigut isertitarisartakkani 11 mio. kr.-it missaat annaassavai Qaqortup kommuniannut nuunneqarsinnaasutut naatsorsuutigineqarsinnaanngitsut.

Qaqortumi avammut attaveqaataasumik mittarfiliornerup silatuuliornerunera

Ilaasut amerlassuseriligassaannik eqqoriaanerit tunngavigalugit Qaqortumi avammut attaveqaataasumik mittarfiliorneq imminut akilersinnaassappat pisariaqartut misissuiffigineqarput.

Mittarfik avammut attaveqaat illutai, atortorissaarutai ilanngullugit qanoq akeqassanersoq maannamut erseqqinngeqisumik eqqoriaaffiuvoq, naatsorsoortigineqartariaqarporli ikinnerpaamik 400 mio. kr.-iussasut (Nuummi mittarfiup 1799 meterinngorlugu tallineqarnissaanut missingersuutit). Narsarsuup matuneqarnera ikinnerpaamik 10 mio. kr.-inik akeqartussatut isumaqarfigineqarpoq. Ukiumut 7%-inik erniaqartitsilluni sanaartornermi ingutserinermilu taama erniaqartitsineq ukiumut 28,7 mio. kr.-inik aningaasartuuteqartoqassaaq.

Qaqortumi ingerlatsinermut aserfallatsaaliinermullu aningaasartuutit ukiumut 6 mio. kr.-it missaanniissapput, qulimiguulinnullu mittarfimmi Qaqortumiittumi ingerlatsinermut aserfallatsaaliinermullu aningaasartutit ukiumut 1 mio. kr.-it missaannik ileqqaaruteqarfiussallutik. Tamakku saniatigut qulimiguullit atorlugit timmisartuussinermut tapiissutigisariaqakkat ikilisinneqassapput annermik angallaviup Qaqortoq-Narsarsuup atorunnaarsinneqarnera pissutigalugu. Angallaviup taassuma ingerlaannartinneqarneranut landskarsip ukiumut 2 mio. kr.-inik tapiissutigisartakkani ileqqaarsinnaassavai. Ilaasut ataasiakkaat Qaqortup Narsarsuullu angalasariaarukkunik siumut utimullu ilaanermut akiliutitik 1.500 kr.-it ileqqaarutigisinnaassavaat.

Taagorneqareersut ataatsimut katillutik Landskarsimut ukiumut 31,7 mio. kr.-inik aningaasartuuteqaataanerussapput sutigut arlaatigut aningaasalersorneqartariaqartussat Qaqortumi avammut attaveqaataasumik mittarfiliortoqarnissaanik aalajangertoqassagaluarpat.

Nunap iluani angalasut avammulluuniit ingerlaniartut Qaqortup mittarfianik aqqusaarsisut siuliani taaneqartutut 15.857-iussasut naatsorsuutigigaanni aningaasartuutit amerlissutaat ilanngaasseriikkat ilaasumut siumut utimullu angalasumut ataatsimut 4.000 kr.-iussapput.

Narsarsuup matuneqarneratigut Qaqortumilu mittarfiliortoqarneratigut aningaasartuutininik amerlanerusunik Landskarsi akiligasseqqinneqassanngippat Landskarsi isertitaqarnerusariaqassaaq soorlu Qaqortumi tinginermut minnermullu akitsuusiinikkut.

Taamaattorli ilaasunut akitsuutit tamanna ilaasut Narsarsuakkuunnginnermikkut ileqqaarutaannit amerlanerusariaqanngillat, tassa 1.500 kr. sipportariaqanngilaat ullumikkunut naleqqiullugit ilaanermut angalasut akiliutigisartagaat

allanngortinneqassanngippata.

Ukiumut Landskarsip aningaasartuutigisartagaasa amerlissutaat taama ilaasunut akitsuusiinikkut matussuserneqassappata ikinnerpaamik siumut utimullu Qaqortumi timmisartoqarfikkoortussat 42.500-iusariaqassapput, taakku 1997-imi 15.000-iupput.

Allatut oqaatigalugu, ilaasorineqarsinnaasut pingasoriaatinngoralarneriluuniit Qaqortumi mittarfiliorneq Landskarsip aningaasartuutigisartagaani allanngortitsinnginnissamut tamatumalu peqatigisaanik ilaasut mittarfimmik atuisut ileqqaaruteqarnissaannut naammannaviannngillat.

Ilaasut ileqqaaruteqassappata, soorlu timminermi ataatsimi 250 kr.-inik, taamalu tinginermi minnermilu ataatsimi ilaasunut akitsuutit amerlanerpaamik 500 kr.-iussappata, ilaasorineqarsinnaasut 63.000-inut amerlisariaqassapput oqaatigineqareersutut ullumikkut 15.000-iusut.

Qaqortumi avammut attaveqaataasumik mittarfiliornissap eqqarsaatigineqarnerani Narsarsuup matunissaa pinngitsoorneqarsinnaanngilaq tassami mittarfiit avammut attaveqaataasut marluk imminnut 60 kilometerit missaannik ungasissuseqartut ataatsikkut ingerlannissaat silatusaarnerunaviannngimmat. Qaqortumi avammut attaveqaataasumik mittarfiliorneq silatusaarnerunissaanik isumalluartunik naatsorsuinermin naliliinermilu inerniliunneqartariaqarpoq Narsarsuarmi mittarfiup ingerlaannartinneqarnissaanut sanilliullugu Qaqortumi mittarfiliornissaq inuiaqatigiit aningaasaqarnerannit isigalugu illersorneqarsinnaanaviannngitsoq.

3.6 Umiarsuartigut ineriartorneq

Ullumikkut ilaasunik imaatigut angallassisarneq nunap immikkoortuini angallatit anginngitsut pisoqalisut atorlugit, kiisalu sinersortaatit nutaanerusut pingasut atorlugit pisarpoq. 1997-imi aamma 1998-imi nunap immikkoortuini ilaasortaatit pisoqaanersaat M/S Tûgdlik aamma M/S Tâterâk atorunnaarsinneqariartorput.

KNI-mi ingerlatseqatigiiffiit umiarsuaateqarfianni aserfallatsaaliineq nutaanillu pissarsisarneq ataatsimut isigalugu kinguaattoorput, tamatumalu kingunerisaanik umiarsuaateqarfiup (Arctic Umiaq Line A/S) aningaasanik isaatitsisutiminik nutartereqqinnissaat taarsersuinissaalku pisariaqarluinnalerpoq, pingaartumik nunap immikkoortuini angallataasartut ilaat taama pineqartariaqaleqaat.

Tamakku saniatigut sinersortaatit pingasuusut katillutik ukiumut qaammatit

angallavigisartagaat ikilisinnerisigut ilaasoqarsinnaassusiisa atorluarneqarnerulernissaat eqqarsaatigineqarpoq taamalu siunissami sinersortaat ataaseq atorunnaarsinneqartussanngorlugu sinnerilu tallineqartillugit il.il. tamalu ullumikkumut sanilliullugu ilaasorisinnaasaat amerlillugit.

Tabel 3.16. Arctic Umiaq Line A/S-ip umiarsuaatai.

Angallat	Usitussu- sia m ³	Ilaasut	Sukkassu- sia knob	inuttai	Nammi- neq oqim. ton	Sanane- qarfia	Qaamma- tit angalla- viit
Tâterâk ¹	24	75	8,0	9	180	1964	9
Aviaq Ittuk Aleqa Ittuk	0	27	9,5	3	65	1983	12
Sarfaq Ittuk Saqqit Ittuk Sarpik Ittuk	0	150	13,4	17	798	1992	12

Najoqqutaq: KNI Rederi A/S.

1) 10. december 1998 atuutilersumik tunineqarpoq.

Nunap immikkoortuini imaatigut angallannermi ilaasussaqaarfiunerpaat atorineqarnerpaaffiillu tassaapput Kujataa Qeqertarsuullu Tunua, soorunamilu taakku annerpaanik nunap immikkoortuini angallateqarfiupput, tassa taaneqareersut M/S Tudglik aamma M/S Tâterâk taakkunani atorineqarput. Taakku atorunnaarsinneqarnerisa kingunerisaanik angallassinermi namminersortut pigisaat ilanngutsinneqarnerisigut umiarsuit allat pissarsiariniarneqarput, tamannalu 1999-imi atorineqalernissaat siunertaralugu nutaanik pisinikkut pereerpoq.

Ilaasunik angallassineq pissarsiaqaataalluaqqullugu angallatit agguaqatigiissillugu sukkanerungaatsialertariaqarput, kiisalu atortorissaarutit ilaasut atugassaat ullumikkut atorineqartunut sanilliullugit nutarterneqartariaqarlutik. Angallatillu soorunami sillimanissamut piumasaqaatinik naammassinnissapput angallatinut issittumi angalasussanut piumasaqaatigineqartunik, tamanna pissutaalluni umiarsuarnik nutaanik pissarsineq akisujattussatut naatsorsuutigineqarpoq.

Tabel 3.17. Nunap immikkoortuini ilaasortaatissatut eqqarsaatigineqartut pillugit paasissutissat

Angallat	
Inissat	60
Sukkassusia (knob)	15,5
Pisiarinerani aki (mio. kr.)	14
Inuttat	2
Takissusia (meter)	23,5
Oqimaassusia (brt.)	89
Itsineria (meter)	3,30

3.7 Timmisartut umiarsuillu ataatsimut aqqissuunneqarnissaannut periarfissat

Silaannakkut angallanneq nunap iluani ilaasorineqartartut nunamilu siammarsimassusia tunngavigalugit atorneqarnerpaalereerpoq. Taamaattorli nunap iluani angallannermi umiarsuit ilapittuutaasupilorujussuupput. Tassa ilaasut ukiumut 100.000 missaasa angallanneqarnerini 40%-it missaat umiarsuarnik angalasarpur.

Nunap immikkoortuini nunaqarfinnut ilaasunik angallassinermi suliat ima agguataarneqarpur sikuunginnerani umiarsuit angallassisuusarlutik, sikullu pissutigalugit umiartorneq ajornartillugu qulimiguullit atorlugit angallassisoqartarluni.

Nunap immikkoortuisa akornini timmisartut atorlugit ilaasunik angallassineq mittarfiit avammur attaveqaataasut Kangerlussuarmiittut Narsuarsuarmiittullu aallaavigalugit aqqissuunneqarpoq illoqarfiillu akornini attaveqarneq ineriartortinneqarsimanngeqaluni, timmisartunullu ilaasartut amerlanersaat Kalaallit Nunaata avataaliartuusarlutik avataaneersuusarlutillu.

Taamaammat umiarsuartigut timmisartutigullu angallassinermi suliassat agguataarnerisut nunap immikkoortuisa akornini umiarsuit Kitaani illoqarfiit akornini attaveqaataappur.

Mittarfiit suluusalinnut naatsorsuusat Nuup avannaani illoqarfinni annerni 1998-imi 1999-imi atornegaleriarpata timmisartuussinikkut illoqarfiit akornini attaveqarneq qularnaarneqassaaq.

Nuup avannaani angallavinni ilaasorineqartartut ikiliartornerat ilutigalugu umiarsuit timmisartullu akornini suliassat agguataarnerisa allannguuteqarnissaat naatsorsuutigineqarpoq. Umiarsuit timmisartullu atorlugit angallassinerni ilaasoqartassutsip ukiumut assigninngeqisumik agguataarsimaneri, tassa ilaasut amerlanersaat angallattoqarfiunerpaanerani angallanneqartarneri pissutaallutik nunap immikkoortuisa akornini umiarsuartigut angallassisinnaassuseq ukiut marluk-pingasut ingerlanerini naleqqussarneqartariaqassaaq. Tamakku saniatigut umiarsuit atorlugit illoqarfinnut qulimiguulinnut mittarfeqarfiusunut qulimiguulinnut ilaajartortunik angallassisarneq nukittorsarneqartariaqarpoq, taamaaliornermimi umiarsuit atorlugit angallassineq akilersinnaanerummat angalanerlu sivisuallaannigmmat. Angallavissanik pilersaarutit ataqatigiissaarnerisigut tamanna pisinnaassaaq.

3.8 Inerniliussaq

Nuummi 1199 meteriusumik nalinginnaasumik mittarfiliortoqartariaqanngilaq Ilulissanilu 1199 meteriusumik minnikitsunut mittarfiliortoqartariaqarani. Tassa angallavigineqarnissaat imaluuniit ilaasorineqartartut ilaasorineqarsinnaasullu misissuiffigeqqissaarneqarneri eqqarsaatigalugit taamaaliortoqartariaqanngilaq.

Timmisartut DHC-7-init annerusut mittarfinni taamaattuni atorneqarsinnaapput, taamaattorli angalanermi pissutsit killilersimatitsineri pissutigalugit ullumikkut DHC-7-inut ilaasartunit amerlanerusunik angallassisinnaanaviannngillat. Angallassisuunerusartup Grønlandsfly A/S-p tim-misartuutai DHC-7-it aatsaat ukiut 10-15-it qaangiuppata taarserneqartussaapput.

Qaqortumi avammut attaveqaataasumik mittarfiliorneq tamatumalu peqatigisaanik Narsarsuup matuneqarnera inuiaqatigiit aningaasaqarnerat eqqarsaatigalugu akilersinnaanngilluinnarpoq kii-salu Landskarsi ilaasullu aningaasartuuteqarnerulersinnagit pisinnaanaviarunarani. Kujataani ilaasorineqarsinnaasut ikippallaarput, kiisalu ukiuni tulliuuttuni qulini ilaasorineqartartut amerlerujussuaraluarnaruuniit aningaasaliinissap kaammattuutigineqarnissaanut pissutaanaviannngillat.

Naalakkersuisut takornariaqarneq pillugu ingerlatsinikkut anguniagaatttu takornariat amerlerujussuaraluarpataluuniit, tassa ukiuni tulliuuttuni tallimani-arfinilinni 17%-imik, timmisartunik attartukkanik timmisartuussisarnissalernissaq siunertaralugu mittarfiliornissaq pisariaqalernaviannngilaq. Mittarfiit pioreersut ullumikkut ilaasorineqartartunit amerlanerujussuarnik ilaasoqarnermut atorneqarsinnaapput.

Mittarfiit 799 meteriusut siulliit sananeqarneri ilutigalugit mittarfiit 1199 meteriusut ataasiakkaarlugit sananeqarnissaat kisiat isiginiarlugu akikinnerusussatut naatsorsuutigineqaraluarpataluuniit nunap immikkoortuini mittarfiit sananeqartut tallineqarnissaat kaammattuutigineqanngilaq tassami ullumikkut angallattut eqqarsaatigalugit ilaasorineqartartut ilaasorineqarsinnaalerumaartullu aningaasaqarneq eqqarsaatigalugu ukiuni tullerni qulini naammalernaviannngimmata.

Tamatukkulu saniatigut nunap immikkoortuini mittarfiit tallineqarneri ataatsimut Landskarsimut aningaasartuutaasorujussuussapput, tassa piffissap sivilisunngitsup ingerlanerani 540 mio.-iniit 810 mio. kr.-it tikillugit, malugalugu tassani naatsorsuutigineqarmata talliliinermi agguaqatigiissillugu akit appasissut atorneqarnissaat.

Taamaattorli nunap immikkoortuini mittarfiit atorneqalereernerini angallannerup ineriartornera malinnaavigittuinnarneqartariaqarpoq misissoqqissaarneqartuartariaqarlunilu mittarfiliortiterne-rup ukioq 2003-imi naammassereernerani, kiisalu angallanneq nutaaq pileriarpap aalaakaaleriarpallu pissutsit isummerfigeqqinneqarsinnaaqqullugit.

S61-it atorunnaarsinneqariartuleriinngillat. Qulimiguullit 9-12-inik ilaasoqarsinnaasut pisiarineri akisuujupput, kiisalu S61-lit avataani atorneqartarmat kingoraartissaat sanaartorneqartuarallassapput. Atortorissaarutit ingerlatsinermullu aningaasartuutit tunngavigalugit S61-it atorunnaarsinneqariartulernissaat ukiut quliniit 15-inut qaangiutsinnagit pisariaqalernavianngilaq.

Ukiut taakku ukiunik tallimanik sioqqullugit, tassa siusinnerpaamik ukiut tallimat qaangiuppata, qulimiguullit taartissaat assigiinngitsut misissoqqissaarneqarnissaannut tunngavissaqalissaaq tamannalu pisariaqalissalluni. S-61-it qulimiguulinnik allanik taarserneqassappat, imaluuniit ujaraaralinnik mittarfiliortoqassava qulimiguullillu timmisartuaqqanik taarserneqassappat?

Ullumikkut ukiunilu qulini tulliuuttuni - ilaasartussat amerliartorneri isumalluartumik eqqoriarneqaraluarpataluuniit - S-61-it atorneqarnerinut sanilliullugu timmisartuaqqanik timmisartuussinerup ileqqaarutaalernissaanut ilaasorineqarsinnaasussat naammalernavianngillat sanaartornermi aningaasartuutit erniaannut aningaasartuutit ilanngullugit eqqarsaatigigaanni.

Umiarsuartigut angallannermi sinersorneq pisariaqannginnerulissaaq illoqarfiillu qanigisaanni angallanneq annertusineqartariaqarluni.

Sinersornermi umiarsuit atorneqartut maanna pingasuusut marlunnut ikilineqartariaqarput tallineqartariaqarlutilli ilaasoqarnerusinnaanngorlugit nutarterlugillu, pingaatumik unnuinermut atortut il.il. eqqarsaatigalugit.

Nunap immikkoortuini angallannermi, annermik Kujataani Qeqertarsuullu tunuani angallatit suk-kanerusut atorneqalertariaqarput angallanneq annertuseqqullugu, aamma timmisartunut ilaajartortut taakkunaneersullu pilertortumik angallanneqarsinnaaqqullugit. Maanna atorneqalersoq Arctic Umiaq Line A/S-ip angallassisartunik namminersortunik peqataatitaqalernera siuarsarneqartariaqarpoq ingerlatsinikkut aningaasaqarneq kiisalu namminersortunngorsaaneq eqqarsaatigalugit.

Ataatsimut isigalugu pingaaruteqarpoq atortut ilaasut atugassaat ullutsinnut naleqquttuunissaat, tassa angallatit amerlanerusut nutarterneqartariaqarput.

Ullumikkut angallasseriaatsimi Kalaallit Nunaaliartut tassanngaaneersullu annermik Kangerlussuaq Narsarsuarlu aqputigalugit angalasarput, nunallu iluani timmisartutigit angallanneq aamma taakku aqputigalugit pisarpoq, akerlianilli illoqarfiit akornini angallattut umiarsuit atornerusarlugit.

Ilaasunik angallassineq, pingaartumik umiarsuit atorlugit, annermik aasaanerani pisarpoq. Takornariaqarnerulerneratigit taama assigiinngissitaartigisumik atuisoqarnera malunnarnerulerumaarpoq. Kiisalu siunissami ilaasartussat ilarpaalui timmisartut atorlugit angallanneqartalerumaarput mittarfiit nutaat atorneqaleriapata. Aasaanerani qaammataalunnguani atuneq eqqarsaatiginerullugu umiarsuartigit angallassisinnaassutsip annertutittuaannarnissaa Landskarsimut akisuupilorujussuuvoq.

Tamannalu aamma pissutigalugu ukiut marluk-pingasut ingerlanerini nunap immikkoortuisa akornini umiarsuartigit angallassisinnaassuseq naleqqussarneqartariaqarpoq.

Ullumikkut pissutsit tunngavigalugit angallassinerni atorneqartuni ataatsimut aaqquissuussinnaassuseq tamakkiinngilluinnartumik atorneqarpoq.

Pingaartumik Arctic Umiaq Line A/S-ip Grønlandsfly A/S-illu sulii ataqatigiissaarinerunissaat pisariaqarpoq periarfissaqarlunilu. Angallavissanik pilersaarutitigit ataqatigiissaareqatigiilluarnikkut illoqarfiit qanigisaanni angallannermi umiarsuit pilerinartutut akikitsutullu atorneqarnerulersinnaapput - aamma angalasunut umiartutsiareerlutik utaqquvallaaratillu qulimiguulimmik/ timmisartumik illoqarfimmit anginerusumit angalarusuttunut.

Taama suleqatigiinnerinnakkut annertusiliinissamut periarfissaqalissaaq, kiisalu nutaanik mittqarfiliornissaaq pisariaqarnaviarani.

IMMIKKOORTOQ IV

ANGALLANNERUP AAQQISSUUNNEQARNERA

4.1 Atortunik nutaanik pisariaqartitsineq

Umiarsuartigut timmisartutigulluuniit angallanerunersoq apeqqutaalluni, aamma nunap immikkoortuiniunersoq illoqarfiilluuniit qanigisaani atorutnik nutaanerusunik, annerusunik, pissarsiaqarnannerusunik nutaaliaasunillu pisariaqartitsinerunersoq apeqqutaalluni angallannermi tamarmiusumi atortunik pissarsiaqarneq allanngorarpog.

Timmisartutigut angallannermi ukiut tulluuttut qulit-15-it akornini qaangiuppata atortunik pissarsisoqartariaqarpoq. Maanna atortuutigineqartut piuffissaasa sinnerat- annermik DHC-7-it aamma S-61-it - taama siviutigisussaavoq, kiisalu atortut tamakku nutartertarneri aserfallatsaalinerilu akisujattaraluartut siunissami ungasinnerusumi atortut tamakku nutaanerusunik nutaaliaanerusunillu taarsernissaat aningaasat eqqarsaatigalugit silatusaarnerussaaq.

Soorlu nassuiarneqareersoq ullumikut atortut Kalaallit Nunaanni siunissami timmisartuussinermi atorneqarsinnaalerumaartut pioreerput. Taamaattorli paasineqartariaqarpoq ullumikkut atortorineqartunut sanilliullugit atortut taamaattut atornerisigut akunnernut timmiffiusunut aningaasartuutikinnerunikkut aningaasatigut iluanaarutaasussat naleqquttunik mittarfiliortiternermi aningaasartuutaasussanut matussusiissutaasinnaangilluinnarmata, kiisalu aamma ullumikkut DHC-7-it, mittarfiit 799 meteriusut kiisalu S-61-it ilaasorisartagaat, aamma kujataani avannaanilu angallaviit takisuut ataatsimut atorneqarnerisigut ilaasoqarsinnaassutsip atorluarneqannginnerulernissaa aamma pissutaallutik aningaasartuutikillissutissat matussusiissutaasinnaangimmata.

Umiarsuartigut angallannermi nunap immikkoortuini angallatit nutaat pisariaqartinneqarluinnarput, pingaartumik ilaasunik angallassinermi. Umiartornermi angallatit minnerusut sukkanerusullu atorneqalerpata, sullissineq, ilaasoqarsinnaassutsip atorneqarnera kiisalu eqaassuseq pitsannguallatsinneqarsinnaaqqaat. Angallatit taamaattut amerlanertigut issittumi angalasinnaangorlugit ilusilersorneqartariaqarput, tamakkulu pissarsiariuminaatsuupput taamaammallu taamaattut ilusissaat 1999-imi atorneqalernissaat siunertaralugu misissorneqarput misilittarneqarlutillu.

Sinersortaatit nutaajukannerput aserfallatsaalilluagaallutillu, taamaammallu ukiuni tulluuttuni qulini-15-imi tamakku aningaasaliiffigeqqinnissaat pisariaqarani. Taamaattorli umiarsuit pigineqartut allanngortinneqarnissaat eqqarsaatigineqarsinnaavoq taamalu pitsaanerusumik akilersinnaanerusumillu angallavinnik pilersaarutini atuuttuni

atorneqarsinnaaqqullugit.

Nunap immikkoortuini usinik assartuinnermi nutarterinissat immaqalu nutaanik pisinissat pisariaqarlunnalerput, taamaattorli annikinnerusumik. Tamatumani umiarsuaatigineqartut taartissaqarsinnaapput, taamaattorli najukkani nunallu iluani usinik assartuineq nutarterneqarsinnaaqqullugu pissarsiaqarnarnerusumillu ingerlaleqqullugu siunissami umiarsuit qanoq ittut atorneqalerumaarnerat misissuiffigineqamisaa lereerpoq.

Nunatta avataanut usinik assartuinnermi angallatigineqartut nutaajupput ullutsinnullu naleqqullutik, taamaallua tamatumani amerlasuunik aningaasaleeqqittoqarnissaa nik pilersaaruteqartoqaranilu pisariaqartitsisoqanngilaq.

4.2 Nutaanik sanaartornissamik pisariaqartitsineq

Minnikitsunut mittarfiit 799 meteriusut sanaartorneqarnissaasa toqqarneqarsimaneri, avataaniit marlunnik isaaveqarnera - Kangerlussuarmi Narsarsuarmilu avataaneersunut mittarfiit - kiisalu angallasseriaatsit immikkut atorfartoqatigiittut pinngitsoorneqarsinnaannginnerisa kingunerisaanik assortorneqarsinnaanngitsumik angallannikkut ineriartortitsinissaq killeqarpoq.

Taamaattorli inerniliunneqartariaqarpoq pingaartumik timmisartutigit angallannermi timmisartut annerusumit ingerlanneqarnerilu akilersinnaanerusut nunamik sullissisussanngorlugit attaveqarnermut pilersuinnermullu atortut annertusarneqarnissarneqarnerisigut iluanaarutissat pilersuinnermut attaveqarnermullu atortut pioreersut annertusarneqarnissaannut pitsanngorsarneqarnissaannullu, kiisalu siunissami aserfallatsaalineqarnissaannut aningaasartuutinit qaangerneqarlunnar-tussaammata. Mittarfiit piusut allineqarneri imaaluuniit amerlanerusuniuk mittarfiliorneq angallassinermut tamarmiusumut sullissinikut aningaasaqarnikkulluuniit pitsannguallaataanaviannngilaq.

Minnikitsunut mittarfiit 1199 meteriusut angallavigineqarsinnaanerini sillimanissamut ima killeqartigipput nutaanik atortoqaleraluaraanniluuniit iluaqutissarsiviunaviannngillat tassami angallassisinnaassuseq tamakkerlugu atorneqarsinnaanaviannngimmat ullumikkut mittarfiit atortullu ataatsimoorsillugit atorneqarnerinit annerusumik.

Aamma taamaattoqassaaq qulimiguullit mittarfiinut taarsiullugit ujaraaralinnik mittarfiliortoqarpat 650 meteriusunik taamalu timmisartuaqqat tamatumani atorneqalerpat. Mittarfinni taamaattuni angallannermi pissutsit kiisalu timmisartut qanoq issusaat pissutigalugit angallassisinnaassuseq naammattoq

pissarsiarineqarsinnaanaviangilaq, kiisalu maanna atorneqartunit akilersinnaanerusumik ingerlatsisoqarsinnaanaviarnani. Sanaartornermi aningaasartuutaasut aamma matussu-serneqarsinnaanaviangillat. Kiisalu tamanik timmisartuussinermi malittarisassat timmisartuussinissatut takorloorneqartuni naammassiuminaattussaapput.

Nunatsinnut avataaniit isaaviit amerlineqarnissaannik apeqqummut tunngatillugu aamma paasineqartariaqarpoq taamaattumik pilersitsinermi aningaasartuutaasut, nutaaliernerit pioreersunillu taarsiinerit pineqaraluarpata, timmisartuussinerup akilersinnaalernerulerneratigut matussuserneqarsinnaanngilluinnarmata. Ilaasorineqarsinnaasut amerlassusaat killeqarpallaarpoq, kiisalu isumalluartumik ilaasorineqarsinnaasut amerliartornissaannik eqqoriaasoqaraluarpalluunit taama sanaartornermut aningaasaliinissamut sulikilleqarpallaassapput.

4.3 Ataatsimut aqqissuussinissamik pisariaqartitsineq

Angallassinerit ataatsimut ataqatigiissaarneqarnissaat angallasseriaatsini piusuni pisariaqartinneqartupiluussuuvog taamalu angallasseriaatsit, umiarsuartigut timmisartutigullu, unammilleqatigiigatik imminnut ikorfartoqatigeeqqullugit.

Silaannakkut angallanneq nunap iluani angallannannerni atorneqarnerpaavoq, tassa ilaasorineqartartut, nunami siammarsimassusia ukiullu ingerlanerini atorneqartarneri tunngavigalugit.

Umiarsuartigut angallanneq ullumikkut silaannakkut angallannermut ilapittuutaalluarpoq, ukiulli ilaani siammarsimanera killeqartarluni. Umiarsuartigut angallannerup nukitoqqutigilluinnarpaa nunap immikkoortuini angallannernik ataqatigiisitsisarami.

Angallasseriaatsinut tamanut pisortat tapiissuteqartarneri nuna tamakkerlugu angallassisinnaanermut pingaaruteqarluinnarput, kiisalu angallannikkut aqqiinerit ataatsimut isigininnermit aallaaveqarnissaannut Namminersornerullutik Oqartussat qularnaveeqqutaapput. Aqutsinermi sakkutigineqartut taamaallaat sullissinissamik isumaqatigiissutiniipput angallassinerit aalajangersimasut pillugit qanoq annertutiginissaannik, ilaasoqqortussusissamik angalanerillu akulikissusissaannik angallassisunut ataasiakkaanut isumaqatigiissutigineqartartutigut.

Ullumikkut angallassisartut pilersaarusiorneq, ingerlatsineq tuniniaanerniluuniit pillugit aqqissuussamik suleqatigiinneq ajorput. Suleqatigiittoqartarpoq, kisiannili suleqatigiinnerup annertussusia pissarsiaqaataasassusialu angalatitseqatigiiffiit suleqatigiinnermut taamaattumut ataasiakkaat kissaataannit pisariaqartitaannillu

aalajangerneqartarput, aamma pisortat angallannerup pilersaarusiorneqarneranut sulisoqarneranullu nukissatik killeqartut atorlugit ataqatigiissaarisinnaanerannit kiisalu angallassinertit ataatsimut isiginninnermit aallaaveqartut ingerlannisssaannik angallassisunut sunniisinnaaneranannit aamma aalajangerneqartarput.

Angallassassat killeqarput, kiisalu angallassisut pisortallu suleqatigiinnerat qanorluuniit ikkaluarpat pisortat aningaasaatigisaat atorlugit naammaginartumik angallassisinnaanissamut pingaarnerpaaq - immaqalu kisiartaasoq - tassaavoq umiarsuartigut timmisartutigullu angallannerup ataqatigiissaarneqarsinnaanera kiisalu ilaasoqarsinnaassutsip atorluarneqarnerpaanera. Taamaattoqassappat makku pillugit aqutsinikkut aalajangiisarnikkullu ataatsimik aalajangiisarfeqartariaqassaaq:

- Anguniakkat anguniarnerini periusissanik pilersaarusiorneq
- Atortut pillugit pilersaarusiorneq
- Angallanneq pillugu pilersaarusiorneq
- Akit pillugit ingerlatsineq
- Aningaasanik aqutsineq

Kiisalu naalackersuinikkut niuernikkullu assigiinngissutsinik ersersitsisumik suliassat akisussaaffiillu ersarissumik akuerineqartumillu agguataarnerisigut inuiaqatigiit ingerlatsisullu suleqatigisaannut sinniisut suleqatigiiffianni suleqatigiinnissaq pingaaruteqarlunnarpoq.

4.4 Suliariumannittussarsiuussisarneq ingerlatassanngortitsineq

namminersortunullu

Atortorissaarutitigut aningaasatigullu piumasaqaatit naammassisimagaanni ullumikkut killilersugaagani angallassisunngortoqarsinnaavoq kiisalu angallassineq tamanna tamat soqutigisaannik naammassinniffiusinnaasutut pisortanit isumaqarfigineqarpat. Pissutsit taamaattut ullumikkut pisortat ingerlatseqatigiiffiutaasa suliffeqarfittut ilusaasa ineriartornerit aamma ikorfartorneqarput, tassa ullumikkut ikittuinnaat taamaanngitsut eqqaasannigikkaanni suliffeqarfiit taakku inatsisitigut aningaasaqarnermikkullu namminersorlutik ingerlasuupput aktiaateqarluni ingerlatseqatigiiffiullutik namminneq suliaqarfimminni pingaarnermi pitsaasumik iluanaaruteqarlutillu ingerlanissaminnik anguniagaqartut.

Taamaammat unammilleqatigiinnerup unammilleqatigiilernissamut allassimasunik aporfissaaruppoq, kiisalu pisortanit nalunaarutigineqarpoq angallassisartut unammilleqatigiilernissaat kajungernartutut isigineqartoq. Taamaammallu nunap

immikkkoortuini umiarsuartigut angallannermi illoqarfiillu qanigisaanni
timmisartuussinermi namminersortut peqataatilerneqarnerisigut tamatumunnga
alloriartoqarpoq.

Taamaattorli killeqanngitsumik unammilleqatigiinnissamut allassimanngitsunik suli
aporfissaqarpoq, tassami ullumikkut akinik aalajangiisarneq tapiisarnerlu ullumikkut
angallasseriaatsimut ataasiinarmik arlaqanngitsunnguanilluuniit pisortat
pilersaarusiormut angallassinermullu suleqatissaqarfigisaannut naleqqussagaammat.
Suliffeqarfinnik angallassinermik suliaqartunik taakkulu suliaannik pilersitsinermi
namminersortut pisortallu aningaasaliisarneri imminnut ataqatigiilluinnarput.
Angallannerup ingerlanneqarnerani pisortat aningaasaliisuunerpaasartut allanik
taartissaqartinneqanngillat nuna tamakkerlugu angallassisoqarnissaa
qularnaarneqassappat.

Taamatuttaaq aqutsinermit atorfinitsitsisarnermullu tunngassuteqartut suliffeqarfinni
angallassisuni arlalinni pisortat naalagaaffiillu ingerlaasitoqaannik aallaaveqarput,
taamaammallu suliffeqarfiit taakku neqerooruteqartut assigiimmik periarfissaqarlutik
unammilleqatigiinnissaani peqataasinnaanaviarnatik tamakkiisumik
unammilleqatigiittoqartalissagaluarpas.

Aammataaq angallassisartut annerpaat pingaaruteqarnerpaallu namminneerlutik
inuiaqatigiit pisariaqartitaannik isumaginninnissaat pisortat erseqqissumik
naatsorsuutigineqartarpoq apeqqutaatinnagu tamanna suliffeqarfinnut siulersuisut
aalajangerneqarfigit, aktiaateqarluni ingerlatseqatigiiffiit pillugit inatsisini il.il.
piumasaqaataasunut tamanna naapertuuttuaannarnersoq, imaluuniit
isumaqatigiissutitigut imaluuniit aningaasaliinikkut isumaqatigiissutigineqarsimasut
saniatigut pisortat taama piumasaqarnissaminnut tunngavissaqarnerat apeqqutaatinnagu.

Tassalku pissusiviusuni killilimmik unammilleqatigiinnissamut periarfissaqarpoq. Pisortat
oqartussaasut angallassinernup qanoq ittuunissaanik aalajangiisarput, angallassinermullu
taamaattumut angallassisussanik neqerooruteqaqqusisarlutik. Taamaaliornikkut
angallassinernup annertussusissaanut, angallassinernillu taamaattut sapinngisamik
inuiaqatigiit eqqarsaatigalugit aningaasaqarnikkut sulisoqarnikkullu pitsaenrpaamik
ingerlanneqarnissaannut pisortat qularnaveeqqutaasarput. Angallassinernit
neqeroorutigineqaqqullugit pisortat akiliutigisassaat atorlugit unammilleqatigiittoqarnissaa
angallassisartut marluk amerlanerusulluuniit qularnaassavaat. Taama killilimmik
unammilleqatigiinneq tamanik angallassinernup ilusilersorneqarneranut pitsaanerpaasutut
paasinarsisimavoq, ataatsimullu isigalugu pissarsiaqarnerusumik ingerlanermik
nukissanillu eqqumaffiginninnerunermik, angallassinernup isumannaassusianik kiisalu
ataatsimoortitsinissamik, aamma angallannerit amerlasuut isumagineqarnissaannik
kinguneqartarluni. Kiisalu taama ingerlatsineq angallassisartut nakkaattoornerinit

akiliisinnaajunnaarnerinillu sunnertiannginneruvoq.

Unammilleqatigiinnerup killeqartup taamaattup pitsanngorsarneqarneratigut angallannermut tunngasuni angallassisunilu pissusiliunneqareersut nangingneqartarput kiisalu suliassat ersarinneruleqqullugit pisanngorsarneqartarlutik, aamma inuussutissarsiutip nutaap ineriartortinneqarnissaa siunertarlugu namminersortut angallasseqataanissaminnut piumassuseqarnerulersarput.

4.5 Angallannermik aqutsisoqarfik

Angallannermik aaqqiinerit pilersaarusiorneqarnerini piviusunngortinneqarnerinilu iluatsitsinermut uuttuutaasussat oqimaanerpaatinneqassanersut angallannermik aqutsisoqarfimmik toqqaanermi pingaaruteqarluinnarput.

Angallannerit pisortanit aalajangersaavigineqartartortaat pillugit Namminersornerullutik Oqartussat anguniagaat makkuupput;

- sumiluuniit najugaqaraluaaraanni naammaginartumik angallanneqarneq
- atuisup naammaginartumik akiliuteqartarnissaa
- angallassisinnaassutsip atorineqarnerata annertusineqarnissaa
- ataatsimut aaqqissuusinikkut iluaqutissat annertuut
- ataatsimut aningaasartuutit ikinnerusut
- tapiisarneq ersarisoq
- ataqatigiissaarilluarneq

Oqaatigineqareersutut angallanneq assigiinngitsunit imminnut attuumassuteqanngitsunit soqutigineqarpoq, kiisalu unammilleqatigiinneq killilik iluatsissappat angallannerup aaqqissuunneqarnera pillugu suleqatigiinnerup ingerlaannartinneqarnissaanut pisortat piumassuseqarnerat, kiisalu angallannerit piviusunngortinneqarnerata malitseqartinneqarnissaannut piginnaatitaanerata piginnaaneqarnerallu apeqqutaavoq. Aamma pingaaruteqarpoq suleqatigiinnermi pisortat angallassisullu suliassaasa killilernerqartarnissaata eqqumaffigineqarnissaa. Kiisalu aamma pingaaruteqarpoq pisortat pilersaarusiorsinnaassusiat tamatumalu tulleriiaarneqarnerani naalakkersuinikkut peqataanissaminnut kajumissuseqarnissaat minnerpaamik angallassisup piginnaaneranut naapertuunissaa.

Killilimmik taama unammilleqatigiisitsinermi pisortat aqutsinermut pilersaarusiornermullu sakkusaattut kaammattuutigineqartoq tassaavoq isumaqatigiissutit atorlugit aqutsineq. Isumaqatigiissutitigut angallassinermut atortut, sullissinerup annertussusia, sullissinerup

pitsaanerulersinneqarnissaanut kajumissaatit kiisalu
niuerfissat/akuersissuteqarfigineqarnermi pissutsit aalajangiunneqartassapput. Pisortat
eqaatsuunissaat, kiisalu angallassisussap pitsannguaallaatissanik
siunnersuuteqarnissaminut periarfissaqarnissaa isumaqatigiissusiornermi
pingaaruteqarput.

Aamma paasinarsisimavoq tamatumunnga periarfissaqassappat angallassinerni
aningaasartuutit eqqumaffigineqarnissaat/unammilleqatigiittoqarnissaa qularnaarniarlugu
pisortat akuersissuteqareernerisigut sulianik aalajangersimasunik
suliariumannittussarsiuussisoqartariaqartoq. Kiisalu angallassinissamik qanoq
pisariaqartitsitigisoqarnera, atuisut naammagisimaarinninneri assigisaallu pillugit
paasissutissat pisortanit ingerlanneqarnissaat pingaaruteqarpoq taamaaliornikkut
angallassisuusimasut angallassisunngortullu isumaqatigiissutissat
neqeroortugeqqinneqarnerini assigiimmik pineqaqqullugit.

Kiisalu angalanissamik pilersaarutit ilusissaat aammalu akit qaffasissusissaat, kiisalu
angallasseriaatsit assigiinngitsut ataqatigiissinneqarnissaat pisortanit
aalajangerneqartassapput. Naalakkersuinikkut anguniakkat, soorlu akikillisaasarnert,
suliassaqartitsiniarnerit il.il. suliariumannittussarsiuussinermi erseqqissarneqariissapput.
Isumaqatigiissutit atuuffissaasa sivilissusissaat eqqarsaatigalugit pingaaruteqarpoq
atortunut assigisaanullu isumatuumik aningaasaliinissamut isumaqatigiissutip
atuuffissaata peiarfissiinissaa. Isumaqatigiissusiornermi kiisalku anguniakkat
pitsaassutsimillu piumasaqaatit malitseqartinneqarnerini angusat naapertorlugit
isumaqatigiissuteqarfigineqartoq pitsaasutut nalilernerqarpat isumaqatigiissutit
minnerpaamik atuuffimmi ataatsimi ingerlaanartinneqarnissaat kaammattuuti-
gineqarsinnaapput.

Piumasaqaatit tamakku naammassineqassappata aaqqissuussivik aqutsivillu
pisariaqartinneqassaaq tamanik angallassinernup aqutsisunit piviusunngortinneqarnerani
akisussaaffinnik katersisussamik. Tassani pilersinneqassapput:

- angallassineq qanorluuniit ittuugaluarpas angallassinernup naammaginartuunissaanut
tunnga-vissaq
- angallavissanik pilersaarutit ataqatigiissilluarneqarnerunerisigut
angallassinnaassutsip atorluarneqarnerunera
- aningaasartuutinik aqutsilluarneq

Aaqqissuussivik angallavinnik pilersaarusiornermut, atortunik qanoq atorineqarnissaannik
aaqqissuussinermut assigisaanillu suliaqarnissaminut piginnaaneqartariaqassaaq
angallannermi angallasseqataasussatut kissaatigineqartut piginnaanerisut

piginnaaneqarsinnaassagunik.

Tamanna maanna pisorta qarfitsigut aqutsinermi angujuminaassaaq, taamaammallu suliasst ta-makku pisortanit suliarineqarnissaat pillugit kaammattuutit angallannermik immikkut ataqatigiissarisarfiliornikkut pisinnaassallutik tamanik angallassinert “pisiarineqarnerisa” pitsaanerpaamik pinissaannik suliaqartussamik.

Taanna immikkut angallannermut allaffeqarfiliornikkut piviusunngortinneqarsinnaavoq pisorta qarfinni suliasanut allanut ilanngunnagu angallannermik pilersaarusiornermik isumaginnittussamik. Namminersornerullutik Oqartussat angallannermik suliffeqarfiutaani pisarnissaa periarfissaavoq. Taamaalilluni oqartussasut akisussaassuseq ingerlatsinermullu akisussaassuseq immikkoortinneqarsinnaassapput, taamaaliornikkullu maanna aqqissuussinermi pitsaannerusumik pilersaarusiortarneq ingerlanneqarsinnaassalluni.